

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR NORSK FORSKERFORBUND

Farlig forskning

Midtøsten-forsker Hilde Henriksen Waage har blitt truet på livet og fortalt hvordan hun skal brenne i helvete. Hvor utsatte er forskere som fronter kontroversielle saker?

Side 5

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR NORSK FORSKERFORBUND

Nr. 8/2006 – 38. årgang
 Tidsskrift for Norsk forskerforbund
 Forskerforum blir redigert etter Redaktørplakaten.
 Redaksjonen avsluttet 26. september 2006.

REDAKSJON
REDAKTØR: Ingar Myking
REDAKSJONSSEKRETÆR: Kjetil A. Brottveit
BLADBUNAD: Ragnhild Gram

REDAKSJONSRÅD
 Martin Eide, professor UiB
 Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiTø
 Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ADRESSE
 Forskerforum, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo
 Telefon: 21 02 34 00 / Telefaks: 21 02 34 01
 E-post redaksjon:
 i.myking@forskerforbundet.no,
 k.brottveit@forskerforbundet.no

Trykk/ekspedisjon: Øyvind Glomvik AS
 ISSN 0800-1715
 Opplag: 16 750
 ANNONSER
 Arne Aardalsbakke
 Telefon: 64 87 67 90
 Telefaks: 64 87 67 91
 E-post: forskerforum@c2i.net

Format	
1/1 side	16900
1/2 side	11900
1/3 side	8500
1/4 side	6500

Stilling/kunngjøringer: kr 27,- pr spalte mm.
 Alle priser er oppgitt ekskl. mva.

UTGIVELSESPPLAN
 nr. 8/2006 2.10. 2006
 nr. 9/2006 6.11. 2006
 nr. 10/2006 4.12. 2006

Neste nummer: 6. november. Deadline: 25. oktober.
 Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte
 innsendte innlegg. Sender du inn stoff, legg ved
 diskett eller bruk e-post/vedlegg.

Internett: www.forskerforbundet.no
 Omslagsillustrasjon: Kari Stai/Patron

INNHOLD

aktuelt

5 UTSKJELT OG TRUET

Midtosten-forsker Hilde Henriksen Waage har blitt utsatt for drapstrusler. Hvor farlig er det å forske på kontroversielle saker?

9 FORSKNINGSTID I KLEMME

Faglig ansatte ved universitetene har fått bekreftelsen: Tiden til forskning er redusert ifølge to brede evalueringer av kvalitetsreformen.

14 NORGESENNE UNIVERSITET

Høgskolen i Agder nærmer seg universitetsstatus. NOK-UTs akkrediteringsprosess er trolig ferdig den andre uken i oktober.

17 LOVVERN OM FRIHET

Akademisk frihet bør lovreguleres. Dette er konklusjonen i en ny innstilling til Kunnskapsdepartementet.

magasin

23 KASTER LYS OVER SVALBARD

– Sola er en stor hydrogenbombe, sier romfysiker og nordlysforsker Fred Sigernes. Ett av resultatene er nordlys over Svalbard.

26 PORTRETTET

– Mangl på kritikk er mye verre enn fusk i forskningen. Mot marxisten, filosofen og sakprosakritikeren Espen Søbye – han som la seg ut med maktutrederne.

30 SKAPING AV ET NAVN

Hvorfor kaller NTNU seg "Det skapende universitet"? Det er jevngodt med å reklamere for "den kjørende bilen", mener professor Guttorm Sindre.

faste spalter

32 TI KJAPPE, SKJØNNÅND, BILDER FRA NORSK FORSKNING

34 KRONIKK

Teknologi og grunndisiplinene i naturvitenskap må ikke skilles ad. Et vestlandsk utdanningsnettverk kan styrke rekrutteringen til realfagene, håper Geir Anton Johansen og Jan R. Lien ved Institutt for fysikk og teknologi ved Universitetet i Bergen.

forbundssider

40 FORBUNDET INFORMERER

40 INNSPILL: Generalsekretær Kari Kjenndalen

41 INNSPILL: Forbundsleder Kolbjørn Hagen

Redaktør Ingar Myking

Sjå til Bergen!

DET NORSKE alternativet er vel verdt å undersøke," kan vi lese i eit stort oppslag i The Australian Higher Education Supplement. "Her vel dei til og med rektor sjølv," står det. The Australian er ei av dei store nasjonale avisene i Australia. "The Supplement" tilsvarar britiske The Times Higher Education Supplement, og blir rekna som det viktigaste organet for forsking og utdanning i Australia. Det er rektoralva ved universiteta i Bergen og Oslo som har begeistra skribenten, David Peetz, professor i "industrial relations" og "head of department" ved Griffith business school, Griffith university. Sett med australske, akademiske øye er Noreg det lova landet i akademia.

PÅ VERDAS FEMTE kontinent har utdanning blitt big business. Sal av utdanning er den tredje største eksportvara "down under". Europeiske og særleg asiatiske studentar blir lokka til studium i eit land, som lenge har hatt ein relativ høg standard på utdanningssystemet. Dei beste i Australia blir ranka på linje med dei beste i Europa. Men i takt med auka inntekter frå eigne og utanlandske studentar har dei offentlege overføringsane per student gått vesentleg ned. Samtidig merkar universiteta stadig større press frå styresmakter og næringsliv om å søke alternative finansieringskjelder. "The bottom line is, increasingly, the dollar," skriv David Peetz.

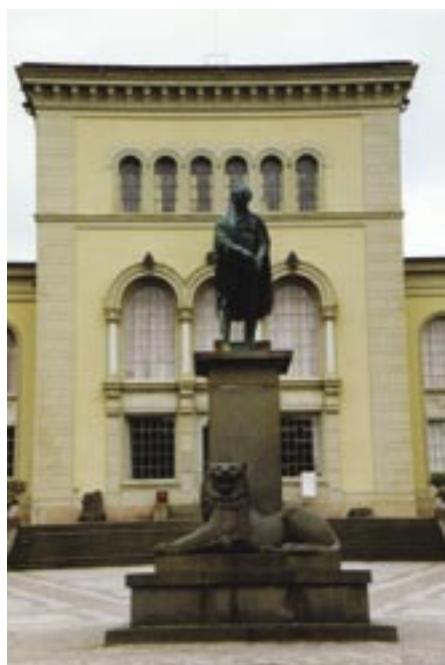
STYRING OG LEIING er eit anna område som uroar australske akademikarar. Australske universitet blir styrde som om dei skulle vere industriverksemder, hevdar professoren i industrielle relasjonar. Styresmaktene har, med dårleg utvikla musicalitet for akademiske institusjonar, over fleire år gått inn i universitetsverda og tvinga dei til å endre styringsstruktur og organisasjon. Val av rektor og dekanar verkar frå den australske sida av jorda som science fiction. Målet for lærestadane har sakte, men sikkert gått over til å bli dollar - ikkje, som Peetz formulerer det: "... promoting scholarship, learning, research, the advancement of knowledge and service to the community." Gjennom fleire år har australske akademikarar blitt fortalte at utviklinga mot universitet som industrielle føretak er ei unngåleg utvikling. "All the corporate logic is presented to us as if it is just that: logic, an inexorable trend that we have to join in or die."

MEN, ETTER EIT forskingsopphald ved Universitetet i Bergen slår Peetz fast i The Australian Higher Education Supplement at det er "... other ways of running a university". Den australske professoren blei imponert over at det i Noreg er val på rektor, med fleire kandidatar og med nasjonal interesse for kandidatane. Han er ikkje mindre imponert over at vinnaren i Bergen, Sigmund Grønmo, blir

vald på eit program som nettopp trekker fram akademiske verdiar, grunnforskning, internasjonalisering og det viktige sambandet mellom forsking og undervisning. Valet av Geir Ellingsrud ved Universitetet i Oslo forsterkar inntrykket av at det norske systemet er verdifullt.

PEETZ SKRIV ARTIKKELEN eitt år etter rektoralva. Han spør seg om vala har hatt noko å seie. I ei samtale med Grønmo svarar rektoren slik på kvifor universiteta bør ha val på øvste leiar: "When ... discussing the important decisions and changes that must be made. I am able to refer to the mandate that I have received from the staff and the students." Og det er nettopp det inntrykket Peetz sjølv sit igjen med etter forskingsopphaldet i Noreg. Han dreg fram døme på korleis rektor i fleire saker forsvavar hardt pressa akademiske verdiar mot ivrige politikarar og samfunnskrefter som heller spring etter dollaren enn kunnskapen: "Indeed Norwegian rectors, unlike their Australian counterparts, take a high profile in public debate on higher education issues." Professoren oppfordrar til slutt lesarane av The Australian Higher Education til å kjempe for å innføre val av rektor ved australske universitet.

OG DET ER NETTOPP i Bergen med Grønmo i spissen mykje av det mest fornuftige i norsk utdanningspolitikk går føre seg om dagen. Her har dei med eit kritisk utgangspunkt alle reie teke eit godt steg mot å ta kvalitetsreforma tilbake til lærestadane. Ved å gjere ei

Universitetet i Bergen er det lova landet i Australia. (Foto: Ingar Myking)

grundig evaluering av reforma med forslag til konkrete bringar, er Universitetet i Bergen først ute med å prøve å gi den utskjelte reforma eit kvalitetsstempel som høver seg eit universitet. Trass mange gode intensjonar, har innføringa av kvalitetsreforma vist at det kan gå gale av stad når krefter utanom akademia får definisjonsrett over kva som bør særprege kunnskapsformidlinga ved eit universitet. Forskinga blei negligerert. I Bergen er forskinga på dagsordenen igjen, til beste for studentane og samfunnet elles. Ein annan, men mindre skildra, effekt av endringane i kjølvatnet av kvalitetsreforma er den gradvis flyttinga av forsking frå universitetsinstitutta til dei såkalla randsonene. Også her er Bergen tidleg ute og varsler evaluering og gjennomgang. Kva konsekvensar får det at stadig meir norsk forsking går føre seg under flagg av aksjeselskap?

VED UNIVERSITETET i Oslo har vi enno ikkje til fulle sett Geir Ellingsrud-effekten. Men vi er visse på at han ikkje gløymer mandatet han er vald på. For vi treng gode døme på kvifor universitetsdemokratiet er best for akademia. I internasjonal samanheng går trenden meir mot det australske bedriftsuniversitetet enn Universitetet i Bergen.

10. mai tok til dømes Europa-kommisjonen stilling til korleis universiteta kan modernisera rast slik at EU kan bli ein førande global og kunnskapsbasert økonomi. EUs "regjering" ønskjer difor å få i gang ei gjennomgripande og kordinert endring av måten akademia blir forvalta, regulert og leia på, heiter det i vedtaket frå kommisjonen. Vidare vil kommisjonen gå gjennom ordningane for finansiering av universiteta for å sette "auka fokus på resultat og gi universiteta eit større ansvar for eigen finansiell flyttevn på lang sikt".

MYKJE AV argumentasjonen frå kommisjonen kjener vi i igjen frå debatten om forslaget om å gjere universiteta om til særlovsselskap frå fleirtalet i Ryssdal-utvalet. Noreg er, etter Danmark, det landet som har innført flest lover og reglar frå EU-systemet. Vi treng difor ikkje å kunne spå for å ane at siste ord ikkje er sagt om val av rektor, særlovsselskap og næringslivsorganiserte universitet i Noreg. Den leiande talskvinna for utdanning og forsking på høgresida, Kristin Clemet, minnte nyleg lesarane i Aftenposten på at denne saka ikkje er lagt død. Ho reiste på nytt spørsmål ved om universiteta kan vere tente med ei ytterlegare fristilling frå departementet, og varsla kanskje omkamp om universiteta som særlovsselskap ved neste skifte.

Vi oppfordrar difor rektorar ved norske høgare lærestadar til å bruke mandatet sitt som valde leiatar. Vis at demokratiet fungerer best også i forsking og høgare utdanning!

Akademikere er lønnstapere

En ny rapport fra Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling, OECD, viser at Norge er det landet der det lønner seg minst å ta høyere utdanning. Forskjellen på lønna til en som tar høyere utdanning og en som lar være er bare på 30 prosent. Den samme forskjellen i vårt naboland Finland er til sammenligning på 80 prosent. Undersøkelsen er gjort blant alle de 30 medlemslandene i OECD. Hovedårsaken til Norges bunnplasering er at mange høyt utdannede mennesker går til dårlig betalte jobber i offentlig sektor.

- Dette kan få alvorlige konsekvenser for Norge som kunnskapsnasjon og vår evne til å rekruttere de mest kompetente kandidatene til viktige stillinger, sier Forskerforbun-

dets leder Kolbjørn Hagen.

Kunnskapsminister Øystein Djupedal mener det er positivt for det norske samfunnet at det er små lønnsforskjeller mellom dem som har tatt høyere utdanning og dem som ikke har gjort det.

- Jeg håper at vi klarer å ivareta et samfunn med relativt små lønnsforskjeller. Et samfunn med små lønnsforskjeller er et samfunn med mindre sosial spenning, sier Djupedal.

Han mener resultatene i undersøkelsen viser at det lønner seg å ta høyere utdanning.

- Undersøkelsen viser at man har en positiv gevinst av å ta høyere utdannelse, og den gevinsten håper jeg består, sier kunnskapsministeren til NRK.

«Kvalitetsreformen» var gjennomtrukket av tidens individualistiske ideologi - en fusjon av det økonomistiske og det estetiske: den økonomisk rasjonelle aktør og den enkeltes selvrealisering. 70-tallets venstreradikale pedagogikk med vekt på institusjonell desentralisering og individuell valgfrihet ble videreført av Clemet - den venstreradikale liberalism ble oppakt til den globale nyliberalisme.

Rune Slagstad
(kronikk i Aftenposten 13. september)

Små inntekter frå studieavgifter

Storbritannia: Sjølv om studieavgiftene har vorte noko auka, kjem dei berre til å utgjere om lag 10 prosent av inntektene til høgare utdanningsinstitusjonar kring år 2010. Det går fram av rapporten "The prosperity of English universities and colleges: Income growth and the prospects for new investment", som nyleg vart publisert av Oxford-baserte Higher Education Policy Institute. I rapporten heiter det at universitet totalt sett kjem til å auke inntektene dei neste åra, men mykje av pengane kjem truleg til å verte brukt til øyremerkte føremål og allmenn kostnadsauke. Dermed kan det verte lite att til større lærartettleik og kvalitetshaving på den måten. Diana Warwick, leiaren for Universities UK, seier i ein kommentar at rapporten viser at universiteta har vore framgangsrike når det gjeld å skaffe inntekter frå privat sektor. Desse inntektene vert berekna til å utgjere 47 prosent av dei totale inntektene i 2010. Warwick ynskjer seg "an increase in the proportion of GDP spent on higher education, to bring us closer to the levels in the USA and Scandinavia," skriv The Guardian.

11. september-effekt ved universiteta

Konsekvensane av terroriståtaka 11. september 2001 er framleis merkbare ved mange amerikanske universitet og høgskular. Det går fram av ein rapport som er laga National Association of Independent Colleges and Universities (NAICU). Rapporten byggjer på intervju med 133 rektarar. NAICU-leiaren David L. Warren seier at det er rekrutteringen av utanlandsstudentar og mobilitet over grensene som har vorte mest påverka: "There is continuing concern and frustration with regard to this issue," seier han. Eit nytt registreringssystem for utanlandske studentar har teke mykje tid og energi for tilsette ved dei internasjonale kontora. Når det gjeld innhaldet i utdanninga, kan ein ikkje sjå større endringar, men interessa for kurs om islam og internasjonale forhold har auka.

(Foto: Scanpix)

Klagerush på private utdanninger

Forbrukerrådet har opplevd en markant økning i antall klager, og de kreative utdanningsene kommer dårligst ut. Kommersielle aktører slåss om å kunne tilby de beste utdanningsene, og det merker Forbrukerrådet tydeleg, skriver studentavisen Studvest.

- Det siste året har vi opplevd en markant økning, sier Helene Falch i Forbrukerrådet til Studvest. Hun kan ikke vise til konkret statistikk, men sier at de kreative utdanningsene er overrepresentert i klagebunken. Privatskolemarkedet er lite lovregulert, og kjøpsloven kan ikke anvendes på området.

- Studentene har ingen helt klare rettigheter hvis ting ikke er som de skal. Vi mener kjøpsloven burde brukes analogisk, altså at de samme prinsippene burde gjelde for kjøp av utdanning, sier Helene Falch.

Hun opplyser at en tredjedel av klagene på privatskoler dreier seg om kvaliteten på utdanningen.

Avgifter må styrke utdanninga

Dersom ein innfører studieavgifter i den tyske delstaten Hamburg som planlagt neste år, må dei gå uavkorta til å forbetre form og innhald i utdanninga. Leiinga ved Universitetet i Hamburg har vorte samd med studentorganisasjonen Asta om dette, melder Der Spiegel. Dei har dermed skipa ein sams front mot utdanningspolitikarane, som nærmest vil bruke avgiftene til å auke talet på studieplassar. Planen er at kvar student må betale tilsvarende 8300 kroner i året i framtida. Tidlegare var Asta kategorisk motstandar av studieavgifter, men den nyvalde leiinga vil heller samarbeide med representantar frå universitetet for å forbetre studievilkåra. Organisasjonen ynskjer seg blant anna ei omfattande opprusting av førelessingsalar og infrastruktur, samt større lærartettleik og meir undervising.

Sosial rekruttering i Frankrike

Den smale sosiale rekrutteringa til dei prestisjefylte Grandes écoles i Frankrike har lenge uroa dei ansvarlege politikarane. For nokre år sidan vart det gjort eit kontroversielt forsøk med kvotering av flinke studentar frå forstdane til universitetet Sciences-Po. No gjer ein eit nytt forsøk, men denne gangen gjeld det førebuande utdanning (classes préparatoires) som generelt er eit krav for opptak til denne delen av det høgare utdanningssystemet. 30 studentar skal takast opp til ei særskilt gruppe. Av dei skal 10 prosent kome frå dei franske territoria utanfor Frankrike, 50 prosent frå Paris-regionen og 40 prosent frå resten av landet. Utvalet skal gjerast blant elevar som kjem frå ringle kår. Rekrutteringa skal skje frå både teoretiske og praktiske greiner av den franske vidaregående skulen.

Farlig forskning

- Du skal brenne i helvete

Hilde Henriksen Waage har mottatt både drapstrusler og levende skildringer av hvordan hun skal brenne i helvete på grunn av sitt virke som Midtøsten-forsker. Hvor utsatte er forskere som fronter kontroversielle saker?

- Helt siden jeg var ung hovedfagsstudent og Utenriksdepartementet hemmelighetsstemplet min hovedoppgave og truet meg med rettssak for ærekrenkelser, har det stormet rundt mine forskningsfunn. Og det har bare gått fra vondt til verre, sier Hilde Henriksen Waage.

Da hun leste Jostein Gaarders famøse Aftenposten-kronikk om Israel i sommer, var hennes første tanke at han burde skaffet seg politibeskyttelse, advokat og rømme landet. En slik reaksjon sier en del om Henriksen Waages erfaringer.

- Jeg har vært utsatt for to typer voldsomme reaksjoner fra to vidt ulike hold. Den ene kommer fra mennesker i maktposisjoner i Norge. Den andre typen kommer fra venner av Israel, sier Henriksen Waage.

- *Har du noen gang blitt truet på livet?*

- Ja. Det finnes noen meget aggressive kristne fundamentalister som ikke går av veien for noe som helst. Hver gang jeg uttaler meg i mediene om det som faktisk er jobben min, så strømmer reaksjonene umiddelbart inn. De kommer på e-post, mobiltelefon, privattelefon, i postkassen, på jobben og på gata. Jeg opplever alt fra grov utskjelling og beskyldninger om antisemittisme og rasisme til nifte bibelske beskrivelser av hvordan det vil gå med meg når jeg brenner i helvete.

Trusselvurderinger

- Jeg har opplevd masse blogging og vekselvis blitt anklaget som høyre- eller venstreavviker. Men jeg har aldri følt min egen sikkerhet truet, sier Henrik Thune, forsker ved Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI). Han tror en viktig grunn til at han ikke har blitt utsatt for like grove ubehageligheter som andre han kjenner til, er at han har uttalt seg lite om Israel og palestinere.

Administrasjonssjef Frode Løvik ved NUPI har opplevd at flere av de ansatte ved instituttet har mottatt trusler. Dermed har det også blitt nødvendig å diskutere forskernes sikkerhet.

- Våre forskere gjør ikke annet enn å komme med en vurdering av en sak. Men å presentere saksopplysninger kan føre til reaksjoner. Vi har ansatte hos oss som har mottatt både brev og e-poster med trusler, sier Løvik.

Når truslene kommer, er det i første omgang viktig å vurdere hvor alvorlige truslene skal oppfattes.

- Vi har noen gjengangere, men vurderes sakene som alvorligere, tar vi først saken opp med den ansatte selv for å vurdere om politiet skal involveres og om vi skal be om beskyttelse.

- *Har dere kommet så langt at dere har gått til politiet noen gang?*

En belastning

Henriksen Waage innrømmer at det i perioder har vært en stor belastning å delta i samfunnsdebatten rundt Israel og palestinene.

- Mitt selvbiilde er at jeg bare er en vanlig forsker. Jeg har ingen skjulte telefonnummer og ingen hemmelige adresser, verken fysiske eller på e-post. Det har aldri felt meg inn at jeg ikke skulle være tilgjengelig - som en helt vanlig forsker og samfunnsborger, sier hun. ►

- Jeg har opplevd masse blogging og vekselvis blitt anklaget som høyre- eller venstrevikter. Men jeg har aldri følt min egen sikkerhet truet, sier Henriksen Waage. (Foto: Ingar Myking)

► Problemet er at hennes virke som forsker og deltaker i den offentlige samtalet også går ut over de tre barna og mannen hennes. Mange av de som ringer hjem til familien Henriksen Waage, dag som natt, er så agiterte at de ikke hører forskjell på hvem de treffer, og skjeller ut barna om det er de som tilfeldigvis løfter av røret.

- Slik har situasjonen altså blitt, men jeg må bare tåle det. Alternativet er å bli en som bare forsker for skrivebordskuffen. Men da er det ikke noen vits. Det er en del av jobben min å fortsette å diskutere disse spørsmålene offentlig, og bidra til å redusere kunnskapsløsheten.

- Så du har aldri holdt kjeft som følge av truslene?

- Nei. Og jeg blir ikke redd. Jeg blir bare fryktelig sint over angrepene som har som mål å true meg vekk fra det offentlige bildet.

Nytt liv til NTNU-samling

10. mai vedtok NTNU-styret at universitetet skal beholde dagens tocampusmodell. Likevel vil rektor Torbjørn Digernes arbeide vidare med å samle NTNU, ifølge Under dusken. Etter to år med intense utgreiingar vedtok NTNU å leggje bort planane om å samle universitetet i Gløshaugen-området. I staden skal ein vidareutvikle dagens tocampusløsing. Men vedtaket held likevel døra på gløtt for samlokalisering, skriv Under Dusken.

- *Har du selv bedt om politibeskyttelse noen gang?*

- Det vil jeg ikke si noe om.

Personaldirektør Elisabeth Halsen sier at Universitetet i Oslo som arbeidsgiver ikke har noen spesiell beredskap for slike tilfeller.

- Vi har ikke utarbeidet noe eget sikkerhetsopplegg. Vår rolle ville være å bistå ansatte som opplevde trusler med å komme i kontakt med politi eller andre instanser som har ekspertise i å håndtere slike tilfeller, sier Halsen.

Løvik på NUPI kjenner ikke til at forskere har holdt kjeft som følge av trusler.

- Dette er ikke noe som skjer hver uke. Vi har et par-tre tilfeller i året, kanskje. Og da kommer det stort sett fra litt ustabile eller syke mennesker.

- *Som jo kan gjøre situasjonen enda mer uberegnelig enn om dere hadde med balanserte og oppgående mennesker å gjøre?*

- Ja, og dilemmaet er hele tiden å vurdere hvem som er i stand til å gjennomføre truslene i praksis. Det er enkelt å skrive et brev. Noe helt annet er å sette ut i livet det som står i brevet.

Press ovenfra

Om mennesker fra marginale eller ekstreme grupper kan virke truende, har Henriksen Waage opplevd minst like mye ubehag fra det absolutte toppsjiktet i det norske samfunnet.

- Dette har vært vel så vanskelig å håndtere, og vel så ubehagelig, sier historikeren. Første gang hun ble forsøkt kneblet, var som hovedfagsstudent i historie på 1980-tallet og deretter da hun skrev sin doktorgradsavhandling. UD hemmelighetsstemplet hovedoppgaven, ville ikke frigi den og truet med rettsak. Oppgaven ble i stedet gitt ut som bok på Gyldendal i 1989. Og i 1996 kom doktorgrunden *Norge – Israels beste venn* ut på Universitetsforlaget – til skarpe reaksjoner fra det politiske miljøet.

- Når man analyserer fredsprosessen i Midtøsten, tar man for seg et tema som er en viktig politisk sak både for regjeringen og UD. Som Jan Egeland har sagt: Fredsmekling har blitt en av Norges viktigste eksportartikler, sier Henriksen Waage.

Men så kommer altså en forsker og stiller spørsmål. Hva går Norges rolle egentlig ut på?

Må pusse opp for milliardbeløp

Det er ille stelt med Universitetet i Oslos bygg. Naturhistorisk museum og Kulturhistorisk museum alene har en pakkepris på 779 millioner, skriver Universitas.

Frode Meinich, direktør for Teknisk avdeling ved UiO, sier man ikke har en detaljert oppussingsplan for øyeblikket.

- I 2002 ble det dokumentert et stort etter-slep, som Multiconsult anslo til 2,8 milliarder kroner. Etter kvalitetsreformens inntreden, og med de krav den stiller, justerte vi i 2004 dette beløpet til rett over fire milliarder kroner, sier Meinich.

Hvordan kan vi forklare resultatene av fredsprosessen?

- De to rapportene jeg som forsker ved PRIO seinere skrev som svar på disse spørsmålene, på oppdrag fra UD, førte til reaksjoner fra ledende toppolitikere som jeg knapt hadde fantasi til å forestille meg.

- *Hvem reagerte og hvordan reagerte de?*

- Den første rapporten, *Norwegians? Who Needs Norwegians?*, handlet om Norges rolle i Midt-Østen fram til fredsprosessen begynte i 1993. Jeg hadde fullt innsyn i alle departementets dokumenter og trodde det jeg leverte var helt ukontroversielt. Jeg trodde rapporten ville bli omfavnet, ganske særlig av Arbeiderpartiet, som satt i regjering. I stedet opplevde jeg at utenriksminister Thorbjørn Jagland, Terje Rød-Larsen og Mona Juul kom med voldsomme reaksjoner mot meg. Jeg hadde nemlig tatt det første skrittet til å ødelegge eventyrfortellingen om Norges rolle i fredsprosessen, forteller Henriksen Waage.

Helvete

Enda verre ble det da neste rapport ble lagt fram: *Peacemaking Is a Risky Business*. Den handlet om hva Norge egentlig hadde gjort i fredsprosessen. Henriksen Waages konklusjon var at Norge er et lite land som ikke har noen store muskler.

Daværende utenriksminister Thorbjørn Jagland, Terje Rød-Larsen og Mona Juul kom med voldsomme reaksjoner mot Hilde Henriksen Waage. Hun hadde nemlig tatt det første skrittet til å ødelegge eventyrfortellingen om Norges rolle i fredsprosessen i Midtøsten. (Foto: Scanpix)

Organisasjonsgraden stabil

Mens de fleste europeiske land har hatt en synkende organisasjonsprosent, har Norge hatt et stabilt nivå i 50 år. LOs relative andel har vært synkende. To klare tendenser peker seg ut i organisasjonsmønsteret i Norge. Det ene er en stabil fagorganisering på 52 – 55 prosent. Det andre er LOs relative tilbakegang. LO organiserer nå 27,7 prosent av de yrkesaktive, og har gått jevnlig ned siden 1955, ifølge Fafo-forsker Torgeir Aarvaag Stokke. LO har rundt 600 000 yrkesaktive medlemmer og er klart størst. Unio er nest størst, og det er Unio og Akademikerne som ekspanderer.

Henriksen Waage har vært utsatt for to typer voldsomme reaksjoner fra to vidt ulike hold. Den ene kommer fra mennesker i maktposisjoner i Norge. Den andre typen kommer fra venner av Israel. Her fra en demonstrasjon som Med Israel for fred (MIFF) holdt i Oslo tidligere i år mot det de mener er en ensidig nyhetsdekning av konflikten i Midtøsten. (Foto: Scanpix)

– Som om det var noen sensasjon, sier Henriksen Waage lakonisk.

Men dermed kunne ikke Norge tvinge den sterke parten i fredsforhandlingene (Israel) til noe som helst. Og dermed hadde Norge ifølge forskeren ikke spillerom til å gjøre annet enn å føre en fredsprosess på Israels premisser.

– Helvete var ikke en gang fornavnet på det jeg opplevde for å legge fram den konklusjonen, sier Henriksen Waage. Det ble et fryktelig bråk der hun opplevde noe som blir få forsikrere til del, nemlig å være toppsak i alle norske medier i to hele dager.

– Jeg trodde i min naivitet at politikere, diplomater og forskere hadde ulike roller, og at min jobb skulle være analysen, ikke å være politisk korrekt. Da er det veldig ubehagelig å få sterke angrep fra ledende norske politikere og fredsmeklere.

Pikant situasjon

Det som gjorde Henriksen Waages situasjon ekstra pikant, var at hun på dette tidspunktet var stedfortredende direktør på PRIO – samtidig som hun altså hadde lagt seg ut med forskningsinstituttets største oppdragsgiver, UD.

– Instituttsektoren er helt avhengig av å selge sine prosjekter. Det finnes kun en liten grunnbevilgning. Da blir dette uhyre problematisk. Jeg skulle både tappe denne oppdragsgiveren for mange millioner kroner, skrive kritisk grunnforskning betalt av UD – samtidig som jeg lå i krig med den samme oppdragsgiveren.

I denne typen konfliktsituasjon er det ikke en beredskap i form av politibeskyttelse eller hemmelige telefonnumre som skal til for å ivareta en forsker, mener Waage. Når du går ut mot sentrale maktpersoner som gjør

hva de kan for å trekke din kompetanse og kunnskap i tvil, er det en akademisk beredskap som trengs.

– Jeg hadde vært ute i krigen før og hadde denne gangen sørget for faglig ryggdekning på forhånd. Jeg visste jeg ikke burde stå alene. Jeg hadde sørget for at flere andre ledende professorer hadde bidratt til å kvalitetssikre mine resultater, slik at jeg stod godt rustet mot de forsøkene på faglig diskreditering som kom, sier Henriksen Waage.

Hun mener dette kan være et stort problem for andre, kanskje yngre forskere, som ikke er så etablerte og rutinerte.

– Dette er en svært viktig problemstilling for forskere i instituttsektoren. De er både tvunget til å skaffe midler og opprettholde den kritiske forskningen. Jeg skjønner godt at enkelte kan kvie seg for å forske på så kontroversielle tema med dette i bakhodet.

Heldige universitetsfolk

Henriksen Waage begynte som førsteamanuensis ved Historieseksjonen ved Universitetet i Oslo 1. august i fjor. Hun tror mange av de som aldri har opplevd annet enn å ha fast stilling ved et universitet, knapt vet hvor heldige de er.

– Faste, vitenskapelig ansatte ved norske universiteter har privilegier på linje med gamle dagers adel. På PRIO hadde jeg alltid i bakhodet hvor mange millioner instituttet tapte på at jeg bråkte så følt. Som ansatt ved UiO behøver jeg ikke å ta slike hensyn. Her føler jeg at jeg kan puste i fri luft. Mange vet kanskje ikke å verdsette den friheten. Men det gjør jeg.

Av Jan Zahl

Breiare britisk rekruttering?

Storbritannia: Trass at ein har sett inn store beløp på ei breiare sosial rekruttering til høgare utdanning, er framstega små. Dette vert konstatert i ein kritisk rapport som nyleg vart overlevert The Higher Education Funding Council for England (HEFCE). Rapporten har vekt merksem, ettersom han på visse punkt stiller spørsmål ved dei tradisjonelle utvalsmetodane, blant anna opptak på grunnlag av karakterar. Det heiter blant anna: "As research indicates that qualifications are largely a proxy for class and income, then why use them as a means of rationing higher education?" Ein seier vidare at diskriminering basert på karakterar i framtida kan kome til å verte vurdert "as unnatural as discrimination by sex, class, ethnicity, sexuality, disability and age do now". Dersom ein skal kome denne sorteringa til livs, må ein ha ein lågare generell terskel for opptak og heller basere dette på kriterium som bustad, studieinteresse – eller gjennom loddtreking. Statsråden for høgare utdanning, Bill Rammell, seier i ein kommentar at det er for tidleg å uttale seg om opptakspolitikken har vore mislykka. Han vonar uansett at fleire studentar frå yrkesretta utdanningar vert lokka over til høgare utdanning.

– USA må sjå opp!

Sjølv om USA framleis er eit verdsleande land når det gjeld høgare utdanning, må USA sjå opp for konkurransen frå andre land. Fleire land nærmar seg nivået på deltaking i høgare utdanning og eksamsfrekvens. I samanliknande målinger av kva studentane faktisk lærer seg, tek studentane i USA til å henge etter. Dette vert hevd i ein rapport, Measuring up internationally, som nyleg vart publisert av amerikansk National Center for Public Policy and Higher Education. Rapporten er skiven av professor Alan Wagner, som har ein lang karriere i OECD bak seg. Han peikar på at skulelevane i asiatiske land som Sør-Korea og Singapore ligg langt framme i kunnskapar, og at dei nordiske landa har satsa hardt på å auke tilstrøyminga til høgare utdanning. Rekna i prosent av folkesetnaden har fleire teke ein lågare grad i Noreg, Sverige, Danmark og Finland enn i USA. Wagner meiner at amerikanske utdanningspolitikarar må sjå opp: "Although the United States continues to rank among the leaders in comparisons of performance in higher education, its leadership position has eroded." Rapporten er å finne på nettstaden highereducation.org.

Færre karaktertrinn i Danmark

Frå neste høstsemester vert karakterskalaen på 13 trinn avskaffa ved universitet og høgskular i Danmark, opplyser det danske utdanningsdepartementet. I staden innførast ein skala som er tilpassa Bologna-prosessen. Den nye skalaen har fem godkjende og to ikkje-godkjende nivå. Den føreset ei klårare presisering av måla for utdanninga og krev at dei ulike lærerstadene samordnar karakterkriteria.

Forskningsretten

Forskning som salderingspost

Arbeidstidsregistrering uten ny arbeidstidsavtale kan føre til et valg mellom å stryke overtid til forskning eller å ta avspasering. I verste fall mister ansatte forskningstid, ifølge lokallag. – Lovbrudd hvis det skjer, mener Forskerforbundet.

Stadig flere institusjoner i høgskolesektoren har begynt med tidsregistrering for vitenskapelig ansatte i høst. Tillitsvalgt i Forskerforbundet ved Høgskolen i Agder (HiA) Frøydis Nordgård Vik er oppgitt over stillingen til de vitenskapelig ansatte etter at departementet og Forskerforbundet brøt særavtalen tidligere i år. Spørsmålet er hvordan institusjonene og de ansatte skal håndtere overtiden som blir utløst når de ansatte begynner å registrere hvor mye de jobber.

En rekke institusjoner har allerede begynt med tidsregistrering, uten at det er avklart hva

dataene skal brukes til. Det er allment akseptert at vitenskapelig ansatte i Akademia gjennomsnittlig jobber mer enn de oppsatte 37,5 timene som er normalarbeidsuke i hovedtariffavtalen. Dermed skal overtid tre i kraft.

Mer penger, men ...

– Det ville naturligvis være fint å få mer betalt for innsatsen, men i praksis blir det umulig å finne pengene, sier Vik, som er ansatt som lektor på Fakultet for Helse og Idrettsfag ved HiA. Hun hevder dette vil skade alle parter fordi det går ut over studietilbudet og studiekvaliteten. For noen uker siden fikk de ansatte ved institusjonen brev fra ledelsen med beskjed om å begynne tidsregistrering. Flere fakultet er allerede i gang med tidsregistrering. I tillegg forhandler de lokale partene om en fleksitidsavtale.

– Ansatte jobber mye i undervisningsstette perioder, og dette må avspaserses i perioder med lite undervisning. Det er da man har tid og overskudd til forskning, og vi er derfor bekymret for at forskningen skal bli en salderingspost med den nye ordningen, sier Vik.

– Skal ikke skje

Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen sier at det vil være brudd med arbeidsmiljøloven

Forskere som jobber intensivt i perioder med undervisning, må ta avspaseringen i perioder hvor de skulle ha forsket, ifølge tillitsvalgt Frøydis Nordgård Vik ved Høgskolen i Agder.

Ny stamcelleforskning skaper debatt

Forskere i USA har klart å ta ut stamceller fra befruktede egg uten å skade embryoet. Tidligere har man brukt blastocyster, celleklumper med rundt 140 celler, til å hente ut stamceller. Den etiske debatten omkring stamcelleforskning går på at denne prosessen ødelegger et embryo som kunne utviklet seg til et foster. Den nye metoden tar utgangspunkt i preimplantasjonsdiagnostikk (PGD) som brukes for å avdekke alvorlige arvelige sykdommer i befruktede egg. Prosessen går ut på å ta ut en celle av et befruktet egg før det settes inn i livmoren. Dette gjøres på et tidlig stadium, når embryoet består kun av 8 til 10 celler, alt i følge De nasjonale forskningsetiske komiteenes hjemmesider.

Fakta

Arbeidsmiljøloven

Fra 1. august er det Arbeidsmiljøloven og Hovedavtalen som vil regulere forskernes arbeidstid. Ferieloven regulerer ferie. Ifølge Hovedavtalen må alt arbeid legges innenfor ordinær arbeidstid. Det betyr:

- All forskning, undervisning, veiledning, sensur, administrasjon skal skje mellom 07.00 – 17.00.

- Arbeidet fordeles på fem dagers arbeidsuke.

Fleksitidavtalen i staten vil gjelde for høgskoler og universiteter:

- Fleksitid er en individuell rettighet.

- Ytre tid: 07.00 – 09.00 og 14.30 – 20.00.

- Maks arbeidsdag er 12 timer.

- Maks arbeidsuke er 48 timer.

- Ikke mer en 37,5 timer i snitt over året.

- Ikke undervisning etter klokka 17.00.

Det er arbeidsgivers ansvar å sørge for at arbeidet organiseres i tråd med lov og avtaleverk. Det kan for eksempel innføres tilstedelevrelsesregistrering.

dersom ansatte pålegges å ta avspasering eller stryke overtid som skal gå til forskning.

– Det skal ikke skje. Nå må vi kanskje registrere for å synliggjøre fordelingen av arbeidstiden og hvor mye vi faktisk jobber. Jeg tror mange vil se nytten av hovedtariffavtalen, sier Hagen. Generelt håper Forskerforbundets leder at alt arbeidet som medlemmene gjør, skal honoreres.

– Men det viser seg – dessverre, hadde jeg nært sagt – at de er utrolig lojale mot studenterne og arbeidsplassen og gjør mye arbeid uten lønn, sier Hagen.

Lite håp om avtale

Ingen av universitetene hadde i slutten av september startet med tidsregistrering for sine ansatte.

– Vi har en avventende holdning til situasjonen, men til forskjell fra Oslo så skjer så godt som ingen undervisning utenom normalarbeidstiden hos oss, sier lokallagsleder Bjarne Meidell i Forskerforbundet ved Universitetet i Bergen. Også ved universitetet i Oslo er det foreløpig uaktuelt å pålegge de faglig ansatte tidsregistrering.

Ved Universitetet i Tromsø (UiTØ) skjer det heller ingen registrering, og ifølge hovedtillitsvalgt Egil Børge Mikalsen er det i orden at arbeidsgiveren bruker et semester før endringene trer i kraft i henhold til hovedtariffavtalen.

– Men målet må være klinkende klart. Vi skal få betalt for alt det arbeidet vi faktisk gjør, sier Mikalsen og legger til at lokallaget ved UiTØ har lite håp om en ny sentral særavtale.

Kvalitetsreforma

Varig nedgang i forskingstida

«Kvalitetsreforma går ut over tida til forsking». Påstanden er velkjend, men no er han òg stadfesta i to evalueringar av reforma.

– Dei vitskapleg tilsette opplever kvalitetsreforma som ekstra arbeidsbelastande. Vi har ikkje sikre haldepunkt for at dette er avgrensa til ein overgangsfase, som vi kanskje hadde håpo, seier spesialrådgjevar Per Olaf Aamodt ved NIFU STEP. Han er ein av prosjektleiarane for den store, nasjonale evalueringa av kvalitetsreforma (sjå ramme).

Tidsklemme

Misnøye med at forskingstida er pressa kjem fram gjennom undersøkingar blant personalet og i intervju. Desse funna verkar stort sett å vere samanfallande med Universitetet i Bergen si eiga undersøking av kvalitetsreforma.

– Eg trur ikkje misnøya nødvendigvis kjem av at ein "har fått pressa ei reform nedover seg". Undervisinga er fornya, og er no kan hende nær det som er idealet, men det er opplagt at det er ei tidsklemme her. Korleis skal ein kombinere den forbetra undervisinga med forskingsinnsats? Krava om meir tilbakemelding til studentane gjer òg at arbeidsdagen

vert meir oppstykkja. Her er det mykje uløyst, og dette må vi fylgle vidare opp.

– *Kva kan avhjelpe situasjonen?*

– Ein kan trekke inn fleire timelærarar. Ein del kan nok òg gjerast med samarbeidet og fordelinga av arbeidsoppgåver mellom dei fagleg tilsette – til dømes ved undervisningsfrie periodar.

– *Men då er ein brått i konflikt med prinsippet om forskingsbasert undervising?*

– Ulike fag har ulike forskingstradisjonar. Innanfor humaniora og samfunnsvitskap har det vore vanlegare med individuelle forskingsprosjekt. Innanfor teknologi, medisin eller profesjonsfaga har forskinga ein annan karakter, og det hadde ikkje gått dersom kvar tilsett skulle løyse fordelinga mellom forsking og undervising aleine.

Innsatsvilje i fare

– *Problemet med for lite forskingstid verkar altså å vere permanent, og ikke berre eit overgangsproblem. Er ikkje dei nemnde tiltaka for lite til å bøte*

på dette?

– Ein gjer det iallfall lett for seg dersom ein berre krev fleire stillinger per student. Løsinga kan heller ikkje å ligge i å ta opp færre studentar, då får ein inn mindre pengar, seier Aamodt og skisserer eit klassekilje mellom institusjonane:

– Nokre studiestadar kan ta inn dei beste, medan andre må ta inn alle dei kan få.

– *Men dersom ein verken skal ta inn færre studentar eller auke lærartettleiken, er det nærliggjande at ein må redusere omfanget av undervising og rettleiing?*

– I så fall reverserer ein studiereforma. Trass i alle innvendingar mot kvalitetsreforma – det har ikkje vore innvendingar mot å gje betre undervising. Men elementa forsking og undervising kan kome på kollisjonskurs, og det er ei stor oppgåve å balansere desse omsyna. Eg har ikkje noko godt svar på dette, men det er noko vi må følge kritisk med på, seier Aamodt. Han meiner viljen til å opprette nye undervisningsstilbod i tråd med reforma har vore "enorm", men at denne no kan stå i fare. ►

**Evaluering
av kvalitets-
reforma**

Ingen har vore mot å gje betre undervising, meiner NIFUSTEP-forskjar Per Olaf Aamodt.
(Illustrasjonsfoto: NTNU Info)

Kvalitetsreformprosjektet

Forskningsstiftinga NIFU STEP samt Rokkan-senteret og Seksjon for utdanningsvitenskap ved Universitetet i Bergen evaluerer kvalitetsreforma. Oppdraget kom frå det dåverande Utdannings- og forskningsdepartementet og er finansiert av Noregs forskingsråd. Forskarnettverket i kvalitetsreformprosjektet har publisert ei rekke rapportar og artiklar underveis. Undertema i evalueringa er blant anna studiestruktur og læringsmiljø, organisasjon og leiing, internasjonalisering og insentivbasert finansiering. 22. september heldt Forskningsrådet ein konferanse i Oslo for å gjere opp status for evalueringa. Den endelige rapporten skal kome på nyåret.

– Dersom arbeidsvilkåra ikkje vert forbetra, vil nok denne viljen stoppe opp. Ein treng ikkje representere Forskerforbundet for å meine det.

Meir service til studentane

Evalueringa viser at studentane er meir nøgde med kvalitetsreforma. Dei får rett og slett meir service frå dei fagleg tilsette. Undersøkinga bland dei tilsette og intervju ved lærestadene tyder på store endringar i undervisninga. Tilbakemelding til studentane er meir vektlagt. Statistisk sentralbyrås studentundersøking peikar i same retning.

– Undersøkinga vår frå Bergen viser at studiekvarden har endra seg. Studentane får meir tilbakemelding og råd, og det er samanfall mellom kva det faglege personalet og studentane seier om dette. Før var det uvanleg at studentar på lågare grad leverte oppgåver som dei fekk kommentarar på. Dette er ein av dei intenderte konsekvensane av kvalitetsreforma.

Langt unna heiltidsstudenten

Studentane er altså ikkje så verst nögde, men studere meir gjer dei ikkje. Aamodt finn det overraskande at studentane ikkje bruker meir tid på studia enn før.

– Vi er langt unna målet om heiltidsstudenten. Vi hadde trudd at auka undervisingsinnsats og større intensitet skulle føre til at studentane studerte meir. Men dei er mindre til stades på studiestadane enn før og sit openbert meir heime. Mange er tilkopla nettbaserete læringssystem. Dei sender inn oppgåver og får svar elektronisk. Derfor har ikkje studentane nødvendigvis meir direkte personleg kontakt med undervisarane enn før, kanskje mindre.

– *Du har brukt det noko forskjønnande uttrykket "ubrukt læringspotensial" om studentane?*

– Ja, eg vil nødig verke moraliserande. Eg oppfattar studentar som rasjonelle aktørar,

som gjer den innsatsen som er kravd for å klare studiet, seier Aamodt. Han fortel at høgskulane nærmar seg universiteta i timetalet til undervisning, men at eigeninnsatsen er lågare enn ved universitetet.

Lærerik oppgåveskriving?

– Ved profesjonsstudiari, som lærar- og sjukleiarutdanninga, har ein kutta ned på talet undervisingstimer, til dømes frå 19 til 14 timer i veka på få år. Men dette er ikkje kompensert med større eigeninnsats, og det er klart at denne utviklinga uroar oss, seier Aamodt. Han slår fast at studentane nødvendigvis må bruke meir tid på oppgåveskriving enn før. Ettersom tidsbruken på studia er om lag den same, kva gjer dei då mindre av?

– Truleg sit dei mindre over bøkene på le-

sesalen. Studentane i dag møter ei rekke aktivitetskrav, og må til dømes leve tre oppgåver før dei går opp til eksamen. Dette må ha noko å seie for eigenutviklinga, men vi veit rett og slett ikkje kor stort læringsutbytet av oppgåveskrivinga er, og der har vi eit dilemma, seier Aamodt.

Evalueringa gjev ikkje noko svar på om gjennomstrøyminga av studentar er betre enn før. Fråfallsprosenten i løpet av det fyrste studieåret har ikkje gått ned.

– Talet på produserte studiepoeng har auka, men dette er ein usikker indikator, seier Aamodt og siktat til at dette ikkje automatisk medfører at folk vert ferdige med grader.

Av Kjetil A. Brottveit

Den jamne arbeidsduren

– Heile semesteret går i den same, jamne duren. Meir rapportskriving, tettare oppfølging, og meir tilbakemelding til studentane tek mykje tid, seier Svein Kristiansen. Han er professor ved Institutt for marin teknikk og leiar for Forskerforbundet ved NTNU.

– Ein stor del av forskingsverksemda er lagt til sides. Dette gjeld òg etter at overgangsperioden er over, og vi har kome på eit normalt "belastningsnivå". Semestera er utvida, og det vert mindre tid til dømes til feltopphald og konferansar.

– *Kva mykje kan ein hente på betre koordinering og til dømes forskingsfrie periodar?*

– Hovudproblemet er at tida er for oppstykkja. Dei som er flinke, er kan hende strikse med treffetid og liknande. Det er ein idé å undervise meir i bolkar og ha andre periodar

med større fleksibilitet, men eg har ikkje tru på at heile problemet kan løysast ved administrative tiltak.

– *Kva andre tiltak kan hjelpe?*

– Det er lettast å seie at vi treng større kapasitet og færre lærarar per student. Innanfor teknologifaga har det vorte argumentert med at ein treng høgare løner for å konkurrere med privat sektor om dei flinkaste. Gitt dei økonomiske rammevilkåra, vil det altså seie dyktigare, men færre, lærarar. Dette trur eg er eit blindspor. NTNU har som målsetjing å vere blant dei ti beste universiteta i Europa, men dei vi konkurrerer med har ein heilt annan lærartettleik, seier Kristiansen, som meiner heile problemet kokar ned til eit spørsmål om ressursar.

Evalueringene av kvalitetsreformen slår fast at forskningstiden for de faglig ansatte ved universitetene er truet. Hva kan gjøres for å bøte på dette?

**Monica Martinussen,
nestleder i Forskerforbundet:**

– Ansett flere vitenskaplig ansatte. Der som man skal fastholde de gode intentionene og tiltakene i reformen og samtidig øke forskningsinnsatsen i Norge, må det flere personer til.

**Roar Hjulstad, førsteamanuensis
ved Institutt for økonomi og
ledelse, Universitetet i Stavanger:**

– Det må arbeides på to plan: Det eine er det samfunnspolitiske. Universitetet må forankres i de brede samfunnsoppgaver det har. Den sosiale bruksverdi må være førende og ikke den til enhver tid skiftende markedsorientering og oppdragsforskning. Dette er et politisk arbeid, hvor akademia må utfordre de politiske partier på en tydeliggjøring av sine oppfatninger av universitetet i samfunnet. Høyreside oppfatninger om Managementuniversitetet må settes i kontrast til både den klassiske Humboldtmodellen og et Samfunnuniversitet som en mulig tredje vei. Dernest er det nød-

vendig å få tilbake en særavtale som sikrer den tilstrekkelige og uavhengige forsknings-tid. I dag, uten en særavtale, er det institusjonen som eier forsknings-tiden og kan fordele den etter for-godtbefinnende.

Det andre nivået er det organisasjonsmessige. Universitetene og høgskolene må selv ta kontrollen over viktige interne beslutningsprosesser. Det oppnår vi kun gjennom demokratiske styringsorganer og ikke gjennom et linjebasert direktorstyre.

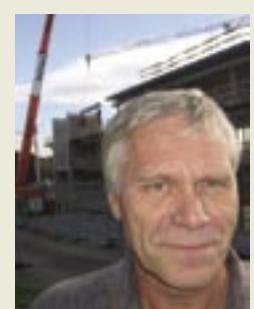

Foto: Ingar Myking

- Forskinga må halde fram

Kva problem har evalueringssarbeidet bydd på – som forskar? Forskerforum ba NIFU STEP-forskar Per Olaf Aamodt om å oppsummere røynslene, nokre månader før slutt-rapporten kjem.

– Reforma har vore svært samansett, med studiereform, finansieringsreform, internasjonalisering og så vidare. Det er mange målsetninger som ikkje nødvendigvis heng logisk saman. Men vi kan sjølv sagt heller ikkje lage ein eksperimentsituasjon og halde enkelte faktorar konstante. Dessutan er det vanskeleg å måle måloppnåinga når måla til dels er uklare, seier Aamodt.

Evalueringa vert i hovudsak avslutta no i 2006, og Aamodt peikar på at dette er for tidleg til å lese av mange av konsekvensane av kvalitetsreforma.

– Det insentivbaserte finansieringssystemet, der forskingskomponenten vart teken i bruk no, har vi naturleg nok ikkje sett den fulle effekten av. Elles har vi ikkje ein gong fylgt eit studentkull gjennom enno, seier Aamodt. Dei fyrste masterstudentane, som byrja etter innføringa av kvalitetsreforma i 2003, vert ferdige i 2007.

– Skulle dette tilseie at det burde kome ei ny evaluering?

– Ikkje ei heilt ny evaluering, men eg tek det for gitt at ein del av elementa vert følgde opp framover. Noko av dette kjem til å skje gjennom den faste universitetsundersøkinga som vi gjer på NIFU STEP, til dømes tidsbruken til det faglege personalet og vidare oppfølging av studentane. Reforma er på mange måtar i sin spede start. Samtidig kunne vi ikkje ha venta i fem eller ti år. Det er no folk

har meininger og synspunkt. Om ti år har folk kanskje gløymt kva kvalitetsreforma var.

– Korleis bør sluttrapporten brukast. Burde han munne ut i ei ny stortingsmelding?

– Evalueringa så langt gjev ingen halde-

punkt for å "avlyse" kvalitetsreforma eller å gjøre store endringar frå politisk hald. Det er fyrt og fremst lærestadene sjølv som må styrke dei positive og dempe dei problematiske effektane av reforma. Sidan det neppe er behov for ein heilt ny politikk, er eg i tvil om det har noko for seg med ei eiga Stortingsmelding, men departementet må samtidig informere Stortinget.

Av Kjetil A. Brottveit (tekst og foto)

– Vi har vore ei tverrfagleg gruppe forskarar. Vi har hatt mange augo, men eg kunne ha ynskt meg meir tid til å syntetisere etterpå, seier Per Olaf Aamodt.

Knut Hove, rektor ved Universitetet for miljø- og biovitenskap:

Jeg ser noen veier ut av uføret som ikke involverer økte direkte bevilgninger til forskningstid ved universitetene:

- Benytte forskningsterminordningen mer fleksibelt, slik at det blir vanlig å ta et semester, som kanskje kan strekkes til åtte måneder sammenhengende forskningstid, hvert tredje år. Samtidig må vi opprettholde muligheten til å ha utenlandsopphold med ett års varighet.

- Bruk av blokkundervisning i store deler av året, eller hele året. Dette gir maksimal undervisningsinnsats i noen perioder, og lengre sammenhengende forskningstid. Diskusjonen om endringer i studieåret er krevende, vi er i startgropa.

- Differensiere tidsbruken slik at enkelte medarbeidere tar større undervisningsansvar og samtidig fristiller forskningstid til kolleger med aktiv forskningsportefølje.

Foto: Kjetil A. Brottveit

Foto: Scanpix

Ine Marie Eriksen Søreide (H), leder i Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité:

– Som for alle store reformer vil evalueringen avdekke at også kvalitetsreformen har sine barnesykdommer og ting som må justeres. Stortinget har bedt om at departementet forelegger evalueringen for Stortinget, og spørsmålet om tid til forskning er et av de temaene vi må gå nærmere inn i.

Kvalitetsreforma

Svekka forsking går ut over utdanninga

Tida til forsking må vernast, ikkje minst av omsyn til undervisingskvaliteten, meiner UiB-rektor Sigmund Grønmo.

"Ei kritisk gjennomdrøfting av korleis kvalitetsreforma fungerer i ulike miljø." Då Sigmund Grønmo vart vald til ny rektor ved Universitetet i Bergen i fjor, hadde rektoratgruppa hans dette punktet på programmet. No har evalueringa kome. I likskap med den nasjonale undersøkinga er redusert forskingstid eitt av hovudfunna.

Bolkundervising?

- *Kva kan gjera for å sikre tida til forsking?*

- Vi vil sjå på to hovudtiltak innanfor dei økonomiske og juridiske rammene vi har. For det fyrste om ein bør konsentrere undervisinga til den enkelte tilsette i spesielle tidsrom, slik at ein får frigjort meir samanhengande forskingstid i andre tidsrom. For det andre vil vi sjå på om kurstilbodet, studie- og eksamensopplegget i dag har vorte unødvendig omfattande. Kan ein redusere omfanget? Komiteen har påvist sterke variasjonar mellom ulike fagmiljø. Derfor er det rimeleg, som komiteen tilrår, at fakulteta bør ta tak i dette kvar for seg.

- *Kor mykje trur du det er å hente gjennom til-taka du føreslår?*

- Eg trur ikkje dei kan løyse alt, men vi kan prøve ut kor langt vi kjem og ikkje late noko vere uprøvd. Dersom vi har prøvd ut det handlingsrommet vi har, vil vi stå sterkare i argumentasjonen overfor styresmaktene. Det går òg ei grense for kor mykje ein kan kutte ned på studietilbodet før det vert uforsvarleg, og dermed i strid med intensjonen med kvalitetsreforma. Då må vi løfte problemstillinga opp på eit nasjonalt nivå.

Forskningsbasert

Grønmo vonar at andre høgare utdanningsinstitusjonar òg kjem til å gjere sine eigne evalueringar.

UiB-rektor Sigmund Grønmo vonar fleire høgare utdanningsinstitusjonar vil gå gjennom effektane av kvalitetsreforma. (Foto: Forskerforum)

- I så fall får vi eit sams grunnlag for å stå fram overfor departementet og Stortinget. Universitetet i Oslo er jo i gang med eit liknande arbeid som det vi har gjort.

- *Er konklusjonane i evalueringa berre ei stadfesting av det "alle" har viss?*

- Ja, vi har fått stadfesta det vi trudde. Samtidig er det interessant at tida til forsking er identifisert som det største problemet ved universitetet, og det bør takast på alvor. Det som verkeleg legg grunnlaget for kvalitet i utdanninga ved eit universitet, er at utdanninga er forskningsbasert. Svekkar ein forskinga, svekkar ein utdanninga etter kvart. Studentane er ikkje så verst nøgde i undersøkinga vår, men dette kan vise seg å verte relativt kortvarig, åtvarar Grønmo.

UiBs gjennomgang av kvalitetsreforma

Rektoratet ved Universitetet i Bergen sette i desember i fjor ned ein komité av tilsette og studentar som skulle gjennomgå kvalitetsreforma ved UiB. Viserektor for utdanning Berit Rokne Hanestad har vore leiar for komiteen.

I rapporten heiter det: «Arbeidet med kvalitetsreformen har gått ut over tid til forskning, om enn i ulik grad i ulike faser og med en del variasjoner mellom fagmiljø og ansatte». Fleire fagmiljø har gjeve uttrykk for at meir arbeidet med reforma ikkje har vore nok kompensert gjennom tilleggslovingane.

Komiteen tilrår at undervisinga vert organisert slik at ein får meir samanhengande tid til forsking. Ein føreslår at fakulteta og institutta får ansvaret for å sikre skjeringen av forskingstida.

Komiteen har elles sett på blant anna desse områda:

- organiserings av undervising
- sensorordningar og karaktersystem
- resultatbasert finansiering

Heile rapporten er å finne på nettsidene uib.no – klikk på «kvalitetsreformen».

«Vi er skivist»

Denne oppsummeringa frå UiB-komiteens sluttrapport om kvalitetsreforma fortener sitering: «Dersom vi skal driste oss til å gi et hovedinntrykk av synspunktene, mener vi at følgende utsagn representerer hovedinntrykket for de ulike gruppene synspunkt:

- Ledelsen – Vi får dette til...
- Vitenskapelig ansatte – Vi er skivist..
- Administrativt personale – Vi har kontroll..
- Studenter – Vi er stort sett tilfreds».

Odd Einar Dørum (V), medlem i Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité:

- Mener man alvor med at undervisen i høiere utdanning skal være forskningsbasert, må de faglig ansatte ha tid til å forske. Jeg vil nevne tre punkt: Rammevilkårene må være gode nok. Det er svært viktig å sikre rekrutteringen til akademiske stillinger, og derfor må både doktorstipend og postdoc.-stipend gjøres attraktive nok. Til sist må stillingshjemlene ved institusjonene stå i forhold til kravet om forskningsbasert undervising, og her har institusjonene også et ansvar.

Foto: Scanpix

Arild Underdal, professor ved Institutt for Statsvitenskap, tidligere rektor ved Universitetet i Oslo:

- Det vil være vanskelig å innfri forventningene uten mer ressurser. Men innenfor de gitte rammene kan den enkelte institusjon i mange tilfelle lette presse noe gjennom blant annet tiltak for en mer effektiv arbeidsorganisering – mer konsentrasjon av undervisning i tid for den enkelte, alternerende med forskningsperiode – nøktern justering av særlig arbeidskrevende opplegg for undervisning og prøving, og/eller en sterkere konsentrasjon om kjernelementene i et studieprogram. UiB-rapporten inneholder konstruktive forslag på disse og flere andre punkter.

Kvalitetsreforma

Meir makt til rektorane

Rektorane har fått meir makt. Dei kollegiale organa er svekka. Den uformelle kontakten med overordna er dermed svært viktig for dei tilsette, viser evalueringa av kvalitetsreforma.

Kvalitetsreforma var òg ei styringsreform. Den nye styringsstrukturen vart nedfelt i den nye universitets- og høgskuleova som vart vedteken av Stortinget i fjor.

– Dei fleste institusjonane har valt rektor, medan dei har tilsette leiarar på lågare nivå. Kva har det å seie – for leiarar og tilsette? spør professor Ivar Bleiklie ved Rokkansenteret, Universitetet i Bergen. Han svarar sjølv:

– Det avteiknar seg eit hovudmønster, som òg er i tråd med intensjonane: Leiinga ved institusjonane er styrkt, og den institusjonelle autonomien er styrkt.

Intensjonane han siktar til stammar frå Mjøs-utvalet i 2000 og Ryssdal-utvalet i 2003. Fleirtalet i utvala meinte at institusjonane skulle få ei sterkeare leiing med meir effektive styringsinstrument.

Med autoritet ovanfrå

Bleiklie er prosjekteiar for temabolken organisasjon og leiing i evalueringa av kvalitetsreforma. Dei private høgskulane er ikkje undersøkte, men 38 statlege utdanningsinstitusjonar for høgare utdanning: universiteta, dei vitskaplege høgskulane, kunsthøgskulane og høgskulane.

– Formelt har ein del av avgjerdsmauka vorte flytta frå kollegiale organ og lågare nivå til toppnivå. Dei tilsette leiarane på fakultets- og instituttetnivå får autoritet ovanfrå. Rektorane melder om større autonomi, medan dei tilsette meiner dei har fått mindre autonomi. Om ikkje dette er konklusjonar, er det godt grunngjevne hypotesar, seier Bleiklie.

Han påpeikar at det òg har vore ei maktforsking frå det administrative toppnivået (direktørane) til rektorane.

– Det ser ut som om hovudsakleg *rektorane* har fylt det auka maktrommet på toppen. Det heng nok dels saman med at rektorane i større

grad har fått eit rektorat med fleire prorektrorar rundt seg. Rektorane er då òg meir tilfredse med denne utviklinga enn direktørane.

Viktig uformell kontakt

– Men er dei tilsette nøgde med å ha fått mindre formell makt?

– Dei fleste tilsette har gått inn for valde leiarar på lågare nivå, medan dei har fått tilsette leiarar. Likevel er dei stort sett nøgde. Den uformelle kontakten med til dømes instituttstyrar er svært viktig, og dei som har tilgang til slik kontakt, er mest nøgde. Sett på spissen er dei nye leiingsformene, som svekar den formelle innverknaden til dei tilsette, avhengige av uformelle samband som fungerer godt.

– Kva med tilsette som har därleg uformell kontakt med leiarane?

– Dei ynskjer seg ein annan styringsstruktur enn dei har. Dei som har valde leiarar, men därleg kontakt med desse, vil òg då helst ha tilsette leiarar.

– Har den uformelle kontakten vorte viktigare enn før?

– Nei, det kan eg ikkje seie. Men i mange tilfelle er nok dei formelle vedtaka mest ei stadfesting av noko som er uformelt "bestemt". Det er ein sterk kultur i Noreg for å skaffe seg oppslutnad om avgjerder før formelle vedtak. For å spekulere litt: Dersom ein har gått over frå eit instituttstyre – med avgjerdsmauk – til eit rådgjevande organ på instituttetnivå, kan nok tradisjonen for grundige førebuingar leve vidare. Eg trur instituttstyrarar prøver å unngå å hamne i ein situasjon der dei ikkje høyrer på råda frå dei tilsette.

Av Kjetil A. Brottveit

– Bør opprette Statgen

– Norge har en etisk forpliktelse til å satse store statlige ressurser på forskningsbiobanker, mener Jan Helge Solbakken. Han ser for seg et norsk Statgen på linje med Statoil og Statkraft.

Forskingen er internasjonal av vesen. Likevel er det enkelte land som har særlige fortinng i ulike forskningsgrener. Solbakken mener to forskningsområder utmerker seg, der Norge har særlige forutsetninger for å være helt i forskningsfronten globalt: Biobankforskning og forskning på embryonale stamceller. Han mener at Norge har en etisk forpliktelse som nasjon til å satse store statlige ressurser innen disse forskningsområdene.

Finland rekrutterer toppforskere

24 internasjonale toppforskere innen naturvitenskap og teknologi skal hospitere i Finland i opptil fem år. Finlands Akademi og Tekes finansierer det nye programmet med til sammen 17,5 millioner euro. Måletsetningen med det såkalte Finland Distinguished Professor Programme (FiDiPro) er å øke kompetansen i Finland og gjøre det finske forskningssystemet mer internasjonal. Aktørene i programmet håper også å skape en ny type internasjonal samarbeid mellom universitetene og det private næringslivet. Utlysningen av midlene resulterte i neste hundre nominerte kandidater til programmet.

Britisk studentfusk

237 studentar ved Coventry University er tekne i fusk, melder The Guardian. Dei har i ulik grad plagiert tekstar eller tekstavsnitt frå Internett. Sju av dei er alt avstengde frå undervisinga, medan 12 andre får sakene prøvd no. Universitetet har, som mange andre lærestader, brukt dataprogrammet Turnitin, som kontrollerer skriftlege oppgåver mot ein database med tidlegare publiserte oppgåver. Rektor ved Coventry, Donald Pennington, seier at til The Observer at det er nødvendig å utesenga studentane for å kome til livs eit problem som har vorte stadig alvorlegare dei siste åra. Ved Nottingham University har 53 studentar vorte avslørde i fusk, men der har berre ein vorte utesengd. No skal heile spørsmålet om internettfusk diskuterast ved ein konferanse som samlar representantar frå ei rekke universitet og høgskular i Storbritannia.

Opp takshjelp frå slekt og pengar

Å ha pengar eller mektige slektingar aukar sjansane til å kome inn ved amerikanske eliteuniversitet. Det seier iallfall journalisten og forfattaren Daniel Golden i ei ny bok med tittelen *The Price of Admission: How America's Ruling Class Buys Its Way Into Elite Colleges — and Who Gets Left Outside the Gates*. Det er knapt noko nytt at det ikkje berre er karakterar som spelar inn på oppaket til dei beste universiteta, men boka til Golden er full av detaljerte døme, med karakterar og alt, som han meiner viser korleis enkelte studentar med rike foreldre har lettare tilgang til attraktive utdanninger. Han granskar kjende universitet som Duke, Brown og Harvard og peikar på ulike mekanismar som dei tilpassar for å gjere eit selektivt opptak i visse tilfelle. Ofte kan utsiktene til å få større donasjoner i framtida spele inn, meiner Golden. No vert det diskutert intenst om Golden gjev eit rett bilet av situasjonen. Kritikarane peikar blant anna på at mange institusjonar òg har mekanismar som skal sikre ei breiare sosial rekruttering.

Tsjekkia: For mange universitet?

Presidenten i Tsjekkia, den høgreorienterte økonomen Václav Klaus, ynskjer seg store reformer i det tsjekkiske systemet for høgare utdanning. Det sa han nyleg i ein tale til eit publikum av studentar. Han kritiserte blant anna den store ekspansjonen i høgare utdanning, som han meiner er prega av kvantitet utan kvalitet. Klaus meiner at det har vorte oppretta altfor mange høgare utdanningsinstitusjonar dei siste åra. Han skildra ironisk korleis kvar liten stad i Tsjekkia vil ha sitt eige universitet, ei utvikling som han karakteriserte som "dum og urimeleg", ikkje minst med omsyn til kva arbeidsmarknaden treng. Han sa at han ynskjer seg større konkurranse mellom ulike utdanningsinstitusjonar og kravde vidare at språkundervisinga i grunnskulen må verte breiare, skriv the Prague Daily Monitor (praguemonitor.com).

Agder universitet

Nye definisjoner én uke før komitébesøk

Én uke før besøket av den sakkyndige komiteen på Høgskolen i Agder sendte NOKUT brev om nye definisjoner på stabil forskerutdanning. I disse dager kommer den endelige avgjørelsen for Sørlandet.

For tiden ferdigstiller NOKUT sitt svar på universitetssøknaden til HiA, etter målrettet satsing på Sørlandet siden 1960-tallet. Få innenfor akademia, norsk politikk og embetsverk tviler på at HiA får et ja, og under åpningen av studieåret garanterte Jens Stoltenberg at en godkjennning fra NOKUT ville føre til universitetsstatus. Ifølge kilder i NOKUT er svaret klart den andre uken i oktober.

HiA-ledelsen våger imidlertid ikke å glede seg for tidlig, for den sakkyndige komiteen som nå vurderer HiA som universitet, har fått et utvidet skjønnsmandat til å bestemme innholdet i begrepet "stabil forskerutdanning". Dette mandatet fikk komiteen like før institusjonsbesøket i juni, og HiA fikk brev én uke i forkant. Rektor Ernst Håkon Jahr er meget kritisk til at NOKUT kom med denne utvidelsen så sent – ikke minst ettersom HiA nå oppfyller de formelle kriteriene i forskriften.

Usikkert om skjønn

– Vi vet ikke hva slags skjønn komiteen vil utøve, sier Jahr til Forskerforum. Han viser blant annet til at HiA har hatt stipendiater i en rekke fag siden høgskolereformen i 1994, også på de fagområdene der skolen nå har doktorgradsrett. 50 av institusjonens omtrent 70 professorer har dessuten vært eller er direkte involvert i forskerutdanning andre steder. I september åpnet HiA sitt fjerde doktorgradsprogram, i internasjonal organisasjon og ledelse. I desember i fjor søkte HiA om akkreditering for et femte område; religion, etikk og samfunn, og snart er søknaden om et sjette program i rytmisk musikk klar.

– Kravene til akkreditering av doktorgradsrett har endret seg etter at vi søkte første gang, men vi har ikke bedrevet kriterietilpasning – heller ikke i universitetsbygningen, presiserer rektor. Ordet "kriterietilpasning" har Jahr, som er professor i nordisk språk, selv funnet opp.

Stadige endringer

Ved opprettelsen av NOKUT i 2002 var departementets definisjon av stabil forskerutdanning at institusjonen har utdannet doktorgradskandidater. Fagmiljøene protesterte, og etter en politisk prosess avviste daværende minister Kristin Clemet denne definisjonen i forskriften. Senere fikk NOKUT anledning til å lage nærmere forskrifter – og gjeninnførte definisjonen med kandidatproduksjon utenfor politisk behandling. I år endret imidlertid NOKUT forskriften på nytt, og kravet til stabil forskerutdanning ble endret til at institusjonen skal ha utdannet doktorgradskandidater, uten at antall programmer ble nevnt.

– I mars i år hadde vi kandidater, fra samme program, og vi mente at vi var innen-

for den nye definisjonen, sier HiA-rektor Jahr.

Innrømmer sen varsling

NOKUT-direktør Oddvar Haugland viser til at en åpnere utforming av kriteriet for stabil forskerutdanning gir den sakkyndige komiteen et større rom for å vurdere faglig om forskerutdanningen er stabil.

– Intensjonen med forskriftsendringen har ikke vært at det skulle bli verken letttere eller vanskeligere for institusjonene å oppnå universitetsstatus enn tidligere, og dette har institusjonen blitt orientert om, sier Haugland. Han vedgår overfor Forskerforum at HiA fikk sen melding om den juridiske presiseringen av forskriftsendringen.

Input til Stjernø

Lederen for den sakkyndige komiteen, professor Jens Erik Fenstad ved UiO, sier at definisjonen av stabil forskerutdanning er helt sentral i innstillingen deres, som i skrivende stund er under redigering.

– Vi har vært veldig bevisste på akkreditiringsforskriften. Og vi kan ikke bedrive politikk, men må operere innenfor et rammeverk, sier Fenstad.

– Mangler rammeverket en side i form av deres utvidete skjønnsmandat?

– Jeg må være forsiktig og ikke si noe mer, men det vil være spesielt opp til Stjernøutvalget å ta vår innstilling som en input, sier Fenstad.

Mental sperre

Kritikere av HiA mener at høgskolen mangler faglig profil. Fagmiljøene tilbyr 150 studier, og satser på alt fra internasjonal ledelse og teknologi til nordisk, matematikkdidaktikk og religion, etikk og samfunn.

Fakta

Agder universitet

■ Høgskolen i Agder søkte i desember 2005 om universitetsstatus. NOKUT behandler søknaden og varsler et svar i midten av oktober.

■ Agder universitet vil bestå av fysiske anlegg i Kristiansand, Grimstad og Arendal, med 8500 studenter og 1000 ansatte.

■ Doktorgradsrett i nordisk, matematikkdidaktikk, mobile kommunikasjonssystemer og international management.

– Sørlandet har ikke noen klynge på linje med Stavangers oljenærings, og ved HiA avspeiler vi næringslivet ved at vi er så faglig brede. Hvis HiA mangler en faglig profil, spor jeg hva som er profilen til Universitetet i Oslo? sier Ernst Håkon Jahr. Han synes det er betimelig å bruke de "nye" universitetene til å supplere behovet for forskere i Norge.

– De gamle universitetene klarer ikke å produsere nok forskere, mens vi sitter med professorer som har mer kapasitet både til forskning og veiledning, sier Jahr.

Den avtropende HiA-rektoren irriterer seg over forfordeling mellom høgskoler og universiteter når det gjelder stipendiater.

– De hundre nye stipendiatstillingene i Bondevik-budsjettet kom etter at Clemet hadde reist rundt og besøkt små forskningsmiljøer som klaget over at de ikke nådde opp i Forskningsrådet. Så fordelte den nye regjeringen alle stillingene utenom høgskolene. Stavanger fikk av potten – ikke HiA, sier Jahr. Han mener den norske forvaltningen har en mental sperre ved begrepene universitet og høgskole – en sperre man ikke finner i utlandet.

Av Andreas Høy Knudsen (tekst og foto)

Clemet angår

– Det bør vurderes om kriteriene for å kunne kalles universitet bør bli enda strengere, skriver tidligere utdanningsminister og nåværende Civita-direktør, Kristin Clemet, i et innlegg i Aftenposten.

– Jeg kjempet opprinnelig for det, men møtte mye motstand. Den viktigste grunnen er ikke hensynet til de gamle universitetene, men høyskolene. Vi trenger gode regionale høyskoler med en sterk profesjonsorientering og praksisnær forskning, skriver Clemet.

Hun mener også at noen institusjoner må kunne rage over andre.

– Prinsipielt er det ingenting i veien for at for eksempel Universitetet i Oslo blir et enda mer fremragende universitet – kanskje endog

et eliteuniversitet. Men det krever en konsekvensjonell tilgang til ressursbruken som historisk har vist seg svært vanskelig å få til, både på institusjonen og i nasjonen, oppsummerer den tidligere Høyre-statsråden.

Hun stiller videre i innlegget spørsmål ved om universitetene kan være tjent med en ytterligere fristilling fra departementet, slik at de for eksempel kan bestemme mer over sine egne inntekter. Hun åpner med dette for omkamp om universitetene som særlovsselskaper, en kamp hun tapte i sin egen regjeringstid. Ryssdalsutvalget forslag om å konkurransesettet norske læresteder møtte voldsom motstand fra norske forskere.

NERVEPRIRRENDE: Universitetet på Agder gjennomgår en trang fødsel, med meldinger og kontrameldinger fra NOKUT. Her rektor ved Høgskolen i Agder Ernst Håkon Jahr.

En av fire har høyere utdanning

Om lag 33 prosent av den norske befolkningen i aldersgruppen 16 år og over har en utdanning på grunnskolenivå, 42 prosent har en utdanning på videregående nivå og 25 prosent en utdanning på universitets- og høgskolenivå, viser ny statistikk fra SSB. Befolkingen i Oslo har det høyeste utdanningsnivået i landet. Det er en noe høyere andel av kvinnene enn av mennene som har høyere utdanning; henholdsvis 26 og 24 prosent. Men andelen menn med lang høyere utdanning er nesten dobbelt så høy som blant kvinner. Kjønnsforskjellen er størst blant de som er 50 år og eldre.

Utdanner for mange doktorer

Tall fra Vetenskapsrådet viser at det årlig utdannes tre ganger flere doktorer enn de knapt 1000 det er bruk for ved svenske universiteter og høgskoler. Dårlig politisk planlegging, mener Doktorandföreningens Carolina Saf. To av tre doktorer må altså belage seg på å søke jobb utenfor akademia. Sveriges Doktorandförening mener at forskerutdanningen ikke må bli et arbeidsmarkedstiltak man bruker for å skjule arbeidsløshet blant universitetsutdannede.

Sveits: Krav om forskingssatsing

Sveits treng ein kraftig impuls til forbetring og fornying av utdanning, forsking og innovasjon. Det skriv det sveitsiske vitaks- og teknologirådet (Schweizerischer Wissenschafts- und Technologierat) nyleg i ein rapport med tilrådingar for høgare utdanning og forsking i perioden 2008-2011. Rådet peikar på at landet ligg etter blant andre dei nordiske landa i satser på universitets- og høgskulesektoren. BNP-delen til høgare utdanning ligg på 1,9 prosent i Danmark og på 1,8 prosent i Sverige og Finland, medan tilsvarende del er på 1,4 prosent i Sveits. Sveits treng ei breiare rekruttering til høgare utdanning og ei betre studiefinansiering, meiner rådet. Det ynskjer seg vidare større ressursar til humaniora og samfunnsvitskap, samt ei meir langsiktig budsjettetting og styrkt autonomi for universitet og høgskular, skriv Neue Zürcher Zeitung.

God, tysk høgskuleforskning

Tyskland: Dei såkalla Fachhochschulen vart oppretta først og fremst for å styrke grunnutdanninga, hovudsakleg i tekniske og samfunnsvitskaplege fag. Med tida har dei også kome til å drive stadig meir forsking, noko som blant anna går fram av den offisielle engelske nemninga deira - "Universities of applied science". No vil regjeringa styrke forskingskapasiteten til dei mindre høgskulane, opplyser det tyske utdannings- og forskningsdepartementet. Utdanningsminister Annette Schavan har annonsert ei tredobling av FoU-løyvingane til denne delen av sektoren fram til år 2008. Ho held fram at desse høgskulane har hatt mykje å seie for innovasjon og teknologiutvikling. Det finst vel 150 Fachhochschulen i Tyskland, og dei har til saman 186 000 studentar. To tredeler av alle tyske ingeniørar tek utdanninga si på slike høgskular.

USA: Akkreditering i fokus

Den amerikanske regjeringas Commission on the Future of Higher Education la nyleg fram ein rapport der akkrediteringssystemet får hard kritikk. Kommisjonen peikar på at stivbeinte reglar for den institusjonelle og profesjonelle akkrediteringa kan vere til hinder for innovasjon i utdanninga, skriv nettstaden insidehighered.com. Kommisjonen meiner vidare at det er for lite fokus på resultata til studentane og at heile akkrediteringsprosessen er for lukka. No tyder det på at Bush-administrasjonen raskt vil ta for seg akkrediteringssystemet. Ein del representantar for universitet og høgskular uttrykkjer skepsis til ei sterkare føderal innblanding i systemet. Nokre kommentatorar mistenker også at eventuelle reformer kan gå ut på å tilfredsstille ynskje frå kjerneveljarane til presidenten, til dømes gjennom å lette akkrediteringa for religiøse høgskular.

Forskningspolitikk

Vil stoppe universitetsinflasjonen

Rune Slagstad, Kristin Clemet og Gudmund Hernes gav eitt råd til Steinar Stjernø: Stopp den akademiske drifta! Lat høgskule vere høgskule og universitet, universitet. Sats på kunnskapselitane!

Rune Slagstad har gitt ut ei ny og utvida utgåve av boka *Kunnskapens hus*, ei sjeldan interessant og velformulert artikkelsamling om norsk kunnskapspolitikk, og det Slagstad kallar danningsagentar, gjennom fleire hundre år. På lanseringsdagen (medio september) var to av "favorittfiendane" til forfattaren inviterte for kome med kritiske merknadar: Gudmund Hernes og Kristin Clemet. Begge er tildelt status som dei einaste danningsagentane av noka betydning for høgare utdanning dei siste par-tre tiåra, og med det verdige meddebattantar når dei lange linjene skal analyserast.

Schweigaard var der ikkje

På tilhøyrarbenken sat mange av meiningsvenene til Slagstad, inkludert Steinar Stjernø som no skal leie utvalet med mandat til å definere grensene mellom høgskular og universitet.

- Dette er typisk Rune Slagstad. Han er alltid aktør i sitt eige drama. Det er nesten umogleg å skilje mellom "offentligheten og menigheten" når så og seie alle i namneregisteret i boka er til stades her i dag – kanskje med unntak av Anton Martin Schweigaard, sa Gudmund Hernes.

- Eg er overraska og ein smule stolt av å bli utnemnt til "danningsagent" av Rune Slagstad, sidan eg først og fremst er van med å bli karakterisert som nyliberalistisk blåruss frå den kanten, sa Clemet.

soppgåvane. Han ville rette dei òg, sa Clemet.
(Foto: Ingar Myking)

Gudmund Hernes er ein nykonserativ danningsagent, sa Slagstad. (Foto: Ingar Myking)

Sats på eliten!

Skjellsorda mellom dei tre debattantane var godt innpakka i velformulerte setningar, og utover den stilistiske underhaldningsverdien kom det òg mykje interessante poeng ut av møtet.

At tre såpass ulike politiske retningar einast om eit viktig råd til Steinar Stjernø: lag strukturar som lagar skilje mellom eliteutdanning/forsking og profesjonsutdanning/forsking, var interessant. Særlig med tanke på at Clemet og Hernes var spesielt inviterte gjestar til det første utvalmøtet til Slagstadvenen Stjernø.

- Nokre utdanningsinstitusjonar bør rage over andre, og det er betre å vere ein god høgskule enn eit dårleg universitet, sa Clemet.

Rune Slagstad derimot var forbausa over at statsråd Clemet, som var så fokusert på incentiv, ikkje gav eit einaste incentiv i ei slik retning i si eiga regjeringstid.

- Tvert imot gav ho sterke incentiv til utvisking av eigenarta til høgskulane gjennom ei ny ordning for opprykk til universitet. Om nokre år vil det akademisk middelmåttige kunne bli sett i universitetssystem med 10-12 universitet, hevda Slagstad.

Clemet avviste at det var ho som var ansvarleg for at fleire og fleire høgskular no satsar på å bli universitet i staden for å reindyrke ein høgskuleprofil.

- Dette er det Stortinget som er ansvarleg for, ikkje eg, sa Clemet.

- Den akademiske drifta i høgskulesektoren er ikkje av det gode, og eg håpar det nye regjeringsoppnemnte utvalet som Stjernø leiar vil gjere noko med dette.

Djupedal på pukkelen

SV-veteranen Slagstad var heller ikkje nådig mot SV-Djupedal.

- Eg veit sanneleg ikkje korleis det for tida blir tenkt om forsking og utdanning på leiane hald i det partiet som eg i si tid var med å stifte, har stått i leiinga for og ved kvart stortingsval har gitt stemma mi, sa Slagstad.

Han meinte at Djupedal har vore usynleg innanfor feltet.

- Eg lytta forventningsfullt til Djupedals tale ved semesteropninga ved Høgskolen i Oslo. Han var kjemisk reinsa for dei fagleg-

Rune Slagstad er full av både vidsyn, "dybdesyn" og skeivsyn, sa Hernes. (Foto: Scanpix)

politiske, kritiske refleksjonane som dei seinare tiåra har gjennomsyra det intellektuelle miljøet som tradisjonelt har tilhørt SV. Djupedal talte som ein sosialdemokratisk statssekretær frå slutten av 50-talet. Ei kursending føreset, i det minste, ein viss vilje til å delta i dei prinsipielle, utdanningspolitiske debattane. Ein raudgrøn kunnskapsminister bør ha større ambisjonar enn å være iverksetrande saksbehandlar for sektorbyråkratane i eit ganske "kvalitetsreformert" departement, avslutta Slagstad.

Av Ingar Myking

Akademisk frihet

Vern om prinsipper, ikke tid og ressurser

Ansatte får rett og plikt til å offentliggjøre forskning, og arbeidsgiver blir pålagt å forsvere ansatte ved eksternt press. En ny paragraf om akademisk frihet bør imidlertid ikke diktere forskningstid, ressurser og handlingsrom, mener lovutvalg.

En nettopp ferdiglaget innstilling foreslår å lovfeste og avgrense akademisk frihet. Den andre oktober overrakte professor Arild Underdal kunnskapsminister Øystein Djupedal konklusjonen fra et ekspertutvalg, hvor toppakademikere som Jan-Fridthjof Bernt og Johan P. Olsen har vurdert akademisk frihet i en lovmessig kontekst. Forslaget er basert på blant annet utenlandsk lovgivning, Magna Carta Universitatum, bidrag fra The American Association of University Professors og norsk praksis.

Fremme og verne

- I korte trekk har vi sagt at universiteter og høgskoler skal fremme og verne den akademiske friheten. I forskning skal forskeren kunne velge sine problemstillinger, herunder stille spørsmål ved det som autoriteter anser som gitt kunnskap og ved saksforhold som det knytter seg sterke interesser til, oppsummerer Underdal. Den enkelte forsker har videre rett til selv å bestemme hvilket materiale og hvilke metoder han vil bruke for å besvare spørsmålene, og forskeren skal fritt kunne legge fram hypoteser og funn offentlig. Det er sågar en plikt å offentliggjøre resultatene av forskningen, ifølge utvalget. Institusjonen skal beskytte forskere mot illegitimt press, men ikke mot saklig kritikk, ifølge utvalget.

Mindre press nå

Etter Underdals mening er den enkelte institusjons selvstyre betydelig utvidet de senere årene. Eksempelvis er problemet med påtrykk gjennom utnevnelser nå borte.

Fakta**Lov om akademisk frihet**

Utdredning av lovttekst ved ekspertutvalg ledet av Arild Underdal (UiO). NOU overleveres kunnskapsministeren 2. oktober. Teksten foreslår blant annet rett og plikt for den enkelte til å publisere sin forskning, og rett til selvstendig og uavhengig valg av metoder og materialer.

Medlemmer i utvalget:

Professor Arild Underdal (leder), Oslo
 Rektor Christina Ulleni, Karlstad
 Professor Johan P. Olsen, Oslo
 Professor Rigmor Austgulen, Trondheim
 Professor Jan-Fridthjof Bernt, Bergen
 Generalsekretær Kari Kjenndalen, Oslo
 Professor Gunhild Hagesæther, Bergen
 Dr. polit. Tanja Storsul, Oslo
 Professor Johan Giertsen, Bergen

- Men det finnes mange mer indirekte styrsinstrumenter med stor effekt, blant annet prioritering av forskningsmidler og programorganisering av forskning, sier han.

Ekspertutvalget påpeker at de største skrankene for akademisk frihet ikke ligger i overstyring, men i rammebetegnelser og knapphet på forskningsmidler og tid, noe som gjør det vanskelig å utfolde seg og utsynne den akademiske friheten som forskerne formelt sett har.

- *Har dere formulert noe om retten til å drive forskning for den enkelte?*

- Nei, ikke om omfanget av denne retten. Grunnen er helt enkelt at stillingene ved de aktuelle institusjonene har ulike arbeidsforpliktelser, sier Underdal.

- *Vel dette forringende effekten av en lovplass?*

- En forsker uten tid, midler og mulighet vil ikke godt kunne gjøre bruk av sin formelle rett. Derfor har utvalget understreket at akademisk frihet har to komponenter - en formell rettighet og et reelt handlingsrom - og at begge må være til stede, sier Underdal.

- Viktig

Jussprofessor Johan Giertsen ved Universitetet i Bergen (UiB) påpeker at utkastet til lovttekst vil bringe norsk lovgivning "helt i mainstream" med andre land i Europa.

- Hvis lovtkastet blir vedtatt, vil vi også i Norge få lovfestede akademiske rettigheter på individnivå. Universitets- og høgskoleloven vil dermed i større grad enn nå understreke de grunnleggende akademiske idealene, sier Giertsen.

Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen hadde ikke forventet noen lovregulering av den enkeltes rammebetegnelser gjennom den foreliggende utvalgsteksten.

- Man kan ikke lovregulere seg fram til dette. Jeg tror imidlertid det er viktig å få lovfestet den individuelle forskers frihet - ikke bare institusjonens frihet, kommenterer Hagen. Han vurderer det som positivt dersom institusjonene pålegges å forsvere den enkelte vitenskapelig ansatte mot illegitimt press utenfra.

- Det akademiske kommer stadig under angrep, påpeker Hagen.

Av Andreas Høy Knudsen

Hvis lovtkastet blir vedtatt, vil norske forskere få lovfestede akademiske rettigheter på individnivå.
 (Foto: NTNU Info)

Søketjenester

Slutt på BIBSYS?

Mye tyder på at regjeringen lanserer omorganisering av BIBSYS i statsbudsjettet. Det kan bety nytt eierskap, ny finansieringsmodell, en større rolle til Nasjonalbiblioteket og nye underleverandører av tjenester.

Kunnskapsdepartementet (KD) og Kultur- og kirkedepartementet (KKD) er tause om den planlagte omorganiseringen av BIBSYS, som kan bli offentliggjort i forslaget til statsbudsjett den 6. oktober. Dersom både KD og KKD har omtalt BIBSYS i sine forslag, noe Forskerforum erfarer at de har gjort, ligger det an til en ny eierstruktur i BIBSYS. Da vil også spørsmålet om Nasjonalbibliotekets rolle i et felles bibliotek- og katalogsystem for Universitets- og høgskolesektoren bli besvart.

– Alt jeg kan si, er at BIBSYS vil bli omtalt i proposisjonen, sier avdelingsdirektør Lars Vasbotten i universitets- og høgskoleavdelingen i KD. I KKD ønsker man ikke å uttale seg overhodet.

Fakta

BIBSYS

- Biblioteksystem eid av universitetene og høgskolene med desentralisert beslutningsstruktur.
- Ligger i dag under NTNU i Trondheim, har 40 ansatte og et budsjett på 36 millioner.
- Utvikler og leverer en rekke produkter og tjenester til fag- og forskningsbibliotekenes interne drift.
- Tilbyr forskere, studenter og andre tilgang til bibliotekenes ressurser gjennom databaser.
- Utredningen "BIBSYS - framtidige oppgaver og organisering" anbefalte i 2004 å omdanne BIBSYS til et aksjeselskap under departementer med sentralisert ledelse, eksterne underleverandører og salg av produkter og tjenester på markedet.

Anbefalte aksjeselskap

Prosessen om BIBSYS har pågått siden 2004, da et utvalg ledet av tidligere bibliotekdirektør Jan Erik Røed ved Universitetet i Oslo utredet BIBSYS og anbefalte omorganisering til aksjeselskap under KD. På grunn av eierskapet til Nasjonalbiblioteket skulle også KKD være representert i styret, ifølge utredningen. Etter utredningen uttrykte Nasjonalbiblioteket et ønske overfor forvaltningen om å ta ansvaret for å markedsutsette BIBSYS' katalogtjenester. Dette ønsket har universitetsbibliotekene tolket som en invitasjon fra Nasjonalbiblioteket til å samarbeide om tjenester på de store aktørenes premisser.

Sterk ledelse

Utvalget som utredet BIBSYS tok videre til orde for å fjerne de permanente referansegruppene i BIBSYS og i stedet ha en "sterk ledelse" i kombinasjon med ad hoc-prosjektgrupper. Flere høringsinstanser, deriblant Forskerforbundet, gikk imot forslaget om å sentralisere maktstrukturen i BIBSYS. Også Norges forskningsråd uttrykte misnøye med flere av de markedsliberale forslagene fra utvalget.

– Den prinsipielle tenkningen omkring et felleserie av BIBSYS i sektoren er av stor interesse, sier generalsekretær Ola Stave i Universitets- og høgskolerådet. Rådet mener prinsipielt at enhver endring i BIBSYS må være sterkt basert på UoH-sektorens behov, og at sektoren må stå samlet.

Av Andreas Høy Knudsen

BIBSYS har vært et kjent redskap for forskere gjennom mange år. Illustrasjon: (BIBSYS)

Nytt universitet i nord

Nå er det ikke lenger et spørsmål om Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Tromsø skal fusjonere, men hvordan. På et felles styreseminar torsdag 14. september ble styrene ved de to institusjonene enige om ei programerklæring for en ny, sammenslått institusjon: Universitetet og Høgskolen i Tromsø skal "gjennom full integrasjon ... være et nasjonalt og internasjonalt kraftsenter for kompetanse, utvikling, vekst og nyskapning i nordområdene."

Vedtaket kom selv om enkelte av styremedlemmene var misfornøyd med bakgrunnsarbeidet og tidsplanen, og prosessen videre synes noe uavklart. Rektor Jarle Aarbakke er imidlertid innstilt på å arbeide videre med uforminsket styrke. Alt ifølge Tromsøflaket.

LO søker forskningsmakt

Forskning skal høyere opp på den politiske dagsordenen i LO. De har vedtatt et omfattende forskningspolitisk program med klare prioritinger som skal bidra til det gode arbeid og det gode liv. Hvorfor skal LO bry seg med forskning? Deres eget svar er at den økonomiske utviklingen i økende grad er forskningsavhengig og at ny viden og ny forbedret teknologi er avgjørende konkurransefaktorer. Nye produkter, prosesser og materialer vil føre til store endringer og påvirke både arbeidsplasser, arbeidsmiljø og konkurranseseevne. LO skal søke større makt gjennom ulike posisjoner og representasjoner i forskningsrelaterte styrer, råd og utvalg.

Den nye staten – omstillinger koster

Omstillinger i tidligere og nåværende statsbedrifter koster. Høyere sykefravær, flere på uføretrygd og en tøffere arbeidshverdag er resultatet, viser Fafo-rapporten "Den nye staten".

Et sentralt tema i rapporten er hvilke samfunnsøkonomiske virkninger disse omstillingene har hatt på ansattes trygdemottak og sykefravær, og hvorvidt omorganiseringene har ført til permanent utstøtning fra arbeidslivet. Særlig nøyne har forskerne tatt for seg de fire statsvirksomhetene Posten, Politiet, Skatteetaten og Mesta. I alle disse virksomhetene opplever de ansatte at de har fått økt arbeidsmengde, strammere tidsfrister og færre muligheter til å bli hørt når de påpeker mangler. Tidligere og nåværende statstilsatte sliter med mestring i arbeidshverdagen.

Forskningspolitikk

Statssekretær tviler på «tre prosent-målet»

De ambisiøse tallfestede målene for norsk forskningspolitikk er vilkårlige og svakt begrunnet, hevdet den nye statssekretæren i Kunnskapsdepartementet for noen måneder siden. Hva mener han nå?

Det var i en kronikk i NIFUSTEPs fagblad Forskningspolitikk (2/2006) at Per Botolf Maurseth, nyutnevnt statssekretær i Øystein Djupedals departement, kritiserte et av hovedmålene i norsk forskningspolitikk. Både Stortinget og regjeringen (i Soria Moria-dokumentet) har bundet seg til at Norge bør bruke minst tre prosent av BNP til forskning og utvikling (FoU) innen 2010. Men SV-politikeren og NUPI-forskeren Maurseth, som nå har blitt Djupedals statssekretær, hevdet, i kronikken som ble publisert for få måneder siden, at "tre prosent-målet" ikke var "utredet eller begrunnet".

Vi vet ikke

Maurseth, som da var avdelingsleder ved Avdelingen for internasjonal økonomi, mente vi ikke kan vite om det er en fornuftig politikk å gjennomføre en så kraftig satsing på forskning. "Det kan være en fornuftig politikk, men det vet vi ikke.", skrev Djupedal nye høyre hånd.

Den nye statssekretæren tar over stillingen etter Åge Rosnes, som jobbet spesielt med regjeringens politikk for høyere utdanning og forskning.

Maurseth, som er samfunnsøkonom, peker på at Norge bruker mindre på forskning enn andre land, men at dette skyldes sammensetningen av norsk næringsliv. "I tillegg har norske forskere relativt lavere lønn enn forskere i andre land.", skrev han.

Høyere kompetanse i Norge

En viktig grunn til at "målene for FoU kan vurderes forskjellig i Norge i forhold til i andre land er at utdannings- og kompetansenivået i den norske arbeidsstyrken er høyere enn i andre land.", skrev Maurseth, og mente at dette "bidrar både til lavere lønnsnivå for høy kompetanse, samtidig som det øker innovasjonsevnen og evnen til å ta i bruk ny teknologi. Derfor kan viktige hensyn som ligger til grunn for høy FoU-innsats, være ivaretatt på andre måter i Norge."

SV-politikeren argumenterer for at tre prosent-målet kan synes vilkårlig fordi det har et skalaproblem. "For små land foregår mer av den samlede forskningsinnsatsen i verden utenfor landets grenser enn det som er tilfellet for store land. Hvis det er et mål å utvikle evnen til å nyttiggjøre seg teknologi fra utlandet, kan det indikere at små land bør bruke relativt mer på forskning enn store land."

Vent til statsbudsjettet!

– Kronikken jeg skrev i Forskningspolitikk ble skrevet av meg som forsker, og ikke som statssekretær. I artikkelen tok jeg ikke avstand fra tre prosent-målet i forskningspolitikken, men pekte på at det er svakt begrunnet. Om begrunnelsene kan bedres, er et viktig spørsmål også for regjeringen. Som statssekretær representerer jeg imidlertid regjeringen. Regjeringen står fast på Soria Moria-erklæringen, også i forskningspolitikken.

Av Ingar Myking

– I artikkelen tok jeg ikke avstand fra tre prosent-målet i forskningspolitikken, men pekte på at det er svakt begrunnet, sier Per Botolf Maurseth. (Foto: Kunnskapsdepartementet)

BNP-målet utfør skrenten

Norge går i gal retning mot målet om at tre prosent av BNP skal gå til forskning i 2010, viser nye tall fra SSB og NIFU STEP. Store ord om satsing på forskning og utdanning til tross: Målet er lenger unna enn noen gang de siste 20 årene. Ikke siden 1985 har en lavere andel av BNP gått til forskning og utdanning. FoU-utgiftene i 2005 anslås til 28,8 milliarder kroner. Dette utgjør 1,51 prosent av bruttonasjonalproduktet (BNP). Det er betydelig lavere enn 1,73 prosent i 2003, da de totale FoU-utgiftene beløp seg til 27,3 milliarder kroner. I 2004 ble FoU-utgiftene beregnet til 27,8 milliarder kroner, som gir en andel av BNP på 1,62 prosent.

Tallene er foreløpige, men viser en samlet økning på 1,5 milliarder i FoU-utgiftene i Norge fra 2003, målt i 2005 kroner. Omregnet i faste 2003-priser er dette imidlertid en realnedgang på 0,5 prosent. Nedgangen skyldes særlig utviklingen i næringslivet – hvor FoU-utgiftene var reelt 6,4 prosent lavere i 2005 enn i 2003. I universitets- og høgskolesektoren var

det derimot en realvekst på vel 8 prosent og i instituttsektoren en realvekst på om lag 1,5 prosent. Endelige resultater fra FoU-statistikken vil foreligge ved årsskiftet 2006-2007, forteller NIFU STEP.

Anslag for 2005 viser at det ble utført 30 600 FoU-årsverk i 2005. Dette er en økning på om lag 1500 fra 2003. Økningen utgjorde 700 FoU-årsverk i næringslivet og nærmere 800 i UoH-sektoren. I instituttsektoren var det bare en mindre økning.

Sverige og Finland er blant de land i verden som har den høyeste FoU-andelen av BNP. I 2003 var Sveriges FoU-innsats i forhold til BNP hele 4,0 prosent, mens den var på 3,5 prosent i Finland, 3,0 prosent på Island og 2,5 prosent i Danmark. Også i forhold til OECD-landene ligger Norge under gjennomsnittet.

"Vi ligger så langt bak våre naboer i de nordiske landene at det ikke er noen vits i å sammenlikne seg med dem", skriver NIFU STEP i en kommentar til tallene.

Finsk kampanje for meir stipend

Nærare 120 000 underskrifter frå finske studentar er overlevert kulturminister Tanja Saarela i samband med presentasjonen av framlegg til statsbudsjett for 2007, melder nettstaden abo.fi. Studentane har det siste året drive ei intensiv kampanje for betre studiefinansiering, og kravet har vore ein stipenddauke på 15 prosent, tilsvarannde om lag 330 kroner ekstra i månaden. Regjeringa har ikkje vore spesielt lydhør for kravet, som ikkje er innfridd i budsjettframlegget. Leiaren i studentunionen ved Åbo Akademi, Anniina Pirttimaa, seier til tidsskriftet ved akademiet at det er feil av politikarane å vise studentane til å ta lån: "Det finst inga anna folkegruppe som må ta lån for å klare seg i daglelivet." Ho påpeikar òg at regjeringa no har avgrensa studietida utan å auke stipenda, noko ho meiner er å sende ut motstridande signal til studentane. Når studietida skal gå ned, utan at økonomien til studentane vert styrka, skapar det endå meir press for ei utsett gruppe, meiner studentleiaren.

NOKUT-evaluering

- Utvid lærarutdanninga til fem år

Samanhengen mellom teori og praksis er for dårleg. Pedagogikken og fagdidaktikken må styrkast. Lærarutdanninga bør derfor forlengast med eitt år, meiner NOKUT-panel.

Tida vert snau når ein både skal få kunnskapar i enkeltfag og lære å lære bort. Slik kan ein folkeleg oppsummere hovudkonklusjonen frå NOKUT-panelet, som har evaluert den norske allmennlærarutdanninga.

– Det er meir rom for fagleg breidde og djupn, var den tørre konklusjonen frå panelet Sven-Erik Hansén, professor ved Åbo Akademi i Finland. Slik kan utdanninga òg verte tilpassa Bologna-prosessen, med femårige mastergrader. Panelet la fram slutt-rapporten ved ein pressekonferanse i Kunnskapsdepartementet 22. september.

Treng ein raudare tråd

Hansén understreka at lærarutdanninga treng ein klårare raud tråd, nattopp i professoorientering og pedagogikk.

– Fagdidaktikken er styrka gjennom rammeplanen av 2003, men det må òg gjerast i praksis. Faglærarar rapporterer om at fag-kunnskapane hjå studentane er svake. Derned vert dei tvinga til å leggje vekt på dette framfor opplæring i didaktikk og pedagogikk, sa Hansén.

Panelen meiner vidare at spesialiseringa i utdanninga med fordel kan styrkast, ikkje

minst når det gjeld tilpassing til alderstrinn. Barne- og ungdomsskulelærarar har til dels heilt ulike behov. Studentane bør òg knyttast tettare til forsking og utvikling enn tilfellet er i dag.

Stort studentfråfall

Gjennomstrøyminga av studentar må seiast å representere eit alvorleg problem. Berre 45 prosent av studentane fullfører på normert tid, og heile 35 prosent avbryt studiet undervegs, dei fleste innan andre studieår.

– Fråfallet må kartleggast. Er det dei beste, svakaste eller minst motiverte som sluttar? spurde kunnskapsminister Øystein Djupedal då han kommenterte rapporten. Han var ikkje framand for å vurdere lengda på utdanninga, men understreka at ein fyrt må finne ut kva innhaldet i utdanninga skal vere og dimensjonere deretter.

Djupedal plasserte ansvar for oppfølging av rapporten og meinte at institusjonane sjølv bør syte for:

- tydeleg leiing
- analyser av gjennomstrøyming og karakternivå
- krav til studentar
- medviten kompetansepolitikk for personalet

Djupedal ville invitere Universitets- og høgskulerådet til drøftingar av andre overordna tiltak:

- dimensjonering av utdanninga og arbeidsdeling mellom dei ulike institusjonane
- nye utvalsmetodar for oppnak av studentar
- styrking av profesjonsaspektet

- Opprett øvingsskular

Leiar Jan Erik Wang i Forskerforbundets forening for lærerutdanning (FFL) kjenner seg att i mange av hovudelementa i rapporten.

– No må vi for all del ikkje drukne i negative tankar, men bruke evalueringa til å arbeide fagleg og politisk med allmennlærarutdanninga, seier Wang, som òg er høgsko-

– UiOs nettsted er middelmådig

– UiOs nettsted gjenspeiler ikke den akademiske kvaliteten som universitetet står for. UiO vil framstå som en attraktiv studieplass og som dyktig på forskning, og da holder det ikke med et middelmådig nettsted, sier John Baarli til Uniforum. Han er webredaktør ved Universitetet i Oslo og tilknyttet Informasjonsavdelingen. Baarli har laget en rapport om UiOs nettsted. Nettstedet er blant Norges mest omfattende, både når det gjelder struktur og innhold.

– Det publiseres for mange nettsider uten noen form for koordinering, mener Baarli.

– Studentane møter ikkje ofte kvalifiserte forskarar og er dregne lite inn i FoU-arbeidet, sa panelet Sven-Erik Hansén.

Forsker forbundet drøftar lærarutdanning

Forskerforbundets forening for lærerutdanning skal i samarbeid med Forskerforbundet halde fire regionale konferansar for å drøfte rapporten og kva ein ynskjer av lærarutdanninga – i Tromsø (9. okt.), Trondheim (10. okt.), Bergen (16. okt.) og Oslo (17. okt.). I midten av desember vert det ein felles, stor konferanse i Oslo der ein byggjer vidare på innhaldet i dei regionale konferansane.

lektor i pedagogikk ved Høgskolen Stord/Haugesund.

– Framlegga til strukturendringar må drøftast. Dersom utdanninga skal verte femårig, finst det òg fleire variantar, til dømes fire samanhengande år pluss eitt kandidatår, eller fem samanhengande år inkludert ein master. Elles bør vi sjå på praksisordninga og kva som skal til for å få betre samanheng mellom teori og praksis, seier Wang, som har eitt konkret framlegg:

– Vi bør vurdere ei ordning med partnarskapskular – avtalar mellom lærarutdanningane og enkelte, særskilte øvingsskular. FoU-arbeid og prosjektarbeid kan gjerast enklare og betre. Dette er ikkje minst viktig med tanke på at vi utdannar lærarar for *framtidas skule* òg.

Wang åtvarar mot at å avgrense debatten etter evalueringa til berre *struktur*.

– Strukturdebattar er forlokkskande. Dei vil alle ta del i. Men no må vi ikkje gløyme innhaldet i utdanninga, og det er det viktigaste. Vi treng meir fordjuping. Fagdidaktikken ser ikkje ut til å ha fått den plassen det skal i utdanninga. Vi bør dessutan innsjå at ei nivå-differensiert lærarutdanning tvingar seg fram, seier Wang.

– Det er eit betydeleg rom for auka arbeidsinnsats hjå studentane, sa kunnskapsminister Øystein Djupedal.

Sterke reaksjoner fusjoner

Danmarks vitenskapsminister, Helge Sanders, planer om universitetsfusjoner møter motstand i danske forskningsmiljøer.

– Vi har intet å tjene på å fusjonere med KU, og det har heller ikke dansk utdanningsforskning, sier rektor ved Danmarks Pædagogiske Universitet Lars-Henrik Schmidt. Han truer med å gå hvis fusjonen blir gjennomført.

Målet til Sander er å gjøre Danmark til verdens beste forskningsnasjon.

Studiefinansiering

EU ønsker studentbetaling

Gratis studier sikrer ikke lik adgang og deltagelse til høyere utdanning, mener EU-kommisjonen. De anbefaler medlemslandene å innføre studieavgifter.

"I motsetning til den alminnelige oppfatning, sikrer et "gratis" høyere utdanningssystem, som er fullstendig offentlig finansiert, ikke lik adgang og deltagelse", skriver Kommisjonen i en melding om utdanning og sosial utjevning. Kommisjonen mener at systemer som utelukkende finansieres av staten kan gi en omvent omfordeling fra de fattige til de rike.

Betales av alle

Kommisjonen forklarer dette med at utgiftene til et gratis høyere utdanningssystem betales av alle skatteytere, inklusiv dem som ikke har tatt eller vil ta noen høyere utdanning. Kommisjonen understreker videre at det i årene som kommer vil være viktig å skaffe økte investeringer til høyere utdanning fra både offentlige og private kilder.

- Effektive utdanningssystemer kan få en betydelig positiv virkning på økonomi og samfunn, sa Ján Figel, kommissær med ansvar for utdanning, da meldingen ble offentliggjort i Brussel.

- Høyere utdanning har store skjulte omkostninger som ofte ikke fremgår av de offentlige budsjettene, sa Figel.

Han siktet til at gratis utdanning blir finansiert av alle skattekjøpere. Kommisjonen mener det er mer effektivt og rettferdig å innføre studieavgifter kombinert med en målrettet støtte til sosialt vanskeligstilte studenter.

Lisboastrategien

Kommisjonen, med utdanningskommissær Ján Figel i spissen, har ved flere anledninger det siste året åpnet for en diskusjon i EU om innføring av studieavgifter. Kilder i Brussel mener et viktig motiv for debatten er å sikre de europeiske universitetene nye og større inn-

tekskilder. EUs Lisboastrategi, som har som mål å gjøre EU til verdens fremste og mest konkurransedyktige kunnskapsområde, har hittil ikke vært noen suksess, og landene er langt ifra målet om at tre prosent av BNP skal gå til FoU. Studieavgifter og større koplinger til privat sektor skal være strategi for å få Lisboastrategien i rett retning.

Aktuelt i Norge?

I Norge ble "gratisprinsippet" for studenter i høyere utdanning vedtatt da Stortinget vedtok en ny lov om høyere utdanning i fjor. Likevel blusser det jevnlig opp debatt om vi kan greie å unngå studieavgifter på sikt.

Assisterende generalsekretær i Forskerforbundet, Sigrid Lem, tror debatten vil komme sterkere opp i Norge også.

- Vi opplever stadig sterkere internasjonalt press fra organisasjoner som OECD og nå EU om å innføre studieavgifter. Før eller siden vil det sive inn til de norske myndighetene. De internasjonale trendene har satt dagsordenen for en rekke av de senere års reformer. Jeg ser ikke noen grunn til noe umot på dette området, sier Lem, som understreker at Forskerforbundet hele tiden har vært imot studieavgifter.

- Et viktig prinsipp i Norge har vært at utdanning skal være gratis. Utdanning skal også være et sosialt gode og bidra til sosial utjevning. Vi tror heller ikke på OECD-tesen om at flere vil fullføre et studium dersom de betaler selv. Det er ikke slik at de som er i stand til å betale for en embetseksamens nødvendigvis er de beste studentene. Departementet ville dessuten trolig redusere basisbevilningene i takt med økte inntekter fra skolepenger.

Av Ingar Myking

Felles nordisk språkpolitikk

Utdanningsministre i de nordiske landene har i Nordisk Ministerråd vedtatt en felles deklarasjon om nordisk språkpolitikk. Det er også bestemt at Nordplusprogrammet, et felles nordisk nettverks- og mobilitetsprogram, skal videreføres og bygges ut til også å omfatte de baltiske landene.

Rankingmotstand i Thailand

Rektorane ved universiteta i Thailand er svært kritiske til ei ranking som vert kungjort av den offisielle Commission of Higher Education, melder Bangkok-avisen The Nation. Rektorane meiner at kommisjonen har falle for ein kommersiell idé som ikkje høyrer heime i ein offentleg eller akademisk samanheng. Dei peikar dels på at metodikken i rankinga tenderer til å undervurdere institusjonar med sterke innslag av humanistiske og samfunnsvitskaplege fag. Rektorane meiner vidare at materialet som vert utdelt frå dei ulike lærestadene ikkje alltid er samanliknlege. Generalsekretæren i kommisjonen svarar avgjerd og seier rankinga fremmer utviklinga av utdanning og forsking. Dessutan har styresmaktene eit ansvar for å informere komande studentar og ålmålt om kva universitet og høgskular faktisk presterer.

EU-bedrifter vil forske

Europeiske bedrifter sier i en undersøkelse at de vil øke sine forskningsbudsjetter med fem prosent årlig de neste tre årene. I lys av at forskningsbudsjettene bare økte med 0,7 prosent i 2005, er dette meget positive signaler, sier EUs forskningskommissær Janez Potocnik. Hvis dette slår til, vil europeiske bedrifters forskningsinnsats komme opp på nivå med innsatsen til bedrifter i USA. Undersøkelsen viser også at de viktigste faktorene for beslutningen om hvor FoU-aktivitetene skal lokaliseres er markedstilgang, tilgang til gode forskere og muligheter for forsknings-samarbeid. Forskernes lønnskostnader ble ofte nevnt, men ser ikke ut til å ha stor innflytelse på lokaliseringsspørsmålet.

Holbergpris til Eisenstadt

Shmuel N. Eisenstadt blir tildelt den internasjonale Holbergprisen for 2006. Prisen, som har en verdi på 4,5 millioner kroner, deles ut for fremragende vitenskapelig arbeid innenfor humanistiske fag, samfunnsvitenskap, Eisenstadt (født 1923) er en markant skikkelse innenfor sosiologi og samfunnsvitenskap generelt. I sin forskning kombinerer han statsvitenskap og sosiologi med antropologi, historie og religionshistorie. Han er professor emeritus ved Hebrew University of Jerusalem i Israel. Med verket "The Political Systems of Empires" fra 1963, ble han kjent i sosiologiske og statsvitenskapelige miljøer over hele verden. Han har senere hatt en omfattende vitenskapelig produksjon. Med sine analyser av modernitet, som ser på moderniseringss prosesser i historisk og nåtidig perspektiv, er han en viktig bidragsyter til samfunnsvitenskapelig teori.

Utland

Tvilsom forskerbølge fra Kina

Mer enn 50 000 PhD-studenter begynner i år ved Kinas universiteter. En stor del av kandidatene lar andre skrive oppgaven for seg, og betaler komiteen for å bestå disputasene, ifølge lokale forskere.

BEIJING: Kinesiske professorer har ikke tid til å lære navnene til alle doktorgradsstudentene de veileder, ifølge det statlige kinesiske nyhetsorganet China Daily. Avisen kunne nylig fortelle at det er blitt vanlig å tildele hver professor et 30-talls kandidater, til enhver tid. Enkelte universiteter tar opp 1400 PhD-kandidater hvert år for å hjelpe Kina med å bli en kunnskapsnasjon og framtidens største leverandør av forskning på verdensbasis.

Ekstremt vanskelig

Forskerforum får bekreftet det høye presset på kinesisk forskerutdanning av dekan Zhu Qingzhi ved Peking-universitetet i Beijing. Som øverste leder for den største avdelingen ved Kinas mest prestisjetunge universitet, må Qingzhi veilede 30 doktorgradsstudenter i tillegg til å ha rektoransvar for 90 professorer og amanuenser.

– Forholdene er ekstremt vanskelige, sier Qingzhi, som er professor i buddhistisk språk-påvirkning i Kina i middelalderen.

Bestikkelses

En ikke ubetydelig del av inntektene til vitenskapelig ansatte i Kina består av honorar for privatundervisning, ifølge Qingzhi. Grunnlonnen for professorer ved universitetet er mindre enn 1200 kroner i måneden. I til-

legg kommer en personlig bonus, som maksimalt kan nå 5-6000 kroner måneden. I private utdanningsinstitusjoner, spesielt innenfor økonomiske fag, kan kinesiske akademikere få 10-15 ganger så høy gasje som offentlig ansatte professorer.

– Alle foreldre ønsker at barna deres skal få høyere utdanning, og jo høyere, jo bedre. Dette er de interessert i å betale for, påpeker Zhu Qingzhi.

Den erfarte skribenten Chen Weihua skriver i China Daily at professorer tar betaling før disputasene, og de blir stadig kortere for å gi plass til det økende antallet av dem.

Professor i kinesisk ved Universitetet i Oslo (UiO) Christoph Harbsmeier arbeidet nylig et år ved Peking-universitetet. Han er dypt bekymret for rammebetingelsene til kollegene sine i Beijing.

– De lever som hunder med lønnen deres, det kan jeg uten videre bekrefte. Resultatet er enorme rekrutteringsproblemer, og alle som duger går til juss eller andre godt betalte fagområder, sier Harbsmeier. Han bekrefter at Kina har mye svindel med doktorgradsertifikater, men han har ikke hørt om bestikkelses for professorer for å gi bestått.

– Det har ikke skjedd i det miljøet jeg besøkte ved Peking-universitetet, sier Harbsmeier.

Plagiat

I vår lanserte Kina en opptrapningsplan som skal munne ut i et nivå på drøye 800 milliarder kroner til forskning hvert år innen 2020. Innen den tid skal 60 prosent av landets økonomiske vekst komme fra høyteknologi og forskning. Troverdigheten bak intensjonene er imidlertid stadig blitt satt under tvil. Kinas gigantiske plagiatvirksomhet, som hittil har omfattet alt fra klesmerker til kunst og musikk, ser nå ut til å ha nådd flere områder av forskningssektoren. Bare 30 prosent av forskningen som blir utført av doktorgradskandidater i Kina blir anslått å være original.

Det vakte oppsikt verden over da Kina

ØKER: Kina oppter 50.000 PhD-studenter i år. Mastergradsstudent Lenna Chen ønsker å ta sin videre utdanning i USA..

PROBLEMER: Kinesiske intellektuelle er ikke vant til markedsøkonomi, og staten er ikke villig til å finansiere universitetene, ifølge dekan Zhu Qingzhi ved det prestisjetunge Peking-universitetet.

lanserte sin første hjemmeproduserte mikrobrikke tidligere i år. Dr. Chen Jing ved Shanghai Jiaotong-universitetet stod bak den angivelige nyvinningen, som snart viste seg å være en Motorola-brikke med ombyttede logoer. Forfalskede pasientdata i medisinsk forskning er også blitt avdekket til stor sjanse for de kinesiske forskningsmyndighetene og -miljøene.

Pengemangel

Ifølge Zhu Qingzhi ved Peking-universitetet er det umulig å overleve som universitet i Kina uten å hente penger fra ekssternt hold. Bevilgningen fra staten utgjør bare en tredjedel av universitetets budsjett. Dette er problematisk både fordi kinesiske intellektuelle ikke er vant til markedsøkonomi og fordi landet mangler tradisjon for at formuende private sponsorer forskningsinstitusjonene, ifølge Qingzhi.

– De første som er blitt rike i Kina, er ikke de med høyere utdanning, men mennesker med fokus på alt annet enn forskning, hevder den kinesiske dekanen.

Av Andreas Høy Knudsen (tekst og foto)

– UiS skal være synlig lokalt

Stavanger kommune har bedt ledelsen ved Universitetet i Stavanger (UiS) se på mulighetene til å kunne legge forelesninger og aktiviteter utenfor Universitetsområdet, melder UiS Nettavis. Det var under bystyrets behandling av sak 13 – Kommuneplan 2006-2021, Forslag til endelig plan, at Marcela Molina (SV) tok opp følgende oversendelsesforslag fremsatt i KBU: "Universitetet tydeliggjøres også ute i bydelene. Ledelsen ved UiS besøk på mulighetene til å kunne legge forelesninger og aktiviteter utenfor Universitetsområdet."

Nettverk av eksstuderter ved UiB

Universitetet i Bergen planlegger å bygge opp et aktivt nettverk av tidligere studenter. Et pilotprosjekt er alt avviklet, og erfaringene er svært gode, melder På Høyden.

– Det viser i hvert fall at det er interesse for dette, blant tidligere UiB-kandidater, sier Bjørg Hildeskår ved Utdanningsavdelingen til På Høyden. Hun er ansvarlig for pilotprosjektet, som ble startet opp tidligere i år. 78 tidligere studenter fra Sosiologi og Sammenliknende politikk ved UiB ble invitert til å delta i en lukket test av en brukerportal for alumni.

Røde tall ved UiO

Flere enheter ved Universitetet i Oslo har store økonomiske problemer. Underskuddet ved Matnat-fakultetet har økt fra 13,5 millioner kroner til 18 millioner siden mars i år, melder Universitas. Instituttbestyrer Tyge Greibrokk ved Kjemisk institutt mener universitetet skal ha en organisasjon som klarer å håndtere slike situasjoner. Ifølge Greibrokk har universitetet sentralt vært svak på dette området.

– Situasjonen har forverret seg. Vi kunne rydde opp i dette før, men har ikke klart det, sier Greibrokk til Universitas.

Den målbare mystikken

Nordljoset dansar over himmelen, men målast skal det.

– Nordljoset er naturens metode for å fortelje oss at det skjer noko på sola, seier romfysikar Fred Sigernes på Svalbard.

DET VERT IKKJE nordljos på oss i dag. Det er snøvêr og sterk vind. Vi er på veg frå Longyearbyen sentrum til Nordlysstasjonen i Adventdalen.

– Huff. I Longyearbyen sparar ein ikkje på straumen. Her er til og med søppelplassen opplyst, seier Fred Sigernes og peikar. Han er romfysikar, nordljosforskar og leiar for Nordlysstasjonen. Han vil helst ikkje ha så mykje elektrisk ljós som gjer det verre å registrere nordljoset.

Etter fire kilometers køyring kjem vi fram til stasjonen, som ligg for seg sjølv på ei slette. Snøen har fokka seg i vegen, og vi går det siste stykket. Sigernes tek rifla frå bagasjemet over skuldra, og minner meg dermed om kor vi er.

BYGNINGA FRÅ 1978 er temmeleg primitiv å sjå til, men i dag burde ein kan hende ikkje verte overraska over å finne høgteknologi på aude plassar.

– Er det Canon du har? Fred Sigernes ser kjapt på kameraet mitt.

- Romfysikk er ei norsk paradegrein, og Noreg er ei stormakt frå Birkelands tid, seier romfysikar Fred Sigernes. (Foto: Kjetil A. Brottveit)

- Ja.

- Dette er ei Nikon-linse til to millionar kroner. Sigernes peikar på optikken under ei halvkule av glas på toppen av bygningen.

Vi går inn i stasjonen, som har eit heime-laga preg, med tilsynelatande improviserte løysingar og trønge forhold. Men instrumenta er retta mot himmelen, ein heil park av måleapparat, fotometer og spektrometer, står og går. Det tikkar og teiknast grafar.

- *Må ein vere mekanikar for å forske på nordljos?*

- Ja, eller ein må ha nokon i ryggen som kan det. Det er viktig å ha ein verkstad. Før kunne ein ta fem vekttal i dreiling og fres ved Universitetet i Oslo. Eg veit ikkje om tilbodet finst enno, men i Alaska har dei det.

Her er senger og eit tekjøkken. Før overnatta forskarane her ute, fortel Sigernes. Skal vi kalle det ei fangshytte av i dag? Her fangar dei inn nordljoset.

SIGERNES BYRJA PÅ doktorgraden i Fairbanks, Alaska. Då Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) starta opp i 1993, fekk han jobb som hjelpearlar på eitt av kursa. Han vart ferdig med graden i 1996 og fekk jobb hjå Fiskeriforskning i Tromsø. I 1998 vart han tilsett ved Avdeling for geofysikk ved UNIS som førsteamanuensis. Det var eit treårig åremål, slik reglane er ved UNIS.

- Ein treng eitt år for å få oversyn over undervisinga ein skal ha, og eitt år til å finne ut kva ein skal forske på. Då har ein eitt år att til å få eit gjennombrot i forskinga. Men for meg har det vore "ein walk in the park". Det er fordi eg har hatt stasjonen heile tida, seier Sigernes. No er han inne i sitt tredje åremål, og er dermed ein av forskarveteranane i Longyearbyen. Fagfeltet er nærmare bestemt "midlere atmosfære".

- Vi veit mykje om vêrlaget (0-12 km) og den øvre atmosfæren (100 km og opp). Men kva skjer imellom? Vi veit ikkje så mykje om området frå 10 kilometer til 100 kilome-

ter over bakken. Men det er ikkje berre eit tomrom - det er vêr der òg. Vi prøver å forstå dynamikken mellom dei ulike laga. På avdelinga vår studerer vi heile sôyla oppover, seier Sigernes. Det vil seie oseanografer, som forskar på havet, meteorologar, som studerer troposfæren (0-12 km), og romfysikarar som studerer stratosfæren (12-50 km), mesosfæren (50-100km) og termosfæren, den øvre atmosfæren, frå 100 kilometer og oppover.

- DET HAR VORE vanleg å tenkje på sola som ei glødelampe, men sola er ei stor hydrogenbombe som varierer mykje, seier Sigernes.

Eg har stilt eit, truleg noko for banalt, spørsmål om nordljos, men lat meg prøve ei forenkla framstilling: Sola sender ut elektrisk ladde partiklar - elektron og proton (solvind). Nordljoset oppstår når partiklane - leidde inn av magnetfeltet rundt jorda - kolliderer med atom og molekyl i atmosfæren. Svalbard ligg under polarklofta - ei opning i magnetfeltet rundt jorda. Partikkelenedboren i klofta fører til nordljos på dagtid òg, og Svalbard er slik sett ein av dei eksklusive stadene der ein kan studere dagnordljos.

- Øya ligg perfekt til under polarklofta, og med polargåande satellittar over oss, seier Sigernes.

- *Kvifor er kunnskap om nordljoset viktig?*

- Det fortel oss fyrt og fremst noko om sola. Vi veit kva nordljoset er, men det har òg sin eigen dynamikk. Dei ulike typane nordljos reflekterer kva prosesser som føregår ute i magnetosfæren - området som er definert av magnetfeltet til jorda, vekselsverknaden mellom dette feltet og solvinden. Magnetosfæren er eit dynamisk og varierande område som kan sjåast som jordas første forsvarsmekanisme mot partiklar som strålar inn. Partiklane som slepp gjennom og treffer sjølv atmosfæren, dannar nordljos. At partiklane når ned til luftlagga, kan sjåast på som den siste forsvarsmekanismen til jorda. Dette er grunnforsking, men det kjem til nytte når ein

skal sende folk eller satellittar ut i rommet. Dersom det kjem ein voldsom storm, kan ein få romskipet til å snu baken til for å verne seg mot strålinga.

EG HAR LESE at nordljoset går i syklusar på 11 år, og at vi no er om lag på botnen. Nordljosturistar frå Japan har reist skuffa heim frå Nord-Noreg, utan eit einaste glimt.

- Ja, det stemmer at vi nærmar oss botnen. Vi lurer òg på om det finst ein syklus på 170 år.

- Ettersom de har gjort målingar i om lag 20 år - må de vente i 150 år for å få stadfesta det?

- Ja. Men jo fleire målingar, jo betre.

- Har målingar de har gjort kome til nytte på andre måtar enn det som var tenkt?

- Ja, romvêrvarsling, romindustri og utvikling av nye optiske instrument er døme på det.

UNIVERSITETET I TROMSØ, som òg har eit romfysikkmiljø, eig stasjonen, medan UNIS driv han no.

- For UNIS var det svært verdifullt å knytte seg til stasjonen. Her var det eit aktivt fagmiljø alt, seier Sigernes. Den attraktive lokaliteten har vore med på å trekke fagmiljø frå store delar av verda til Svalbard. 18 forskargrupper frå åtte land bruker stasjonen, alle med sine eigne instrument. Blant desse er Japan, Finland, Frankrike, Storbritannia og USA.

- Stasjonen er bygd for amerikanske skattepengar, seier Sigernes. University of Alaska, nærmere bestemt ei optisk gruppe i Fairbanks, har finansiert mykje av utstyret her.

- *Har USA spesielle interesser i dette?*

- USA har, som andre nasjonar som bygger satellittar og er aktive i rommet, behov for å vite noko om kva dei sender ting ut i, seier Sigernes og viser på ny til at det er "vêr og vind" i verdsrommet òg.

- Vi må rett og slett vite kva vi står overfor. Nordljosstasjonen, med sine instrument, kan sjåast på som ein avansert romvêrstasjon. Vi er òg tett knyttte til romindustrien og utdanner folk til den, seier Sigernes som oppsummerer:

- Det er ikkje politikk som ligg bak etableringa av Nordljosstasjonen. Det er science.

- *Korleis fungerer samarbeidet forskagruppene imellom. Er det mykje konkurranse, eller utvekslar de materiale?*

- I nordljosfamilien kjenner dei fleste kvarandre. Her har vi laboratorium og ei forskningsplattform på høgt nivå. Eg har aldri opplevd å ikkje få tilgang til materiale. Like fullt er det naturleg at den som har samla inn data, til dømes med eit nyt instrument, har fyrsteretten til materialet. Elles er det velvilje over heile fjøla, men vi refererer på hei-derleg vis.

VI GÅR UTANFOR og rundt stasjonen. Skal nordljoset vise seg? Nei, men det har blåse snø inn forbi ein dørlem. Ei fransk forskargruppe har utstyrt sitt innanfor. Sigernes

ryddar opp og får lemmen heilt inntil.

Han fortel korleis instrumenta og måleteknikane stadig vert forbetra. Sigernes og fagellane hans innhentar data på fleire måtar - gjennom optisk utstyr på bakken, som den dyre Nikon-linsa, gjennom radar, frå forskingssatellittar og rakettar.

- Vi skyt observasjonsrakettar inn i nordljoset. Fleire forskingsinstitusjonar samarbeider om dette. Desse rakettane er svært raske. Til dømes bruker dei om lag 12 minutt på å nå fram til nordljoset over Longyearbyen der som dei vert skotne opp frå Andøya. Det gjeld å vere svært presis og innhente informasjon både frå stasjonen og satellittar før ein trykker på knappen.

DEI TO STORE EISCAT-radarane ruvar på ei høgde nokre kilometer unna stasjonen. EISCAT (European Incoherent Scatter) er ein forskingsorganisasjon som sju land står bak.

Fjernstyring og raske elektroniske overføringer er viktige stikkord ved utviklinga. I 2003 vart det lagt ein fiberoptisk kabel under havet frå fastlandet til Svalbard. Kabelen vart hovudsakleg finansiert av NASA, og er slik sett eit uttrykk for dei sterke amerikanske interessene i romforskinga. Dessutan gjev kabelen gode vilkår for raskt Internett i Longyearbyen.

- Situasjonen før og etter kabelen kom er som natt og dag. No kan vi for eksempel streame data til Andøya. Frå taket av UNIS kan ein sende kommandoar til satellitt, eller ein kan gjøre det frå Berlin for den saks skuld. Det er raskare å styre satellittane frå stova si, og dette opnar ei ny verd. Eg trur ikkje alle mulighetene har gått opp for oss.

NO ER EIN NY nordlysstasjon planlagt, truleg med endå meir fjernstyring.

- Det vert eit Statsbygg-prosjekt, men eg plar seie at kostnaden berre tilsvrar ei årslen for fotballspelarar. Driftsutgiftene må vi på UNIS koste, men departementet skal betale husleiga. Vi treng ny stasjon fordi ljósforeininga frå Longyearbyen er for sterk. Bygningen er gammal og for liten. Vi treng meir plass slik at vi kan invitere fleire til å installere instrument her oppe. Det vil òg verte bedre lagt til rette for undervising. Vi er godt i gang med planlegginga av den nye stasjonen, og reknar med å starte bygginga alt i år.

VI FÅR IKKJE nordlys i dag, men når er elles ein som forskar på "midlere atmosfære" på det lykkelegaste? Kanskje når himmelen brått vert raud, og forklåringa ikkje er ein atomeksplosjon?

Frå midten av november til slutten av januar er det mørketid på Svalbard. Men 6. desember 2002 vakna Longyearbyen opp til ein knallraud himmel. Sigernes viser fram eit fotografi frå datoен:

- Dette biletet er frå klokka 9:42. På den tida skal det vere mørkt, men det var eit raudt, sterkt ljós. Det var som ein atombombesplosjon som ein kunne sjå over heile Svalbard, og det kom heilt overraskande. Slik skildrar Sigernes fenomenet i ein artikkel i tidskriftet Ottar:

"Lyset var dypt rødt i farge og vokste i styrke og utbredelse på himmelen til cirka klokka 11:00. Det hele var over cirka klokka 13:30. Styrken på lyset var så sterkt man kan si at natt ble til dag. Hele Adventdalen var synlig og man kunne for eksempel kjøre bil

uten å bruke billysene."

Det raude ljuset førte til heftige fagdebattar, og heimesida til Sigernes vart bruk til å diskutere fenomenet.

- Tok det lang tid før de fann løysinga?

- Vi forstod fort at det var ein spreieeffekt av solljos, det kunne vi sjå med ein gong i spektrometra. Men vi visste ikkje *kva* som kunne spreie ljuset på denne måten. Temaet vart heftig diskutert under det europeiske årlege optiske møtet som vart arrangert for å feire 25-årsjubileet til Nordlysstasjonen i 2003. Fyrst trudde vi det var messosfæriske isskyer i 80-90 kilometers høgde, seier Sigernes.

Han fortel at ein NASA-satellitt ikkje var sensitiv nok til at lyset var fanga opp, men det hadde ein svensk satellitt gjort.

- I samarbeid med ei kanadisk forskargruppe, med satellittdata frå den svenska satellitten, forklarte vi fenomenet med ispartiklar mykje lågare ned. I stratosfæren, i 25-30 km høgde, er det vanlegvis ikkje kaldt nok til at det finst ispartiklar. Men vi kontakta Europeisk senter for værvarsling, som kunne fortelje om svært lage temperaturar over den nordlege halvkula på dette tidspunktet. I området mellom Svalbard, Nord-Noreg og Grønland var temperaturane lågare enn -90 grader Celsius, seier Sigernes og oppsummerer:

- Årsaka var dermed ein kombinasjon av spesielle værforhold i dei øvre laga av atmosfæren, dannninga av store isskyer mellom fastlandet og posisjonen til sola i høve til Svalbard. Vi fekk framsida i tidsskriftet La Meterologie. Det var berre velstand, seier han.

Og dermed skulle det vere verdt å vente på nordljoset litt til.

Då himmelen over Svalbard vart raud: Ispartiklar i stratosfæren lyste opp Longyearbyen midt i mørketida i 2003. (Foto: Torbjørn Pedersen)

Slakteren fra Holmlia

**Blomster og blod, skrev Hamsun.
Hos Søbye er det mest blod.**

DET ER ALTSÅ HER slakteren bor, innerst i en stikkvei, en av Norges ti fremste intellektuelle ifølge Dagbladet – på Holmlia. Toget går ikke, stasjonen er nedtagget, ølflasker ligger knust. Stillejageren alkoholiker sitt barn foran seg. Dette er altså sosialdemokratenes hjem. Her er så underlig.

– Nei, nei, dette er ikke er laget av sosialdemokratiet. Holmlia ble igangsatt av et Høyrebyråd. Det er derfor her bare er småhusbebyggelse. Ta en tur opp en av høydene, du vil ikke se noe annet en skog. Osloas største bydel kan knapt nok sees. For øvrig ble det heller ikke småborgerens hjem heller. Over femti prosent av dem som bor her er innvandrere. De vil bo tett og sammen med storfamilien.

– *Hvorfor ble du sakprosakritiker ved siden av alt det andre du holder på med?*

– Jeg begynte med å skrive anmeldelser for tidsskriftet Agora etter at jeg kom tilbake fra det militære i 1984. Jeg var ferdig utdannet og ville prøve å holde kontakt med filosofien gjennom å skrive anmeldelser. Jeg jobbet på Statistisk sentralbyrå med alt annet enn filosofi.

FOR DEM SOM IKKE vet det, Søbye er magister i filosofi. Og anerkjent og prisbelønt anmelder av sakprosa.

– Etter en ti, femten år spurte jeg Dagbladet om jeg kunne få melde en oversettelse av Adorno. Og så har jeg på et vis blitt værende. Det som egentlig ligger i bunn er at jeg mener at også aviser bør anmeldte akademisk litteratur og sakprosa, og ikke bare skjønnlitteratur. Det er klart at forskningslitteraturen bør løftes ut i det offentlige rom. Det er min misjon, sier Søbye med en lett beklemt latter.

– *Du har sterke synspunkt på hvordan verden bør være, greier du å være nøytral?*

– Det er mulig å frigjøre seg fra sine meninger, det bør i det minste være mulig. Jeg

«Jeg er av dem som mener at mangel på kritikk faktisk er mye verre enn fusk i forskningen».

har gått Georg Johannesens privatskole. En av hans læresetninger var at det var mye viktigere å snakke med dem man var uenig med enn dem man var enig med. Men det er klart, jeg har en tendens til å like dem jeg er enige med.

Espen Søbye hevder han er kommunist og marxist. Men en av de bøkene han har likt best er Tore Lindholts bok *I pengenes rike. Betretninger fra den norske kapitalismen* om hans tid som direktør for Folketrygdfondet. Selv om Lindholm gir et stort antall kapitalister det glatte lag, er han likevel en person som står trygt plantet i en kapitalistisk tradisjon.

– *Hvordan greier en marxist å like en bok som reelt sett sier at aksjeeierne må få større makt?*

– For det første var det en meget velskrevet bok. For det andre synliggjør den hvor dårlig norsk næringslivsjournalistikk er. Lindholm viser hvor tam journalistikken er, hvor lite norske aviser evner å vise fram de reelle maktstrukturene. Faktum er at den virkelige økonomien i svært liten grad spiller en rolle i norsk offentlighet. Så på det viset kan du kanskje si at Lindholm og jeg mener det samme.

– *Men han vil altså investere norsk trygdepenge i finansmarkedet?*

– Ja, det er riktig. Og det er jeg motstander av. Det er en måte å privatisere pensjonene på, og det er et brudd med skikkelig sosialdemokratisk politikk.

– *Er du ikke egentlig en som på mange måter forfeker det samme som liberalister, at de rådende strukturene ikke er god nok, og at samfunnet i sterk grad er styrt av skjulte maktstrukturer?*

– Overflatisk sett kan det sies å være noe rett.

– *Alt som ligger fast, omdannes til luft,» skrev Marx og var glad for det?*

– Jeg er likevel ikke enig i at jeg skal ha et felles ståsted med slike som Kåre Valebrokk og Trygve Hegnar. De representerer bare en annen fraksjon av borgerskapet. De kan slumpe til å ha en riktig analyse og en riktig kritikk av det bestående, men de representerer bare en posisjon som sier at vi må få mye

mer av det samme som vi har for mye av i dag, etablerte strukturer utenfor demokratisk kontroll. Men herregud, struktur er et ord jeg helst ikke bruker. Strukturalismen er en totalt uholdbar posisjon. Historisk materialisme, er noe helt annet enn strukturalisme. En av artiklene jeg oftest vender tilbake til er Alfred

Schmidts "Strukturalismens angrep på historien" fra slutten av 60-tallet.

FOR DEM SOM NÅ lurer på hvor dette skal ende, undertegnede holding er at en konsekvent kritisk posisjon kan være undergravende også i forhold til det vi bør holde fast på, i forhold til det som er mulig og ønskelig. Med andre ord: Den beinharde kritikeren Søbye river ned i stedet for å bygge opp.

– Jeg ser hvor du vil.

– Og dit vi vil, er til Maktutredningen, for fra hvem kom den sterkeste kritikken, jo, fra forkjemerne av "New Public Management" og fra Espen Søbye og noen unge marxister.

– *Var det ikke noe vel ideologisk over din kritikk av Maktutredningen? Et så stort prosjekt må nødvendigvis sprike?*

– Mitt utgangspunkt var at jeg ville prøve å finne ut hvorfor det hele ble så tamt, så uinteressant. Og den forklaringen jeg fant sannsynlig, var at den hadde noen med universitetsinstitusjonen; at den lå i kameratskap og nepotisme og at internkritikken i universitetsmiljøene ikke fungerer eller er ikke-eksisterende. Jeg er av dem som mener at mangel på kritikk faktisk er mye verre enn fusk i forskningen. Så ja, der kan jeg være enig i at jeg kom med en kritikk av et system og ikke bare en kritikk av tekst. Da jeg kritiserte *Biografisk leksikon* var det litt av det samme. Også der fant jeg det nødvendig å se litt på hva slags system som stod bak for å finne hvorfor det hele var blitt så dårlig.

Men ellers, hevder Søbye, prøver han alltid å vurdere en tekst isolert.

– I all hovedsak er jeg en tilhenger av nykritikken, man skal forholde seg til teksten og ikke det som ligger utenom. Man skal ta boka og ikke mannen. Men av og til må man alltså gjøre unntak.

– *Men vi er et lite land, hva kan man egentlig forvente? Verken Maktutredningen eller Norsk biografisk leksikon blir skapt i et politisk vauum.*

– Jeg er klar over at man ikke totalt kan frigjøre seg fra de institusjonene som gir en stillinger og karriere, men eksempelvis Maktutredningen var et isolert prosjekt som ikke nødvendigvis måtte knyttes opp til en av de vanlige strukturene. Jon Elster (berømt norsk sosiolog og filosofi som nå jobber i Paris) er

– Det som ligger i bunn for min anmeldervirksomhet er at akademisk litteratur og sakprosa bør anmeldes på lik linje med skjønnlitteratur, sier Espen Søby.. (Foto: Scanpix)

«Akademia har for lenge vært preget av for hyggelige forhold.»

ikke en av mine favoritter, men jeg tror det hadde vært mye bedre å gi ham disse femti millionene og latt ham ansette noen forskere under seg. Da ville det nesten garantert blitt en mye bedre utredning. Slik som det ble nå, spraket den alt for mye.

- Hva syns du om svarene Fredrik Engelstad og Øyvind Østerud kom med?

- Nå har de ikke kommet med noen faglige svar. Når du bruker mange måneder og skriver en artikkel i Samtiden og får 5 000 kroner for det, så føler du at du har gjort en idealistisk handling på vegne av ett eller annet fellesskap, også med dem du kritiserer. Så reagerer de som de gjorde. Det var veldig overraskende.

Det Søbye her sikter til, var at Østerud blant annet sendte brev til Søbyes arbeidsgiver, SSB, og til NUPI, som hadde en forsker som sa seg delvis enig med Søbye.

- Men i og for seg er det forståelig at de ikke svarte på kritikken, for det ville være en anerkjennelse av kritikerne og det ville være utenkelig for dem å gjøre. De ble så krenket over at noen stilte spørsmål ved kvaliteten på deres arbeider at de ikke visste hvilket bein de skulle stå på.

DET SØBYE FØRST OG FREMST kritiserte Engelstad og Østerud for, var at de ikke hadde noe felles ståsted. At de hadde hvert sitt begrep om makt som motsa hverandre. Svært kort fortalt lånte Engelstad øre til Max Weber som langt på vei definerer makt som noe som foregår i direkte relasjon mellom mennesker; makt er når noen gjør noe med den intensjon å ha makt over en annen. Makt er altså å ville. Utøver dette mener Engelstad at makt nesten er umulig å definere siden ingen kan overskue alle konsekvensene av sine handlinger. Makt som begrep blir dermed et svært lite nyttig analytisk verktøy.

- Mitt spørsmål blir dette: Hvorfor er det avsendersida (intensjon) som skal bestemme at noe er makt, hvorfor ikke mottakersida?

Østerud på sin side viste til at de overnasjonale økonomiske relasjonene ikke har tilsvarende overnasjonale demokratisk institusjoner. Han hevdet altså at nasjonalstaten var tømt for mye makt. Dette asymmetriske forholdet mellom politikk og økonomi, var utgangspunkt for Østeruds begrep om makt som ble liggende svært nær det strukturalistiske.

- Jeg er den første til å innrømme at makt er noe veldig abstrakt og svært vanskelig definert. Men disse forskerne som stod ansvarlig for utredningen, var med på å utarbeide mandatet. Da kan de i ettertid ikke komme og si at de ikke likte stiloppgaven. Engelstad og Østerud hadde to vidt forskjel-

lige syn, men det ville de ikke innrømme. Midt spørsmål var altså om to helt uforenlige syn kan resultere i en bra maktutredning, og Maktutredningen ble ikke bra. Og kritikk talte de ikke. Akademia har for lenge vært preget av for hyggelige forhold. Østerud og Engelstad er på ingen måte de eneste eksemplene på dette, sier Søbye og legger til:

- Og dette er farlig. Faglig utvikling uten faglig kritikk er en umulighet.

DA ER VI PÅ NY OVER i Søbyes gjerning som aviskritiker. For hva skjedde da Søbye begynte i Dagbladet? Han sablet ned og sablet ned. Til slutt ble filosofen Jon Hellesnes lei og skrev en kronikk i Dagbladet der han hevdet å vise at Søbye reelt sett bare var negativ og bare rev ned.

- Nå vil jeg nødig ha noen omkamp med Jon Hellesnes, men han satt altså i Rådet for Maktutredningen uten å gjøre oppmerksom på det da han skrev sitt innlegg. Det var sikkert en forglemmelse.

- Men en konsekvent negativ kritikk blir vel ikke tatt seriøst?

- Å få etiketten forutsigbar er ikke bra. Man må hele tiden kjempe mot et slikt stempel. Men samtidig må man jo forholde seg til den boken man får utdelt og blir bedt om å anmeldte. Dette er svært vanskelig. Men når det er sagt: Bøker er jo ikke det viktigste i verden. De spiller faktisk en liten rolle, noe som ikke viser seg ved at flere og flere aviser flytter anmeldelsene til helgene. Bøker er blitt helgeunderholdning og forbrukerveiledning. De to største, Aftenposten og VG, har dem på søndag. Det skaper selvsagt en uheldig kontekst. Folk vil ikke ha bloddryppende slakt til søndagsfrokosten.

Men det Søbye har brukt mest tid på det siste tiaret er biografier. Han har skrevet biografier om Artur Omre, Rolf Stenersen og den jødiske jenta Kathe, som døde i Holocaust. Og i motsetning til de fleste forfattere Søbye har kritisert, har han selv bare fått svært positive kritikker.

- Dine kritikere tar vel ikke annet av redsel for selv å bli slaktet av deg?

- Nei, det kan jeg ikke tro, nei, det tror jeg ikke.

- Så den positive kritikken er fortjent?

- Hø, det tror jeg heller ikke. Men som kritiker er det selvsagt en fordel å oppleve hvordan det er å få kritikk. Jeg blir stadig overrasket over at andre vektlegger noe helt annet enn det jeg selv har sett på som aller viktigst. Jeg må ofte innse at de faktisk kan ha rett. Det er ikke bare i skjønnlitteraturen at forfatteren ikke har eiendomsretten over teksten. Heller ikke en sakprosaforfatter har en større fortolkningsrett over teksten enn en leser.

- Hvorfor har du likevel valgt en så lite troverdig sjanger som biografien? Et helt liv på 4-500 sider?

- Jeg setter pris på å arbeide med biografer fordi jeg liker det mangfoldige kildearbeitet som automatisk følger med en biografi.

Man må lete over alt, på de mest underlige steder. Det er noe fascinerende ved dette å dra fram perifere og glemte ting. Jeg lar døde personer få snakke en gang til. Det liker jeg.

- Det er vel du som snakker?

- Jo da, men jeg prøver å anrette det slik at de kommer til orde. Jeg forsøker å skrive slik at leserne selv kan ta stilling til det personene sier. Jeg ønsker å være så lite førende som mulig. I tillegg mener jeg at menneskelivet er en helhet, en enhet, som har sine utviklingsstadier og trekk som faktisk kan vises fram i en biografi. Altså: Hvorfor det gikk som det gikk.

Det som kanskje særpreger Søbyes biografier mest, er hvor lite han spekulerer. Der kildene tier, tilbyr han ikke noe forsøk på forklaringer. Hans ulike biografier er svært forkjellige.

- Det er mer fragmenter enn fortellinger, dette?

- Biografiene er forskjellige fordi jeg må utvikle en poetikk for hver person, og den må du utvikle mens du holder på med kildebeidet. Du må se hva slags framstillingsmåte som passer til det og det stoffet. Biografien er en analytisk sjanger, den skal altså svare på hvorfor livet ble som det ble. Da må eksempelvis spørre seg om den rent kronologiske framstillingen i dette tilfellet er det rette analytiske grepet. Av og til er det ikke det. Men jeg har ikke noe godt svar på hvorfor bøkene mine blir så forskjellige utover dette at de handler om ulike personer.

I det siste har det kommet eller kommer det store tobindsbiografier om store menn; Thor Heyerdahl, Henrik Ibsen, Knut Hamsun... biografier som i fortellingsstruktur ligner de klassiske bokklubbromaneiene.

- Det er ikke din måte, dette?

- Nei, det er ikke det. Biografien skal ikke være den store fortellingen. Jeg tror ikke på den. Biografien kan sikkert innholde store og små fortellinger, men den er først og fremst en analytisk sjanger. Nå kan man alltid prøve å fortelle slik at det fremstår som en analyse, men det er vrient. For det man først og fremst leter etter når man forteller er spenning og underholdning. Det er sjeldent gode analyser som får leserne til å henge med, sier Søbye.

Vi for vår del går ned på Holmlia stasjon og tar buss for bane.

«Biografien kan sikkert inneholde store og små fortellinger, men den er først og fremst en analytisk sjanger.»

20 spørsmål

- 1) Kva for norsk konge, med eit tilnamn som tyder "den fredelege", var truleg den første som kunne lese og skrive?
- 2) I kva land vart den makedonske generalen Ptolemaios konge og grunnleggar av eit dynasti i år 305 f.Kr.?
- 3) Kven var det som slo Marit Bjørgen og tok gull på 10 km klassisk under vinter-OL i Torino?
- 4) Nemn minst seks av dei åtte landa som grensar til Austerrike.
- 5) Kva for barne-TV-serie vart utvikla av son til Agnar Mykle, Arne Mykle, saman med kona Bjørg og regissør Ebbe Ording?
- 6) Kva for to europeiske land mista meir enn 500 statsborgarar kvar i flodbølgjekatastrofen i Sør-aust-Asia i 2004?
- 7) Kva tyder profylaktisk?
- 8) Kva heiter skipet som Colin Archer konstruerte for Fridtjof Nansen, og som vart sjøsett i 1892?
- 9) I kva land har Nestor Kirchner vore president sidan 2003?
- 10) Kva kunstark dreiv Ludvig Karsten og Bjarne Ness med?
- 11) Syd Barrett døydde i sommar. Kva gruppe var han frontfigur i på 60-talet?
- 12) Kva for land har slått ut Noreg alle tre gongane Noreg har vore med i fotball-VM?
- 13) Kva er Stockholm-syndromet?
- 14) Kva heiter den berykta fengselsøya utanfor kysten av Fransk Guyana som er kjend blant anna frå flukthistoria til Henri Charrière (Papillon)?
- 15) Ein norsk jazzsongar med bulgarsk far rakk i løpet av sitt korte liv å gi ut mellom anna platen Winter Poem og Fairytales. Kva heitte ho?
- 16) Kva for språk talar dei lusofone?
- 17) Kva for gnagar har den latinske nemninga Castor?
- 18) "Det er ikkje langt frå Capitol til den tarpeiiske klippe," heitte det i gamle Rom. Kva skjedde ved denne klippa?
- 19) Kva er eit felles namn på legeringar med kvikksølv?
- 20) Kva heiter hovudfienden til Harry Potter?

Rette svar side

Då NTNU skulle skape seg eit namn

NTNU- tilnamnet "Det skapende universitet" vekkjer strid.

NTNU må slutte å skape seg, meiner professor Guttorm Sindre.

NOREGS teknisk-naturvitenskaplege universitet innførde nye kjennemerke for to år sidan. Sjå til dømes på heimesida ntnu.no. Under logoen og forkortinga NTNU står det "Det skapende universitet". Den same formuleringa er brukt på brevark, lysark, banner og brosjyrar frå NTNU. Den engelske versjonen er NTNU - Innovation and creativity.

- Sanningssøkjande institusjonar som universitet bør marknadsføre seg med meir substans enn brusfabrikkar og pølseprodusentar, seier Guttorm Sindre. Professoren ved Institutt for datateknikk og informasjonsvitenskap ved NTNU skrev eit lesarinnlegg på heimesida til Universitetsavisa ved NTNU.

"NTNU må slutte å skape seg!" er tittelen på innlegget. Frå innhaldet: "Når eg sjølv held føredrag på konferansar i Noreg eller utlandet, ser eg det ikkje som tenleg korkje for mitt eige eller NTNU sitt omdøme å nytte lysarkmalar med denne typen motto." Fleire andre NTNU-tilsette har støttet Sindre gjennom eigne innlegg. Han utdjupar til Forskerforum:

- Eg tykkjer mottoet er svulstig, spesielt ettersom det står på alle mogelege skriv og brevark frå NTNU. Det hadde vore ein ting om det stod i reklamemateriell for å tiltrekke seg nye studentar, men her har infoavdelinga laga nye malar for PowerPoint og anna materiell.

Sindre fortel at han var på ein internasjonal konfe-

ranse, og tykte det var upassande at det stod noko som var så reklameprega på kvar transparent. Eg sette inn teksten Trondheim, Norway under NTNU i staden. Det er viktigare informasjon å få, til dømes dersom ein er interessert i å ta kontakt seinare. Noko av problemet er at NTNU har enda opp med eit ekstremt langt namn som er nesten ubrukeleg på transparentar. Ein må bruke akronymet NTNU i staden, og denne forkortinga går jo ikkje opp på engelsk. Dessutan er fire bokstavar ei ugunstig lang forkorting.

INFORMASJONSDIREKTØR Anne Katharine Dahl ved NTNU skrev eit lesarinnlegg som svar til Sindre og dei andre kritikarane. Der skriv ho om utviklinga av ein ny identitetsplattform for NTNU. Bakgrunnen var først og fremst ei sporjeundersøking som viste at den allmenne kjennskapen til institusjonen var svært låg.

- Innlegget er ikkje heilt eit svar på poenga mine. Informasjonsavdelinga kallar det ikkje eit motto, men eit kjennemerke. Like fullt liknar det til forveksling eit motto, og desse rommar som regel noko å strekkje seg etter - til dømes Veritas (sanning). Det ligg i tydinga av ordet universitet at der skal ein skaffe seg ny kunnskap, altså skape noko, seier Sindre. Han meiner "Det skapende universitet" er jamgodi med "Den køyrande bilen".

- Men for å halde meg til bilar: Dersom ein kallar noko "den sikre bilen", meiner ein at bilen er sikrare enn andre bilar. Då bør ein ha substansielle argument for at det rett. Dersom universiteta presenterer seg på tilsvarende useriøse måtar, undergrev det rolla ein skal ha som kunnskaps-søkjande.

- *Kan ikke målet til ei viss grad heilage middelet – dersom det skulle vise seg at slagordet verkar på potensielle studentar?*

- Ein burde heller trekke til seg studentar på rette premissar og vere like heiderleg som Solo: "Solo verkar berre mot tørsten".

Sindre meiner det er grenser for kor stor og viktig "kjennemerke-saka" er, men at ho rører ved eit større sakskompleks.

- Skal universitetet framleis vere ein institusjon som primært søker kunnskap og nytenking, til beste for Noreg og verda, eller skal det meir gå i retning av å verte ein institusjon som primært slåst om marknadsandelar og oppfører seg deretter? Dersom universitetet kommuniserer utad ved hjelp av reklameprega flosklar snarare enn ved å vere informative, vil ein gradvis undergrave universitetet sin posisjon som noko meir og anna enn ein butikk.

SINDRE SAMANLIKNA kjennemerket med "kjærastgarantien" i ein kampanje for Trondheim som studentby. StudiebyEN - eit samarbeidsprosjekt mellom blant andre dei høgare utdanningsinstitusjonane i byen, studentsamskipna den og kommunen - la vekt på det gode studentmiljøet i Trondheim. Dei reklamerte med ein såkalla kjærastgaranti, som framleis kan lesast på nettstaden studiebyen.no.

- Det var useriøst og sjølv sagt ein garanti ein ikkje hadde som føremål å innfri. Det er patetisk når universitetet, som skal skape kunnskap, forfall til billige marknadsføringsstriks. No er ikkje "Det skapende universitet" så ille, men det har noko av det same preget. Godt studentmiljø og festar er ok, men det er òg nødvendig med hardt arbeid. Reklamemateriell for å tiltrekke seg studentar burde derfor heller seie noko i retning av "Kunnskap krev knallhardt arbeid". Ein ville kan hende ha fått færre søkerar, men dei som sökte, ville nok ha vore betre budde, seier Sindre.

RUTH SHERRY er engelskprofessor ved Institutt for moderne fremmedspråk. Ho sende dette lesebrevet til Universitetsavisen: "Som et svar til Guttorm Sindres innlegg "NTNU må slutte å skape seg," sier jeg bare 'Amen!'"

- *Kva meinte du med det?*

- Eit universitet med respekt for seg sjølv treng ikkje slikt. Dersom ein oppfører seg som ein institusjon som treng marknadsføring og merksamd, gjer ein feil. Ein bør oppføre seg som om ein er akta og respektert.

- *Har du sjølv brukt Powerpoint-ark med denne påskrifta?*

- Nei. Eg er allergisk mot Powerpoint. Men dersom eg hadde kome borti brevark eller anna materiell med denne teksten, hadde eg vore freista til å slette det.

- Informasjonsdirektør Anne Katharine Dahl skriv at reaksjonane på kjennemerket er nesten påfallande positive både internt og eksternt. Skal ein ikkje ta omsyn til det?

- Denne marknadsføringa har nok andre grupper enn dei tilsette i siktet, men eg tykjer ikkje at vi skal tekkest næringslivet. Kva

effekt gjev det forresten om styresmaktene skulle vere begeistra? Får vi fleire pengar over statsbudsjettet?

- *Som engelsktalande, kva meiner du om den engelske versjonen Innovation and creativity?*

- Det høyrast ut som reklame, og eit universitet som er unikt i landet treng ikkje reklame. Det skal vere der og verke, seier Sherry og held fram etter ein pause:

- No merkar eg at eg er irritert.

I LESARINNLEGGET TIL informasjonsdirektør Anne Katharine Dahl viser ho til at kjennemerket "Det skapende universitet", er sjølve kjernen i den nye identitetsplattforma, som NTNU-styret sluttar seg til i 2004.

- Trass alle kritiske og konstruktive blikk, som det er mange av på universitetet, var mottakinga positiv. Eg veit ikkje kvifor kritikken har kome no, men eg tykkjer uansett han berre er sunn.

- *Sindre innvender at "Det skapende universitet" impliserer at andre universitet ikkje er skapande?*

- Vi tek sjølv sagt ikkje stilling til andre universitet, og byggjar merkevarer berre for oss sjølve. Vi har ei breidd og djup som gjer at vi med rette kan kalle oss "Det skapende universitet". Vi har den teknologiske delen som står bak ei formidabel knoppskyting og skaping av nye arbeidsplassar. NTNU skil seg nok frå andre universitet i forholdet vi har til næringslivet, seier Dahl, som òg legg vekt på ei anna tyding av skaping.

- Vi har eige kunstakademi og musikkonservatorium med mange skapande utøvarar. Denne kombinasjonen gjer at vi trygt kan ta denne posisjonen.

Dahl støttar seg òg til ei spørjeundersøking gjort av Norfakta i 2004.

- Dei testa truverdet til utsegna "Det skapende universitet" og kva universitet ein ville assosiere det med. Dei spurde visste ikkje at NTNU vurderte dette kjennemerket, likevel svarte dei fleste NTNU - med god margin, seier Dahl.

42 prosent av dei

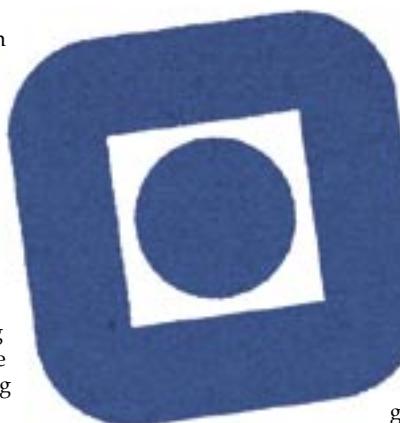
spurde meinte at uttrykket var relevant for NTNU - mot 25 prosent for Universitetet i Oslo, 24 prosent for Universitetet i Tromsø og 21 prosent for Universitetet i Bergen.

- *Men ligg det ikkje nærmast i ordet at eit universitet er skapande?*

- Jo, all forsking er skapande. Eg meiner likevel, som eg har grunngjeve, at det er godt

dekkande for NTNU. Vi har ikkje valt kjennemerket for å provosere andre, men for betre å profilere NTNU. Det vart usedvanleg godt motteke då det vart innført for to år sidan. Sidan har vi brukt kjennemerket kvar dag - på brosjyrar, trykksaker, banner. Under immatrikuleringa for to år sidan stod det "Det skapende universitet" over heile Trondheim.

- Men kan hende er uttrykket be-

tre eigna som reklame overfor studentar enn på lysark på konferansar?

– Det er ikkje *reklame*, men NTNUs kjennermerke. Det fungerer godt i Noreg, og dette er derfor ikkje eit tema framover. Men den internasjonale varianten, "Innovation and creativity", er vi meir usikre på, og den har vi oppe til vurdering. Vi har byrja å tenkje på korleis vi kan teste dette overfor ei utanlandsk målgruppe, slik at vi kan få konkretisert om det fungerer. Den norske varianten fungerer. Identitetsplattforma ligg òg til grunn for rekrutteingskampanjane dei to siste åra. I denne perioden har søkjartala snudd frå mange år med nedgang til markert auke ved opptaket i år. Det tyder òg på at identitetsplattforma iallfall ikkje er avskrekande.

Av Kjetil A. Brottveit

- Høgtidssamt og stift

– Eg anar at eit profilbyrå eig desse slagorda meir enn fagfolket ved NTNU, seier Jan Olav Fretland, fyrsteamanuensis i norsk ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Han er styremedlem i Språkrådet og har markert seg som ein forkjempar for norsk som fagspråk. Fretland meiner den norske versjonen har to problem:

– For det første er det, som Sindre skriv, pretensiøst. "Det skapende universitet" kling svært høgtidssamt og stift. Det er kanskje eit noko mislukka forsøk på å vere eksklusiv og tidsretta. For det andre finst det ingen nynorsk versjon. Det hadde i så fall vorte "Det skapande universitetet". Det gjev ikkje den same høgtidssame effekten, men vert berre konkret og platt.

Fretland er heller ikkje oppglødd over den engelske versjonen:

– Dersom orda gjev ein effekt, trur eg han er negativ. Innovation og creativity, eller innovasjon og kreativitet, er i ferd med å verte oppbrukte som salsord. Svært mange strategiar og visjonar er fyldte opp med desse orda, og NTNU heng etter i kjølvatnet. Dersom målgruppa er internasjonale forskrarar, trur eg ikkje desse vert imponerte.

Frå lesarinnglegga i Universitetsavisa:

Jeg lurer på om noen mente at ingeniører er "skapende" da de fant på dette slagordet? Det får meg til å lure på om kanskje UiO er "det tenkende universitet" og at UiB er "det forstående universitet" eller noe slikt, mens vi i Trondheim driver og skaper i vei.

**Allan Krill, professor ved
Institutt for geologi og bergteknikk**

Om nå NTNU-navnet blir vraket eller ei, vær så snill å fjerne det meningsløse slagordet "Det skapende universitet". Skulle jeg for eksempel stå og gjesteforelesе på Universitetet i Oslo med et slagord som impliserer at de der nede ikke er skapende – jf "det" (eneste)? Så frekk og userios går det selvsagt ikke an å være, og ikke har jeg spesielt lyst til å dumme meg ut offentlig heller ved å bruke denne pinlige setningen.

**Lars Johan Materstvedt,
fyrsteamanuensis ved Filosofisk institutt**

Ansatte ved UiO slipper dessuten å gå rundt med pinlige slagord på visitkort og andre trykksaker. Det er bare ved NTNU at man må presisere at man er ansatt ved "det skapende universitet". Ved gode universitet er dette så selvfølgelig at en ikke behøver å kaste bort millioner på en "kommunikasjonsplattform". Så vidt vites er ikke nobel-pristildelinger avhengig av skrifttype – i hvert fall ikke ennå.

**Knut H. Sørensen, professor ved
Institutt for tverrfaglige kulturstudier**

«Alt vil gis på åremål»

Universitetspolitikk spelar ei stor rolle i debutromanen *Herrer i åndenes rike* av Stian M. Landgaard. Hovudpersonen Christian Winther byrjar på ein master i filosofi ved Universitetet i Tromsø. Han skriv om Nietzsche, og boka rommar mykje filosofisk stoff. Familieforholda, oppvekstvilkåra og kjærleikslivet til hovudpersonen har òg fått ein viss plass, men her skal det handle om akademia.

Handlinga startar med haustsemesteret i 2003. Kontorsjef Bakke set pris på at ei viss reform skal setje fart på ting: "Fire nye masterstuderter står foran ham. De skal alle piskes inn i Regjeringens nye Kvalitetsreform. Nå er det slutt med slove hovedfagsstuderter som dasser omkring med oppgaven sin i årevise. Disse skal fullføre på to år."

Filosofiprofessor Falck målber derimot – for lesarar av Forskerforum – ein ganske kjend kritikk av utviklinga ved universiteta: "Og ikke minst – se på Ryssdal-utvalgets flertallsinstilling. (...) Syv mot tre mener blant annet at eksterne medlemmer skal dominere universitetsstyrrene. Vet du hva eksterne medlemmer betyr? Jo – representanter for næringslivet! Med andre ord, all forskning skal bli næringsrettet og kostnadseffektiv."

Falck meiner at universitetet, som vi kjenner det, snart er ein saga blott: "Fast stilling, akademisk frihet og forskningsgaranti? Alt dette kan du bare glemme. Alt vil gis på åremål, i henhold til kortvarige engasjementer, tverrfaglige prosjekter av umiddelbar samfunnsviktig art."

Konflikta rundt kvalitetsreforma toppar seg med at ei gruppe studenter okkuperer delar av universitetet. Dei krev sjølvstyre av studenter og tilsette, "og hvor verken markedet eller staten kan komme og fortelle oss hva vi skal gjøre, hvor mye penger vi skal tjene, og hvor fort vi skal jobbe." To studentar kjeppjagar den reformglade kontorsjefen, men kor vert han av? Jo, no løyner kontorsjefen seg i eit bøttekott.

I spalten *Skjønnånd* presenterer vi skjønnlitterære skildringar av det akademiske livet. *Herrer i åndenes rike* kom ut på Aschehoug i 2006.

Av Kjetil A. Brottveit

Bilder fra norsk forskning

Statens Veiledningstjeneste for husstell ble utbygget i løpet av 30-tallet. Man opprettet hjemmekonsulenter og husstellkontorer. I 1939 fikk man en statlig forsøksvirksomhet i husstell, og i 1950 ble det opprettet en stilling som statskonsulent på området, ifølge boka *Hjemmet som arbeidsplass* av Harriet Holter m.fl.

Statens forsøksvirksomhet i husstell ble senere avløst av Statens institutt for forbruksforskning – SIFO. (Foto: Sverre A. Børretzen / Scanpix)

Ti k jappe

Medlem nr.300248405 **Hildur N. Nilssen**

Stilling: Juridisk rådgiver i Forskerforbundets sekretariat – advokatfullmektig.

Utdanning: Cand.jur fra Universitetet i Oslo

1. Hva jobber du med nå?

– Jeg arbeider med enkeltsaker – personalsaker, for eksempel bistand til medlemmer i konflikter vedrørende arbeidsmiljø.

2. Hvor tenker du best?

– Jeg tror jeg tenker aller best på kontoret.

3. Hva er den viktigste fagboken i ditt akademiske liv?

– De viktigste fagbøkene nå er kommentarbøkene til arbeidsmiljøloven og tjenestemannsloven.

4. Hva er tabu i ditt fag?

– Å være uredelig.

5. Hva skal til for å bli en god juridisk rådgiver?

– Evne til å sette seg inn i fakta, å være analytisk og interessert i problemstillingene en står overfor. Teorien bør også sammenholdes med praktisk sans. Rådgivere er juss mye sunn fornuft.

6. Hvem er den beste læreren du har hatt?

– Jeg vil nevne to: Klasseforstander og norsklærer Kari Korsbøl på Nes videregående skole. Hun var bestemt og tydelig og hadde en evne til å se både de flinke og mindre flinke elevene. Fra juss vil jeg trekke fram Erik Møse, som nå er president ved FNs straffedomstol for Rwanda. Han var en fantastisk pedagog.

7. Dersom du måtte velge deg et annet fagfelt, hva ville du falt ned på?

– Arkitektur. Jeg er glad i estetikk og praktiske løsninger. Dessuten er det interessant hvordan bygninger og rom fungerer i samfunnet.

8. Om du var kunnskapsminister, hvilket enkelttiltak ville ha vært viktigst for deg å få gjennomført?

– Gi flere midler til fri forskning, som ikke er styrt av næringslivet. Ellers: Forbedre interessen for realfag – helt fra barnehagen.

9. Hvor var du EU-avstemningskvelden 1994?

– Sikkert hjemme i Nes i Vormsund – og ganske fornøyd.

10. Hva vil du lese mer av i Forskerforum?

– Gode eksempler på forskningsresultater og forskningsmiljøer som fungerer godt.

Av Kjetil A. Brottveit

Ikkje heilt som dei hine

Geni har òg hatt ein barndom.

DEI FLESTE VEIT, medvite eller umedvite, kven Oliver Sacks er. Det har Hollywood sytt for gjennom filmen «The Awakenings». Det var Robin Williams som spelte Oliver Sacks, den geniale, og noko lurtvete britiske lækjaren og professoren som fekk dei stakkars vegetative pasientane ved NY Beth Abraham Hospital ut av sitt univers og over i vårt.

Men som vi òg kanskje hugsa, etter ei tid svann verknaden av medisinen, og pasientane lukka seg på ny inne i si alternative verd. Og Oliver stod åleine att med sorga over det som kunne ha vore.

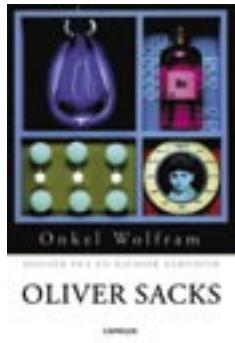
I alle høve, både boka filmen var bygd på og filmen sjølv gjorde Sacks til ei verdsstjerne. I Noreg er det Cappelen som er Sacks' forlag, og no er dei her med barndomsbiografien til unge Oliver: *Onkel Wolfram. Minner fra kjemisk barndom*.

Sacks vaks under og før krigen opp som medlem av verdas gjennom tidene mest suksessrike etniske gruppe innanfor forsking og akademia, askenaziane, eller, som vi noko feilaktig seier her i Noreg, austjødane (mange har budd langt vest i Europa) – desse som Hitler drap langt meir enn halvparten av.

Mest suksessrike var askenaziane i denne perioden i London. I London var slekta Landau igjen mellom dei mest suksessrike av alle desse suksessrike. Og når mor Landau, professor i anatomi og medlem i ein framfus barneflokk på 17, gifta seg med lækjaren og det matematiske geniet, den svært så Torah-kunnige pappa Sacks, vel, då fekk dei ei rekke særslitte ungar. Og flinkast, det var truleg yngstemann Oliver.

Oliver fekk gå mykje på sjølvstyr. Då krigen kom var Oliver nett fylt seks. Skulen vart stengd, og karen vart sendt ut på landsbygda der ein sadist av ein lærar hadde laga eit alternativt opplegg for dei små jødeborna. Medan stort sett alle dei foreldra oppdaga at skulen var driven av ein psykopat, var Olivers foreldre opptekne med sitt. Men om inkje anna bidrog opphaldet til at minsteguten vart noko rar, noko som visstnok skal vere eit av kjenneteikna på det urolege geniet.

«Kva i alle dagar er det som skapar og held ved like ein slik fantastisk lærdomskultur?»

Oliver Sacks

Onkel Wolfram. Minner fra en kjemisk barndom

Cappelen, 2006
331 sider

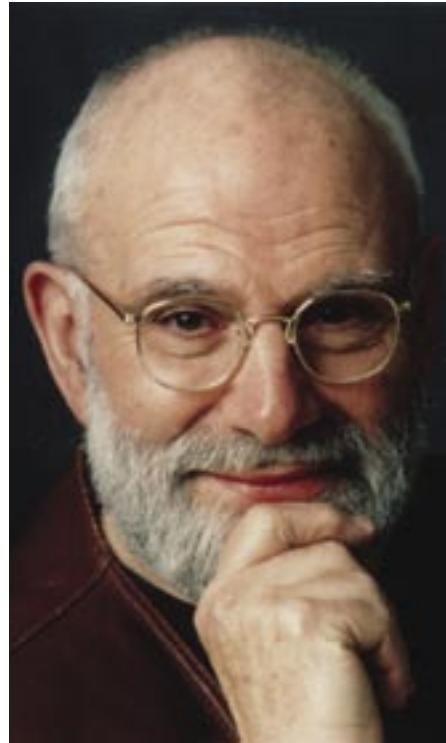
For det er ikkje til å kome forbi: Oliver Sacks stod tidleg fram som utrøleg gaverik. Det var kjemien han vigde så godt som heile sin barndom til. To av onklane var nemleg òg flogvit innanfor kjemifaget. Dei dreiv ein lyspærefabrikk på den britiske landsbygda, og der laga dei verdas beste lyspærer. Og sidan dette var lenge før arbeidsmiljølovgjeving og tryggleiksstandarar frå EU, let dei to brørne gutungen få fri tilgang. Den Oliver fekk det beste tilhøve til av dei to, var Dave Laundau, som berre gjekk under namnet Onkel Wolfram sidan han var så fascinert av dette hardaste og tyngste av metall.

Mot slutten av krigen kom Oliver heim til den store mursteinsvillaen i London. I kjellaren bygde han opp ein kjemisk lab. Der var han dagstøtt, og der fekk han halde på i fred. Bøker vart lesne, bomber vart bygde, gassar vart utvikla. Men då puberteten kom, tapte han interessa. Han fekk stipend til Cambridge, byrja å forgape seg i biologi og kvinnfolk, og utdanna seg som alle andre i familien til lækar.

Som vaksen ungdom drog han til USA og den nye forskingsfronten. I Amerika har han bygd seg opp – ikkje uventa – til å verte ein av verdas fremste kliniske nevrologar, og er no professor ved Albert Einstein College of Medicine i New York. På fritida skriv han populærvitenskap.

I røynda er dette ikkje så mykje ein biografi som ei idéhistoriebok i kjemi. Personleg lyt eg berre vedgå at eg har slite meg gjennom dei reine kjemipartia. Mine spesialdistansar på gymnaset var ikkje kjemi og fysikk. Men her møter eg ein kjemifantast. Desse partia er særslitte med skrivne og inneheld utrulege mengder faktaopplysningar. Det er knapt til å tru kva kunnskap denne gutungen gjekk omkring med. Er du kjemilærar eller har ein unge eller to som ville vite meir om faget, vil boka vere særslitte god.

Partia eg som historikar fann mest interessante, er diverre korte. Dei handlar om familien Sacks/Laundau og deira aktivitetar; om musikk, om samvær, om politikk, lista er lang. Eg saknar likevel at forfattaren, som er medlem av det som må vere ein av dei mest gaverike familiene som nokon gong har eksistert, ikkje på ei einaste side søker å problematisere dette. Kva i alle dagar er det som skapar og held ved like ein slik fantastisk lærdomskultur? Min favorittanekdote er elles om når mor ein dag kjem heim med eit

Oliver Sacks vigde barndommen til kjemi.
(Foto: Wright State University)

lik, slik at gutungen kan få øve seg på litt dissekering.

Men, men, det som for nokre framstår som unikt, er for andre kvardagen. Og i lys av alle dei groteske forfylgingane askenaziane har vorte utsette for gjennom historia, er det kanskje ikkje til å undrast over at eit medlem av denne gruppa ikkje søker å forklare det som for oss andre framstår som så særmerkt; at så mange av dei har gjeve så enorme bidrag til menneskeslektta.

23 prosent av nobelprisane har gått til personar med jødisk bakgrunn, så godt som alle har vore askenaziar, ei gruppe som utgjer om lag 0,10 prosent av verdas folketal. Før krigen utgjorde dei om lag 0,25 prosent. Det var nok til at Hitler ville utrydde dei frå jordas overflate.

Omsettinga av Knut Johansen er særslitte god. Synd at tittelen ikkje let seg omsette, *Uncle Tungsten*. Der har du tittel som seier mykje, både om svensk og jødisk lærdomskultur. Onkel Dave vart kalla tungsten av familien, fordi det høyrdest lågjødisk ut. Det kunne dei gjere i trygg forvissing om at det var det svenske namnet på wolfram.

Av Jon Hustad

KRONIKK

Send kronikkforslag til

i.myking@forskerforbundet.no

Kronikkens lengde må ikke overstige 10 000 tegn, inkludert mellomrom. Bidrag som trykkes honoreres med kr. 2.000,-

"Norsk ungdom kjenner bare i begrenset grad til mangfoldet som er skjult blant klassiske disipliner som matematikk, fysikk og kjemi, både med hensyn til faglig innhold og bredde, anvendelser og yrkesmuligheter," skriver **Geir Anton Johansen** og **Jan R. Lien** i månedens kronikk. På Vestlandet har en del høyere utdanningsinstitusjoner gått sammen om å etablere et nettverk for å skape blest om teknologi-utdanningen.

Nettverksrekruttering til matematikk, naturvitenskap og teknologi

FOR Å SKAPE blest om teknologiutdanningen på Vestlandet, har en del høyere utdanningsinstitusjoner gått sammen om å etablere et nettverk (TeknoVest; www.teknovest.no), primært for å styrke rekrutteringen til studier innen matematikk, naturvitenskap og teknologi (MNT) til utdanningsinstitusjonene i regionen. Nettverket består av Universitetet i Stavanger i sør, Høgskolen Stord/Haugesund, Sjøkrigsskolen, Høgskolen i Bergen, Universitetet i Bergen, Høgskulen i Sogn og Fjordane og Høgskolen i Ålesund i nord. Det baseres i utgangspunktet på eksisterende utdanningstilbud ved institusjonene; nyheten er i første omgang å synliggjøre disse og overganger mellom dem bedre, slik at studiemulighetene blir bedre kjent både for potensielle studenter og samfunnet ellers.

Enkelte fag ved UiB har i over 25 år rekruttet hovedfagsstudenter fra flere av høgskolene med stor suksess. Mange av disse ingeniørene har fått en interesse for faget som har ledet dem videre til doktorgradsstudier, noe som også er en svært viktig side av dette initiativet: Det handler ikke bare om å rekruttere flere studenter for å utdanne ingeniører og masterkandidater til næringslivet som for tiden skricker etter kvalifisert arbeidskraft, og som i økende grad må utenlands for å finne den. Det er også viktig å få studenter med utrustning og interesse for forskerutdanning, slik at vi ikke også på forsknings- og undervisningssiden blir helt avhengig av import.

Norge har imidlertid lenge hatt en utdanningspolitikk som ikke har innsett situasjon-

«Men det er et paradoks at norsk ungdom på den ene siden er blant de fremste i verden til å ta i bruk ny teknologi, og på den andre ikke er særlig interessert i å få innsikt i den basis som teknologien hviler på eller i å være med på å utvikle ny teknologi.»

nen som er i ferd med å oppstå når knappheten på kandidater med MNT-utdanning blir et problem for norsk forskning og næringsliv. Denne utviklingen har vært tilskyndet av medier som har prioritert fokus på utdanninger som i et kort perspektiv er mer trendy, og som har bidratt til en overproduksjon av kandidater der marked og nasjonalt behov er mettet.

NORSK UNGDOM kjenner bare i begrenset grad til mangfoldet som er skjult blant klassiske disipliner som matematikk, fysikk og kjemi, både med hensyn til faglig innhold og bredde, anvendelser og yrkesmuligheter. Det noe upresise begrepet teknologi vekker ofte langt større nysgjerrighet og interesse. I naturvitenskapelig sammenheng er imidlertid teknologi ikke noe annet enn hensiktsmessig bruk av grunndisiplinene til å utvikle innretninger og metoder vi bruker hverdagen. Men det er et paradoks at norsk ungdom på den ene siden er blant de fremste i verden til å ta i bruk ny teknologi, og på den andre ikke er særlig interessert i å få innsikt i den basis som teknologien hviler på eller i å være med på å utvikle ny teknologi.

TEKNOLOGI OG GRUNNDISIPLINENE i naturvitenskap er nå så nært beslektet at de verken kan eller må skilles fra hverandre, slik praksis lenge har vært. Mange av de banebrytende nyvinningene innenfor naturvitenskap skjer nettopp i grensene mellom de grunnleggende disiplinene, såkalt interdisiplinær forskning. Universitetene oppretter stadig flere interdisiplinære forskningsavdelinger, oftest, hvis ikke alltid, som knoppskytning fra ett eller flere institutter og fakulteter. Utdanningsreformen fra 2003 gjorde det lettere å etablere studieprogrammer på tvers av fag, noe som også har vist seg å være en suksess. Utdanning innenfor teknologifag er derfor ikke lenger forbeholdt NTNU selv om Trondheim med sin faglige bredde fortsatt er teknologiens høyborg i Norge. De andre universitetene har lenge spilt viktige nøkkelroller i skjæringssfeltet mellom naturvitenskap og teknologi. På Vestlandet har vi rike tradisjoner å føre videre innenfor klimaforskning og miljøovervåkning, olje og gass, marine fag, IKT og bioteknologi for å nevne de viktigste. Vi har universitet og høyskoler, en lang rekke forskningsinstitutter som nyter høy anseelse, og

en rekke teknologibedrifter med produkter og tjenester som selges verden over.

TEKNOVEST vil vise potensielle studenter i regionen at MNT-utdanning kan bygges opp gradvis fra teknisk fagutdanning via ingeniørutdanning til høyere utdanning på mastergrads- og doktorgradsnivå. Dette innebærer et studiesystem med flere innganger, så vel som flere utganger som både gir en faglig avsluttet utdanning, men også gir muligheter for videreutdanning uten at man forlater vestlandsregionen. Gjennom TeknoVest vil studenter i løpet av studiet lettere bli kjent med mangfoldet av muligheter de har for videre utdanning i regionen. Dette har flere sider: Det er viktig å opprettholde et regionalt studietilbud fordi Vestlandet, som den mest industrierte regionen i Norge, har behov for kvalifisert arbeidskraft. Dernest vil regional rekruttering kunne bidra til at flere av dem som har utrustning og anlegg for høyere utdanning lettere vil starte et slikt studium.

Nettverksbygningen kan også brukes til å heve undervisningskvalitet og redusere kostnader både ved utvikling og gjennomføring av undervisning. Dette blir til noen grad gjort i TeknoVest, men her er det flere muligheter og planer. For enkeltemner (kurs) er potensialet størst i begynnelsen av bachelorstudiene, der institusjonene parallelt bruker store ressurser på å få på plass grunnleggende kunnskaper innenfor MNT. Lengre ut i studiene ligger det spesielt til rette for direkte undervisningssamarbeid; fra deler av emner der fagpersonale ved de forskjellige institusjonene kan bidra med ulik spisskompetanse, til hele emner og deler av studieprogram.

En annen viktig side av denne typen regional nettverksbygging er at det også kan styrke samarbeidet innenfor forskning, utvikling og innovasjon. Selv om stadig flere av dem som tilsettes ved høgskolene har forskerutdanning, er fagmiljøene oftest under kritisk størrelse. Ved å danne allianser med større forskningsgrupper i regionen vil man kunne få gjensidig gevinst. Samtidig vil kontaktflaten mellom regionens forskningsmiljøer og næringsliv bli større og lettere å ivareta, noe som ofte etterlyses.

FOR Å STYRKE utdannings- og forskningsmiljøer innenfor MNT, er det viktig å påpeke et fortsatt behov for en større satsning på

Teknologi og grunndisiplinene i naturvitenskap er nå så nært beslektet at de verken kan eller må skilles fra hverandre, slik praksis lenge har vært, skriver kronikkforfatterne.
(Foto: NTNU info)

grunnforskning i Norge. Dette understrekkes også i Forskningsrådets strategi for grunnforskning i MNT 2007-2012 som nå er under utarbeiding. Interdisiplinær forskning og videre knoppskytninger kan på sikt bare lykkes hvis man har sterke grunndisipliner. Dette er pilarene som bærer landets teknologitutvikling. Blir pilarene for svake eller blir det ubalanse mellom dem, så er det fare på ferde. Flere som kjenner MITs historie hevder at en av årsakene til denne institusjonens store suksess er attraktive og gode fagmiljøer fra målrettet oppbygning og satsning på grunnforskning hånd i hånd med teknologitutvikling.

FOR Å BEST MULIG bruke den type nettverksbygging som TeknoVest er et eksempel på, trengs det også regionalpolitiske tiltak. Rektor Johs B. Thaule ved HSF tar i en kronikk i BT 4. april 2006 til orde for å opprette et fast samarbeidsråd mellom utdannings- og FOU-institusjonene og det regionalpolitiske nivået, inklusive arbeidslivsorganisasjonene. Et slikt råd vil være et viktig overordnet tiltak og vil kunne ha en viss bestillerrolle med tanke på oppretting av koordinerte studietilbud. De viktigste tiltak vil likevel være slike som TeknoVest, som har sitt utspring på det faglige nivå. Ved felles markedsføring av studietilbudene i vestlandsregionen vil vi i sum få flere studenter enn institusjonene ville klart på egenhånd. For studenter vil mulighetene bli mer synlige og valgene enklere. Det vil også i større grad være mulig å omstemme seg underveis. Til sammen vil dette kunne bidra til det overordnede mål: nemlig å øke kvaliteten og kvantiteten innenfor MNT-utdanning på Vestlandet og i Norge.

Av Geir Anton Johansen og Jan R. Lien,
Institutt for fysikk og teknologi ved
Universitetet i Bergen

Folkehelse en global utfordring

Folkehelse er en betydningsfull del av velferden vår. Både i den offentlige debatten og hos individet legges merke til samfunnets ansvar for kunnskap som leder til økt helse og minsket uhelse.

Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap (NHV) i Göteborg er et **ledende nordisk senter** som har mer enn 50 års erfaring av akademisk utdanning og forskning innen folkehelsevitenskap. Vi har et omfattende utvalg av kurser som gir ny og aktuell kunnskap og dermed nye arbeidsverktøy både for individet og for organisationer.

Vi er en møtesplass for yrkesaktive studenter fra Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. All undervisning skjer på de skandinaviske språkene eller engelsk. NHV har Mastersutdanning, Forskerutdanning og Kortere Kurser. **Nye kurser** for 2007 kan allerede finnes på hjemmesiden vår.

Generasjoner av nordiske folkehelsevitere kan bevitne om betydningen av det nordiske nettverket som de etablerer blant sine studiekamerater på NHV. Nordiske sammenlikninger i kurser, diskusjoner og i vitenskapelig produksjon gir merverdi.

NHVs spesielle kompetanseområder er

Health Management
Health Promotion
Mental helse
Helsens psykososiale dimensjoner
Epidemiologi

Vi arrangerer også oppdragsutdanning og viktige samnordiske symposier samt workshops både med nordiske og internasjonelle kontakter.

På NHV vet vi at kunnskap lønner seg. Vi vet også at gjennom våre utdanninger og kurser er våre yrkesaktive forskere, studenter og deres arbeidsgivere bedre rustet for å møte dagens globale ansvar for en bedre velferd.

Les mer om NHV på www.nhv.se

LESERBREV

Send innlegg til i.myking@forskerforbundet.no

Innlegg må være maksimum 2000 tegn hvis de skal komme på trykk.

Realfaggenes verste fiende?

REALFAGSKRAV: Jeg kommer fra møte, er sint, frustrert, irritert og oppgitt. Ikke på grunn av dårlig møteledelse eller møtets konklusjon, som vel ikke kunne bli annerledes, men på grunn av at situasjonen er blitt som den er.

Fra høsten 2005 innførte daværende statsråd Kristin Clemet krav om at studenter som ville begynne på studier med mer enn 50 prosent realfagsemner, måtte ha solid bakgrunn i realfag fra videregående skole. Dette gjaldt emnet matematikk 2MX og i tillegg minst ett av emnene 3MX, 3FY, 3KJ eller 3BI. Om studiet er et rent realfagsstudium ved et av universitetene, studier ved NTNU eller et studium i natur- og miljøfag spiller ingen rolle. Jeg understreker at mine negative reaksjoner gjelder tverrfaglige studier som natur- og miljøfagene og ikke et rent realfaglig studium.

Kristin Clemets ide med å innføre disse reglene er ikke vanskelig å skjonne: Få opp interessen hos elevene i videregående skole for å velge realfag. Det er bare så synd at dette tilsynelatende gode motivet har fått følger som hun neppe har kunnet tenke seg. Statsråden ble skriftlig advart av fire av høgskolene som underviste i natur- og miljøstudier om at vi ville få en katastrofal svikt i søkningen til studiene, og at det i verste fall kunne føre til nedlegging av flere av disse. Det har vist seg at dette har slått til i en enda større grad enn de mest pessimistiske av oss fryktet. Etter at to inntak med de nye realfagskravene er gjennomført, trekker jeg følgende konklusjoner:

1) Flere steder er søkerne til studiene falt til et minimum (Miljøjournalen 5/2006), som selvsagt bare har ført til en ting: Studiet blir ikke satt i gang.

2) For å overleve har flere høgskoler satt i gang med "light"-varianter, der realfagsinnholdet i bachelorstudiet er mindre enn 50 prosent. For å få dette til, har vi måttet kutte ut grunnleggende realfag som kjemi og matematikk pluss en del andre fag. Biologi- og geografifagene i studiet må da også forenkles tilsvarende, men mye av stoffet her vil delvis måtte henge i lufta siden noe av grunnmuren forsvinner. Det samme gjelder da selvfølgelig eventuelle mastergrader.

3) På mitt frustrasjonsmøte begynte også andre effekter å vise seg: Vi vil miste fagpersoner som har disse fagene som spesialområder. Kompetansen forsvinner ut av høgskolen, tilbudet vi ved Høgskolen i Telemark har hatt innen helse- og miljøvern blir lagt på is, med fare for tap av ytterligere personale. Vi er kommet inn i den onde sirkelen. Omstilling er svaret, får vi høre. Det er ikke alle som ser det som naturlig å undervise i helt andre emner enn det de har som sine fag.

4) Det er vanskelig å se noen grunn til at et studium i natur- og miljøfag skal ha de

samme inntakskravene som et studium irene realfag. Vi skal ikke føre studenter fram til eksamener innen teoretisk fysikk, integrasjons-teori eller spesielle reaksjonsmekanismer i organisk kjemi. Vi har et innføringskurs i matematikk, der mye av pensum er felles med videregående skole, et kjemikurs der ca. halvparten er felles med videregående skole, og resten er fag innen biologi, geografi/geologi og samfunnsfag. Vi må ha lov til å stille oss spørsmålet om det er nødvendig med høy realfagskompetanse fra videregående skole for å ta et slikt bachelorstudium. Siden studenterne kan komme inn på et studium i natur- og miljøfag med helt ulik faglig bakgrunn fra 3. klasse i videregående skole, må vi starte vår undervisning fra scratch i samtlige fag.

5) Det at vi har fjernet viktige realfag fra studiet, fører igjen til at færre studenter enn før får undervisning i realfagene, og at den samlede kompetansen innen realfag umulig kan øke. Studenter til natur- og miljøfag er tradisjonelt litt eldre studenter, der de aller fleste ikke har noen særlig realfagsbakgrunn. I 35 år har vi ved Høgskolen i Telemark klart å lære dem det de trenger av realfag selv - stort sett med godt resultat. Kristin Clemet glemte dessverre helt at motivasjon er et moment som kan kompensere for manglende faglig bakgrunn, og eldre studenter er ofte godt motivert til å starte med et natur- og miljøstudium.

6) Det er mer enn tvilsomt om innføring av realfagskrav i natur- og miljøfag vil få flere til å velge realfag i videregående skole. Undertegnede har gjennom flere år spurt studenterne i

1. klasse ved Høgskolen i Telemark om de hadde bestemt seg for et studium i natur- og miljøfag når de skulle velge fag i 1. klasse på videregående. Det har vært en student som har svart ja på det spørsmålet gjennom disse årene. Interessen for slike fag kommer gjerne flere år etter at de har fylt 16. Dersom interessen for å ta realfag på videregående skole øker (noe vi selvsagt håper på), ligger årsakene andre steder enn at natur- og miljøfagene har fått realfagskrav.

7) Slik situasjonen er nå, vil studenter som ikke valgte realfag i videregående, få store problemer med å ta studier med mer enn 50 prosent realfag. Den eneste måten å gjøre dette på nå, er å først ta de nødvendige fagene på videregående før de starter på studiet. Dette tar tid, og koster penger. Det kan umulig spille noen rolle om grunnleggende realfag undervises på videregående skole eller ved en høgskole/universitet. Poenget må være at den samlede kompetansen i realfag økes, og ikke hvor det skjer.

8) Det er et paradoks at satsingen på realfag har ført til at vi som har undervist i realfag i en årekke, ikke skal kunne gjøre det lenger. Studier vil bli lagt ned til fordel for "light"-varianter, kompetanse forsvinner, og vi sitter igjen med utstyr i millionklassen som vil støve ned. Dette er ikke god samfunnsø-

konomi, og fremmer ikke samfunnets realfagssatsing.

Jeg vil til slutt få nevne at ingen av våre to meget dyktige doktorgradsstudenter innen genetikk og mikrobiologi ved Høgskolen i Telemark ville ha kommet inn på studiet med dagens inntakskrav.

En reform som skulle ha hevet realfag-skompetansen i landet har ført til det motsatte. Det er å håpe at statsråd Djupedal gjør noe med dette.

Av Bjørn Gunnar Steen, senioringeniør, Institutt for Natur-, Helse- og Miljøvernlag i Bø, Høgskolen i Telemark

Det holdnings-skabende universitet?

NOKUT: I år stiftede vi som ansatte på universitetet bekendtskab med en lengere skrivelse udsendt af nationalt organ for kvalitet i utdanning (Nokut). Den har den enkle tittel: Forskrift om standarder og kriterier for akkreditering av studier og kriterier for akkreditering av institusjoner i norsk høyere utdanning. Forskrifterne har været oppøye til behandling i Utdanningsutvalget på universitetet, hvor man har taget følgende beslutning:

- Fakultetene skal starte arbeidet med å innfri kravene til NOKUTs forskrift, i første omgang på studieprogramnivå.
- Alle fakultetene bør i løpet av ett år være i gang med arbeidet og melde tilbake til Utdanningsutvalget innen 31.10. i år en tidsplan for hvordan arbeidet vil bli gjennomført, men slik alle studieprogrammene og emnebeskrivelsene er formulert i tråd med NOKUTs forskrift og universitetets studie, eksams- og gradsreglement innen utgangen av 2009.
- For nye studieprogram og emner forutsettes det at de nye beskrivelsene er på plass. Hva indeholder så disse forskrifter? Der blir stilt krav om en klar beskrivelse av studierne og emmernes mål, hvilke kundskaber, ferdigheder og holdninger det forventes at studenterne skal erhverve sig, samt en klargøring av hvilken kompetence studiet gir i forhold til videre studier og/eller yrkesutøvelse.

Mange vil påstå at dette er et unødig bureaukrati, spesielt på emmeniveau, i forbindelse med en av vore primære opgaver ved siden av forskningen, nemlig undervisning; men det skal jeg ikke tage stilling til her. Der er derimod en annen ting, som i højeste grad bør vække en voldsom reaktion fra det akademiske miljø, nemlig kravet om at man skal

klarlägge hvilke holdninger, studenterne skal bibringes ved studierne og ved et emne.

For det første virker det ganske meningsløst for eksempel i forbindelse med et kursus i tysk konjunktiv. Lidt mere mening kan det naturligvis give i et emne på historie om antikkens slaveri, hvor den ønskede holdning kunne være, at en sådan institution er forbudt! Jeg skal ikke her komme med flere ironiske eksempler på det absurde i kravet om angivelse af holdninger. Det er sagen nemlig alt for alvorlig til.

Jeg kender kun ganske få lande i historien, som har forsøgt at indføre noget sådant. Det var en del af nazismen og fascismen, samt de kommunistiske regimer, hvor de rigtige holdninger var en integreret del af en universitetsuddannelse, og hvor man også ønskede at udelukke "forkerte" holdninger. Vi finder ganske vis i mange lande i skolesystemet en passus om ønskede holdninger, gerne holdt i lidt vage termér, såsom at eleverne skal lære at blive gode demokratisk borgere, men det er ikke en del af et åbent universitetssystem, som traditionelt set har holdt værdifriheden i hævd. Den eneste holdning jeg kunne tænke mig at sætte på papiret er: kritisk sans over for etablerede "sandheder" (herunder holdningskampanjer), men den er jo så generel at den ikke passer til for eksempel emneniveau.

Dette rejser naturligvis spørgsmålet om, hvem der skal bestemme, hvilke holdninger studenterne skal bibringes, og hvorledes læringsmål, skal udformes i forbindelse hermed. En anden vigtig faktor er naturligvis også yrkesrelevansen, således at studiet hænger logisk sammen (kvalitetssikring). Med den topstyring vi i dag har fået af universitetssektoren, hvor man blandt andet har fjernet valgte styrere til fordel fra ansatte styrere, som ikke er bundet af noget instituttråd, kunne jeg godt tænke mig følgende scenario. Det politiske system eller erhvervslivet stiller krav til uddannelse af en ganske speciel type studenter, ikke bare med specielle færdigheder og kundskab, men også rigtige holdninger. Vi vil derved få en topstyring af undervisningen. Det bestemmes ovenfra hvilke emner der skal undervises i, hvad emnerne skal indeholde og i sidste ende også hvordan der skal undervises. Dette får igen konsekvens for forskningen, fordi der stadig ønskes en sammenhæng mellem forskning og undervisning.

Det kan godt være at dette er et helt urealistisk skräkscenario, og jeg påstår da heller ikke at der slet ikke skal være sammenhæng mellem en uddannelse på et universitet og det samfund som omgiver det; men konsekvensen af de nye forskrifter er et frontalt angreb på den akademiske frihed for den enkelte ansatte, som vil se sig selv i samme situation som kollegaer i totalitære samfund.

Der er således al mulig grund til at sætte foden ned og melde fra, og ikke bare ukritisk acceptere alt hvad der kommer fra Kunnskapsdepartementet. Det er ikke bare den en-

kelte ansattes pligt, men også valgte organer på fakultets- og højere universitetsniveau. Der er mig en gåde, hvorledes Utdanningsutvalget på universitetet har kunnet fattet den beslutning det har, uden nogen som helst kritiske bemærkninger.

**Av professor Jørgen Christian Meyer,
Historisk institutt, Universitetet i Bergen**

ternasjonale komiteen. Min kollega fikk beskjed om å søke den nasjonale komiteen, men gjør ikke det da han finner det nærmest ydmynkende at denne skal være overdommer for den bedømmelsen han allerede har fått.

Jeg vet ikke hvor i byråkratiet disse reglene er lavd, men den logiske bristen er så åpenbar at jeg skjønner ikke hvorfor universitetene ikke selv skjærer igjennom, trosser paragrafene og maner til bruk av sunn fornuft. Det ville da neppe ført til rettslig forfølgelse om de hadde gitt vedkommende opprykk.

Et lite tankekors til slutt. Har du papirer på at du er utdannet og godkjent lege, et rimelig ansvarsfullt yrke, fra et av de andre nordiske landene kan du komme til Norge og jobbe som lege her. Har du derimot erklæring på at du er professorkompetent i et annet nordisk land, så godtas ikke denne kompetansen i Norge. Jeg synes dette burde være en sak for Forskerforbundet å få forandret på.

**Svein-Erik Fevolden, professor ved
Universitetet i Tromsø**

Opprykksordningen og sunn fornuft

KVALIFISERING TIL PROFESSORAT: I Norge gis det som kjent to muligheter for opprykk til professor, enten ved å søke den nasjonale opprykkskomiteen eller ved å vise til vurdering gitt av en bedømmelseskomité etter å ha søkt en utlyst professorstilling. De mest framtrædende svakhætene ved den første ordningen er at prosessen er lukket, søkerne får ikke nødvendigvis vite hvem som sitter og bedømmer dem og klagemulighetene er nærmest totalt fraværende. Den andre ordningen er helt åpen, navnene på personene som sitter i bedømmelseskomiteen er kjent, og søkerne er ikke fratatt muligheten for å klage på avgjørelsene. Så langt vel og bra, men så kommer det: bedømmelsen godtas kun hvis stillingen man har søkt er ved en norsk institusjon. Det er innlysende at det finnes land i verden der universitetssystemet ikke er på høyde med det norske, men helt klart burde andre nordiske lands universiteter være "godkjentstemplert". Dette er bent fram pinlig overfor våre nordiske kolleger.

Foranledningen til denne indignasjonen er at jeg har forbarmet meg over en kollega som søkte et professorat ved et av de gamle, ærverdige og høyst anerkjente universitetene i Finland. Det var mange søkerne og universitetet satte sammen en bedømmelseskomité som bestod kun av topp internasjonale eksperter. Blant disse var til og med en av Norges fremste og mest siterte professorer i faget. De andre to var en anerkjent professor fra Sveriges største universitet og en velkjent amerikansk professor, som også er forfatter av flere lærebøker i fagområdet. Alle tre kom med sine skriftlige uttalelser om søkerne og samtlige hadde bedømt vedkommende til å være blant de kvalifiserte for professoratet. Skufelsen var derfor stor da han brukte denne bedømmelsen for å søke om opprykk ved sitt eget universitet og fikk beskjed om at bare bedømmelser gitt i Norge godkjennes. Her skal altså en hvilken som helst "hjemmesnekra" bedømmelseskomité være større garantist for kvalitativ vurdering enn denne topp in-

Svar på 20 spørsmål:

- 1) Olav Kyrre (konge 1067-93)
- 2) Egypt
- 3) Kristina Smigun, Estland
- 4) Tyskland, Tsjekkia, Slovakia, Ungarn, Slovenia, Italia, Sveits, Liechtenstein
- 5) Pompeii og Pilt
- 6) Sverige og Tyskland
- 7) Beskyttende, førebyggande
- 8) Fram
- 9) Argentina
- 10) Biletkunst
- 11) Pink Floyd
- 12) Italia
- 13) Når gissel tek til å sympatisere med gisseltakarane
- 14) Djevleøya
- 15) Radka Toneff
- 16) Portugisisk
- 17) Bever
- 18) Forbrytarar vart styrta i døden
- 19) Amalgam
- 20) Voldemort

NYE STILLINGER

Annonse: Arne Aardalsbakke

Teléfono: 64 87 67 90

Teléfaks: 64 87 67 91

E-post: forskerforum@c2i.net

Priser

Format

1/1 side	16900
1/2 side	11900
1/3 side	8500
1/4 side	6500

Stilling / kunngjøringer: kr 27,- pr spaltemm.

Alle priser er oppgitt ekskl. mva.

Høgskolen i Østfold har ca. 4.000 studenter og 450 ansatte.
Høgskolens avdelinger ligger i Halden, Sarpsborg og Fredrikstad. Skolens sentrale ledelse holder til i Halden.

LEDIGE STIPENDIATSTILLINGER

Ved Avdeling for informasjonsteknologi

Ref.nr. 06-1442F-IT:

Stipendiat innen fagfeltet digital kringkasting

Ved Avdeling for lærerutdanning/samfunnsfag og fremmedspråk

Ref.nr. 06-1443F-SF/LU:

Stipendiat innen fremmmedspråkdidaktikk

Ved Avdeling for samfunnsfag og fremmmedspråk

Ref.nr. 06-1444F-SF:

2 stipendiatstillinger innen bedriftsøkonomiske fag

Søknadsfrist: 10. oktober 2006

Ved Avdeling for lærerutdanning

Ref.nr. 06-1449F-LU:

Stipendiat innen etikk og utdanning

Ref.nr. 06-1450F-LU:

Stipendiat innen flerkulturell og internasjonal utdanning

Søknadsfrist: 14. oktober 2006

Se fullstendig utlysningstekst med kontaktpersoner på aetat.
no eller på høgskolens nettsider.

Søknaden sendes: Høgskolen i Østfold, Fellesjenesten, 1757
Halden

www.hiof.no

NORSK SENTER FOR BYGDEFORSKNING

søkjer ny direktør og ny forskingsleiar.

DIREKTØR

Da dagleg leiar går av etter endt åremålsperiode 1. september 2007, søker Bygdeforskning ny direktør. Direktøren har det overordna faglege, økonomiske og administrative ansvaret for den daglege drifta, og er ansvarleg ovanfor styret. Dette er ei åremålsstilling, med fem års åremål som kan fornyast.

FORSKINGSLEIAR

I samband med intern omorganisering søker Norsk senter for bygdeforskning forskingsleiar (pr i dag 50% forskingsleiring og 50% eiga forsking) frå 1. november 2007. Det er viktig at den som skal ha stillinga sjølv forskar på eitt av Bygdeforskning sine forskingsområde.

Det er ei åremålsstilling, med fem års åremål som kan fornyast.

Søknadsfrist for begge stillingar: 20. oktober 2006.

For fullstendig utlysningsteks; se www.finn.no eller www.bygdeforskning.no

Høgskolen i Østfold har ca. 4.000 studenter og 450 ansatte.
Høgskolens avdelinger ligger i Halden, Sarpsborg og Fredrikstad.
Skolens sentrale ledelse holder til i Halden.

4 STIPENDIATSTILLINGER

ved Avdeling for ingeniørfag i Sarpsborg

Ref.nr.06-1445F-IR:

Stipendiat i termisk energiproduksjon, CFD simuleringer

Ref.nr.06-1446F-IR:

Stipendiat i termisk energiproduksjon, Automatisk forbrenningskontroll

Ref.nr.06-1447F-IR:

Stipendiat i interaksjonsdesign

Ref.nr.06-1448F-IR:

Stipendiat i komposittforsterkning av stål- og betongkonstruksjoner

Søknadsfrist: 10. oktober 2006

Se fullstendig utlysningstekst med kontaktpersoner på aetat.
no eller på høgskolens nettsider.

Søknaden sendes: Høgskolen i Østfold, Fellesjenesten, 1757
Halden

www.hiof.no

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) er et tverrfaglig, samfunnsvitenskapelig senter for by- og regionforskning. NIBR skal videreutvikle by- og regionforskning som et tverrfaglig og flerfaglig forskningsfelt i et globalt perspektiv, og - gjennom dette - styrke instituttets posisjon som Norges fremste og et av Europas ledende miljø for by- og regionforskning. Om lag 60 forskere med samfunnsfaglig og planfaglig bakgrunn arbeider ved instituttet. NIBR flytter i oktober inn i nybygde lokaler i CIENS-bygget ved Blindern og samlokaliseres med en rekke tunge forskningsmiljøer. Mer informasjon finnes på www.nibr.no.

INSTITUTTSJEF

Flerfaglig forskningsinstitutt i utvikling

NIBR er i en spennende fase med viktige muligheter og utfordringer. Deltagelsen i forskningssenteret CIENS, økende internasjonal orientering, nye finansieringsformer og endrede samarbeidskonstellasjoner vil gi stort spillerom for en strategisk orientert instituttsjef. Vi søker en dyktig og motivert leder som sammen med styret og de ansatte skal ta gode strategiske valg for videreutvikling av instituttet og gjennomføre nødvendige endringsprosesser.

Instituttsjefen må ha evne til å lede en kunnskapsorganisasjon i takt med endre rammebetegnelser og fremtidens behov. Sentrale utfordringer vil være å bygge allianser til andre forskningsmiljøer, næringsliv, politiske miljøer og forvaltningen, nasjonalt og internasjonalt, og å være åpen for nye måter å organisere forskningssamarbeid på. Vi søker en instituttsjef som vil bidra til å synliggjøre NIBR internasjonalt.

Søkere må ha høyere utdanning som er relevant for NIBRs forskningsfelt og ledererfaring fra kunnskapsvirksomhet. Forskerkompetanse på doktorgradsnivå og/eller forskningsadministrativ erfaring vil være en fordel.

Instituttsjefen må kunne vise til erfaring fra strategisk og organisatorisk utviklingsarbeid, og fremstå som en synlig og samlende leder med evne til samarbeid og å inspirere og motiverer høyt kompetente og engasjerte medarbeidere.

Vi søker en samfunnsengasjert instituttsjef som ser helhet og forstår utfordringen ved å lede et unikt flerfaglig forskningsmiljø. Evne til å representere instituttet i forhold til media, samarbeidspartnere og offentlige myndigheter blir tillagt vekt.

Det tilbys fast ansettelse i NIBR, men sjefstillingen er på åremål. Instituttsjefen rapporterer til styret. Lønn etter avtale. Kvinner oppfordres til å søke.

Ta gjerne konfidensielt og uforpliktende kontakt med NIBRs styreleder Jørgen Amdam, tlf. 95 46 39 42 eller Liv S. Bøe i Delphi Consulting AS, tlf. 23 08 46 40.

Søknad med CV merket 44168 sendes delphi@delphi-consulting.no innen 9. okt. 2006. Etter søkerfristens utløp utarbeides offentlig søkerliste.

D E L P H I

Executive search - Lederutvelgelse

Delphi Consulting AS, Riddervoldsgt. 4, 0256 OSLO. Tlf. 23 08 46 40. Fax. 23 08 46 46. www.delphi-consulting.no

UPPSALA
UNIVERSITET

Professor skytteanus i vältalighet och statskunskap

med placering vid Statsvetenskapliga institutionen

fr.o.m. 1 april 2008

Den skytteanska professuren i vältalighet och statskunskap vid Uppsala universitet brukar betecknas som världens äldsta, alltjämt bevarade professur inom ämnet (1622). Även om statskunskap är den mest centrala delen av ämnesområdet kommer även vältalighet att tillämpas betydelse.

Professor skytteanus arbetsuppgifter är övergripande ansvar för forskning och forskarutbildning inom statskunskap, undervisning och handledning inom forskarutbildning och grundläggande utbildning. Egen forskning. Information om forskning och utvecklingsarbete och medverkan i planering av forskningsprojekt. Planering och ledning av (inkl. medelssökning) samt medverkan i forskningsprojekt. Uppdrag av administrativ art, liksom ledaruppdrag, kan också förekomma.

Med denna anställning medföljer särskilda skyldigheter som den skytteanska stiftelsen ålägger professor skytteanus, framförallt i samband med det skytteanska priset, som årligen utdelas till en välförtjänt statsvetenskaplig forskare.

Fullständig kungörelse med information om vilken behörighet som krävs för ovanstående anställning och vad som skall bifogas till ansökan finns på www.uu.se under Lediga anställningar.

www.uu.se

Ansökan skall ha inkommit till Registrator, Uppsala universitet, Box 256, 751 05, Uppsala senast den 30 oktober 2006.

INFORMASJON FRA FORBUNDET

Informasjonsrådgiver **Unn Rognmo** kommer hver måned med aktuell informasjon fra Forskerforbundet. For kontinuerlig oppdatering, besøk våre hjemmesider www.forskerforbundet.no

Forskningspolitisk seminar

Forskerforbundet arrangerer sitt årlige forskningspolitiske seminar tirsdag 7. november 2006. Årets seminar har fått tittelen "Strukturreformer nok en gang?". Statsråd Øystein Djupedal holder åpningsforedraget på seminaret. Andre innledere er bl.a. Steinar Stjernø, Jarle Aarbakke og Trine Skei Grande. Program og påmeldingsskjema finner du på www.forskerforbundet.no/seminar. Påmelding innen 20. oktober.

Seniorpolitiske tiltak i staten

Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) har nå sendt ut en personalmelding som gir nærmere retningslinjer for hovedtariffavtalen pkt. 5.9.1. Seniorpolitiske tiltak i staten. Den nye hovedtariffavtalen i staten gir alle arbeidstakere som har fylt 62 år rett til tjenestefri med lønn i to dager per kalenderår. De som har fylt 65 år gis tjenestefri i fem dager pr kalenderår. I tillegg kan det etableres lokale avtaler om ytterligere fridager for arbeidstakere over 62 år. Disse tiltakene erstatter den tidligere muligheten til å inngå individuelle avtaler om en dag tjenestefri med lønn hver måned. Ordningen med kronebeløp/fridager fra forrige tariffperiode faller bort når de individuelle avtalene løper ut. Retningslinjene finner du i Statens personalhåndbok, som er tilgjengelig på nettdressen sph.dep.no

Hvem har ansvar for lønnsutviklingen?

OECD-rapporten "Education at a Glance" viser at Norge skiller seg negativt ut sammenlignet med andre land når det gjelder avkastning av høyere utdanning. Å ta utdanning ut over videregående skole gir liten uttelling i form av høyere lønn.

– Dette kan få alvorlige konsekvenser for Norge som kunnskapsnasjon og vår evne til å rekruttere de mest kompetente kandidatene til viktige stillinger, sier Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen.

– I debatten har statsråd Øystein Djupedal pekt på at lønnsoppgjørene er partenes ansvar. Dette er selvagt riktig, men han synes å glemme at staten og dermed regjeringen også er arbeids-giver. Djupedal representerer selv en av partene, sier Hagen. Kunnskapsdepartementet har muligheter til både å stimulere til riktig lønnsutvikling og til å stoppe forslag om å honorere kompetanse og ansvar.

Fra Akademikernes side har det vært pekt på at løsningen ligger i mer lokal lønnsdannelse. Forskerforbundet er enig i at en større del av potten bør fordeles lokalt og at det må gis rom for differensiering som honorerer innsats og kvalifikasjoner. Men skal det monne i forhold til å oppnå et lønnsnivå som gjør at vår sektor kan konkurrere internasjonalt, må det først og fremst gis en større totalramme, både i oppgjørene og i virksomhetenes samlede budsjett.

Norge bruker mindre på forskning

Foreløpige tall fra FoU-statistikken viser at Norge brukte 1,51% av bruttonasjonalproduktet (BNP) på forskning og utvikling i 2005. Dette er en ned-

gang fra 2003, da FoU-utgiftenes andel av BNP utgjorde 1,73%. I forhold til Stortingets mål om en andel på 3% av BNP i 2010 har altså utviklingen gått i gal retning de siste årene.

Nedgangen skyldes utviklingen i næringslivet, hvor FoU-utgiftene var 6,4% lavere i 2005 enn i 2003. I universitets- og høyskolesektoren var det derimot en realvekst på vel 8% og i instituttsektoren en realvekst på om lag 1,5%. I alt anslås FoU-utgiftene i 2005 til 28,8 milliarder kroner. Dette utgjør 1,51% av BNP. Det er betydelig lavere enn 1,73% i 2003, da de totale FoU-utgiftene beløp seg til 27,3 milliarder. Flere tall fra FoU-statistikken finnes hos NIFU STEP på adressen www.nifustep.no.

Kvalitetsreformen er evaluert

Kvalitetsreformen har bedret forholdene for studentene, men langt på vei forverret dem for forskerne. Det viser en fersk evalueringssrapport fra Universitetet i Bergen, skriver Bergens Tidende.

– Rapporten fra UiB gir en riktig diagnose, sier leder for Forskerforbundet, Kolbjørn Hagen.

Rapporten "Kvalitetsreformen under luppen", Universitetet i Bergens egen evaluering av kvalitetsreformen, ble offentliggjort 12. september. Rapporten viser at studentene i hovedsak er fornøyde, mens de vitenskapelig ansatte er langt mer kritiske.

– At det er blitt mindre tid til forskning er åpenbart. Kvalitetsreformen har ført til mer undervisning og det har gått på bekostning av forskning, sier Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen.

INNSPILL

Akademisk frihet

Noe av det siste Kristin Clemet gjorde før hun forlot ministerstolen var å følge opp Stortings anmodning om å få en nærmere utredning av behovet for en lovfestning av den individuelle akademiske frihet i universitets- og høyskoleloven. Hun nedsatte et utvalg ledet av professor Arild Underdal som nå i begynnelsen av oktober leverer sin innstilling til statsråd Djupedal (NOU 2006:19).

Temaet står ikke bare på dagsordenen i Norge. I løpet av sist år har Europarådet på politisk nivå vedtatt en anbefaling som gjikk rett inn i kjernen av utvalgets mandat. På Forskerforbundets nordiske møte med søsterorganisasjonene i juni ble det vedtatt en resolusjon nettopp om akademisk frihet fordi mange opplever at vern av den er truet i vår tid. Mange av de utviklingstrekk vi ser nasjonalt og internasjonalt, for eksempel nye finansieringsmodeller, nye styringsordninger, krav

til kortsigting nytte og kommersielle resultater, kan til sammen utgjøre en trussel mot den enkeltes akademiske frihet og reelle mulighet for å utføre sitt arbeid basert på den faglige integritet, selvstendighet og de verdier vitenskapssamfunnet er tuftet på. En lovfestning av den enkeltes faglige frihet vil ikke løse de daglige problemer mange forskere opplever i form av ressursknapphet og tidspress, men det vil markere at det er grenser for inngrep både fra oppdragsgivere og arbeidsgivere. For eksternt finansiert forskning ved universiteter og høyskoler markerer forslaget en utvidet rett til publisering. En lovfestning av akademisk frihet i universitetets- og høyskoleloven er også et verdistandpunkt som vil gi viktige signaler til oppdragsgivere i andre deler av forskningssektoren om betydningen av åpent å kunne publisere og debattere resultater, funn og analyser.

Av generalsekretær i
Forskerforbundet
Kari Kjenndalen

Som utvalgsmedlem er det ikke min oppgave å karakterisere utredningen. Men jeg håper dem det angår både i ledertilstandene og som vitenskapelig ansatte vil lese den og diskutere de synspunkter den drøfter.

Fra mitt ståsted vil jeg også anbefale at Djupedal og regjeringen følger opp anbefalingene de har fått og sørger for at Stortinget får seg forelagt et forslag som endrer universitets- og høyskoleloven på dette viktige punktet. Dagens lov markerer institusjonens autonomi. En tilsvarende bestemmelse for den enkelte forsker og underviser vil representere en klargjøring av hvordan denne selvstendigheten kan utøves for best å nå de mål loven setter for lærestedene og hvordan disse kan utføre sitt samfunnssoppdrag.

**INFORMASJON FRA
FORSIKRINGSKONTORET**

Er svenskene smartere enn nordmenn?

Blant nordmenn er tittelspørsmålet like overflødig som å spørre om paven er katolikk. Men akkurat når det gjelder å forsikre sine barn er kanskje svenskene smartere likevel? I Sverige er det solgt 3,2 millioner barneforsikringer, mens bare 273 000 norske barn har egen forsikring.

Tallene fra Sverige er fra 2004, og omfatter 1 304 128 individuelle forsikringer, samt 1 944 887 kollektivt baserte barneforsikringer i barnehager, skoler og idrettslag. Noen barn er dekket av begge ordningene, men det er ikke mye dobbeldekning, mener Försäkringsförbundet i Sverige.

Ulykkesforsikring på skolen

Tror du at barna er godt forsikret i barnehagen eller på skolen, bør du sjekke hva som gjelder i din kommune. Normalt er det kun en liten ulykkesforsikring som gir erstatning ved varig medisinsk invaliditet, og den dekker bare ulykker som skjer i skoletiden. Det betyr at barna ikke har noen forsikring etter skoletid, og heller ikke fra skoleporten lukkes i juni til langt ut i august.

Økende salg

Barneforsikring har vært på markedet i Norge i flere år, uten at produktet har slått an på samme måte som i Sverige. Men nå kan det se ut som om norske foreldre er blitt mer oppmerksomme på barneforsikring. Fra 1. juli i 2005 til samme dato i år økte nemlig antall barneforsikringer fra 222 000 til 273 000, eller med rundt 23 %.

De fleste er udekket

Det er likevel langt igjen før norske barn har samme forsikringsdekning som sine søskenheter i øst. Grovt sett er folketallet i Sverige 9 mill, mens vi er omtrent 4,5 mill. I forhold til disse tallene burde det vært minst 650 000 individuelle barneforsikringer i Norge.

Det mangler med andre ord fortsatt 377 000 barneforsikringer før norske foreldre kan si at de er like smarte som svenske foreldre.

Forskerforbundets barneforsikring

Men nå kan i alle fall Forskerforbundets medlemmer ta opp kampen med å være like smarte som svenske: Forskerforbundet har nemlig innført en barneforsikring i sitt medlemstilbud. Forsikringen gjelder for barn fra 1 til 20 år, og den dekker bl.a. medisinsk invaliditet ved sykdom og ulykke, dagpenger ved langvarig pleie og sykehushospitalisering, og ombygging av bolig. Årspremien for forsikringen er kr 1 272.

Helseerklæring

Det kreves godkjent helseerklæring før barnet kan bli med på forsikringen. Helseerklæringen kan fylles ut på nett via Forskerforbundets hjemmesider, www.forskerforbundet.no, eller ring forsikringskontoret på tlf 21 02 34 30.

Den nye staten

Statlige arbeidstakere har vært igjennom store omstillinger de siste årene. Forskningsstiftelsen Fafo har på oppdrag fra LO, YS og Unio sett nærmere på disse omstillingene. Analysen presentertes i rapporten "Den nye staten. Omfang og effekter av omstillingene i staten 1990-2004", som ble offentliggjort i september. Rapporten viser hvordan omstillingene har påvirket arbeidsituasjonen for statsansatte. Et annet sentralt tema i rapporten er hvilke samfunnsoekonomiske virkninger omstillingene har hatt på ansattes trygdemottak og sykefravær, og hvorvidt omorganiseringene har ført til permanent utstøtning fra arbeidslivet. Rapporten kan lastes ned fra www.fafo.no.

Justeringsoppkjøret i Oslo kommune
Unio har akseptert tilbudet fra Oslo kommune i justeringsforhandlingene. Potten til fordeling var på 60 millioner kroner. Etter en helhetsvurdering aksepterte alle Unios medlemsgrupper oppkjøret. Av Forskerforbundets grupper var det antikvarene som kom best ut i justeringsoppkjøret, med et tillegg på tre lønnstrinn. De lokale forhandlingene gjenstår fortsatt. Først etter at disse er avsluttet, er det mulig å si noe om det totale resultatet av oppkjøret for 2006.

Fortsetter nederst på neste side ►►

INNSPILL

Er forskning og høyere utdanning viktig?

I det siste har det kommet flere utredninger og rapporter som angår mange av Forskerforbundets medlemmer.

Nye tall fra OECD viser at ingen steder i Europa er avkastningen av det å ta høyere utdanning så lav som i Norge. Forskjell i lønn for personer med og uten høyere utdannings er bare 30 prosent hos oss, mens den er 80 prosent i Finland. Ulikhetene sier noe om samfunnets manglende verdsetting av høyere utdanning. Dette kan få alvorlige konsekvenser for Norge som kunnskapsnasjon og vår evne til å rekruttere de mest kompetente kandidatene til viktige stillinger.

Det framheves ofte som et konkurransetrukket at våre forskere har lav lønn. Det vil det bare være så lenge lønnen ikke fører til dårligere rekruttering eller medfører at de dyktigste og mest motiverte finner seg andre ting å gjøre. I debatten rundt denne saken har stats-

råd Øystein Djupedal pekt på at lønnsoppkjørene er partenes ansvar. Det er selv sagt riktig, men han synes å glemme at staten, og dermed regjeringen, også er arbeidsgiver. Djupedal representerer selv en av partene og kan derfor ikke fraskrive seg ansvaret for å gjøre noe med situasjonen.

Mange hevder - og med rette - at det ikke bare er lønn som motiverer til yrkesvalg. Det å ha en spennende jobb er også viktig. Men samfunnets verdsetting av det arbeidet en utfører er utvilsomt en viktig rekrutterings- og motivasjonsfaktor. Samfunnets vilje til å satse på forskere og forskning er derfor av stor betydning.

Både Storting og regjering har lenge uttalt at forskning er et satsingsområde, og det er bred enighet om at tre prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP) innen 2010 skal brukes på dette feltet. Tre prosent er samme mål som

Av Forskerforbundets leder

Kolbjørn Hagen

EU har satt, og målet ligger vesentlig lavere enn det våre nordiske nabøer alt i dag bruker. Hva skjer i Norge? I følge nylig publisert statistikk fra NIFU STEP, brukte Norge i fjor 1,51 prosent av BNP på forskning, en **tilbakegang** fra året før, og det laveste tallet siden 1985. Vi er altså bare halvveis til 2010-målet. Det er næringslivets bidrag som svikter mest, med det er klart at også forskningsbevilgningene fra det offentlige må økes kraftig. Det kommende budsjettet fra den rød-grønne regjeringen blir en prøve på om løfter og all positiv retorikk er noe mer enn tomme ord. Er budsjettlekkasjene vi leser riktige, står vi overfor et løftebrudd fra politikerne som savner sidestykke. La oss håpe det ikke er tilfelle. Midler til forskning representerer ikke utgifter, men investeringer i framtiden.

NYE STILLINGER

Umeå universitet

söker...

Professor i pedagogik

med inriktning mot arbets- och yrkeslivets pedagogiska frågor

Professor/universitetslektor i pedagogik

med inriktning mot specialpedagogik

Information om befattningarna återfinns i sin helhet på adresserna: <www.info.umu.se/Nyheter/LedigaBefattningar.aspx> samt <www.pedag.umu.se>.

Universitetslektor i pedagogiskt arbete

med inriktning mot specialpedagogik

Information om befattningen återfinns i sin helhet på adressen:
<www.info.umu.se/Nyheter/LedigaBefattningar.aspx>.

Välkommen med din ansökan!

Sjekk dine medlemsopplysninger

Forskerforbundet lanserer snart "Min side" på internett. Her kan medlemmene logge seg inn og kontrollere at opplysningene Forskerforbundet har registrert er korrekte. Det blir mulig å melde fra om adresseendringer, endringer i arbeidsforhold og kontingenttype, samt å reservere seg mot markedsføringshenvendelser på "Min side". Informasjon om hvordan man kan logge seg inn på "Min side" kommer senere i høst.

Bankavtalen – nye nettfilialer

Det er utviklet nye nettfilialer som på en oversiktlig måte presenterer banktilbudene DnB NOR og Postbanken har til Forskerforbundets medlemmer. Her kan du finne oversikt over medlemstilbudene, sjekke priser og komme i kontakt med kundebehandlere i banken. Nettfilialene finner du ved å klikke på bankens logo på Forskerforbundets nettside, www.forskerforbundet.no.

Rabatt på advokattjenester

Medlemmer av Forskerforbundet får inntil en halv time fri konsultasjon, og ca 30% rabatt på ordinær timepris for ytterligere juridisk bistand, hos advokatfirmaer Forskerforbundet har avtaler med. Firmaene kan gi bistand innenfor de fleste juridiske saksområder, for eksempel kontrakter, skatt/avgift, saker tilknyttet fast eiendom, arv/generasjonsskifte og tvister.

Forskerforbundet har foreløpig inngått samarbeidsavtale med to advokatfirmaer: Foss Brynildsen DA i Oslo og Codex Advokat Tromsø AS.

Denne tjenesten kommer *i tillegg* til den juridiske bistand Forskerforbundet gir enkeltmedlemmer vedrørende lønns- og arbeidsvilkår i medlemmenes hovedstilling og bistillinger som har direkte relevans for hovedarbeidsforholdet. Forskerforbundets retningslinjer for juridisk bistand til enkeltmedlemmer, og rabattavtalene med advokatfirmaer finner du på nettsidene våre, www.forskerforbundet.no, under lønn og personal.

NORSK FORSKERFORBUND

Telefon: 21 02 34 00

Leder: professor Kolbjørn Hagen, NTNU

SEKRETARIATET

Generalsekretær: Kari Kjenndalen
Sekretær: Gerd Sandvik
Organisasjonssekretær: Turid Cordtsen
Sekretær: Kristine Brox
Ass. generalsekretær: Sigrid Lem
Rådgiver: Bjørn T. Berg
Informasjonsrådgiver: Unn Rognmo

Forhandlingssjef: Frank Anthun
Advokat: Ann Turid Opstad
Juridisk rådgiver: Lars Petter Eriksen
Juridisk rådgiver: Mariann H. Olsen
Juridisk rådgiver: Brita Alsos (perm)
Juridisk rådgiver: Eirik Utstumo (vikar)

Seksjonsleder: Eirik Rikardsen
Org. sjef: Joar Flynn Jensen
Rådgiver: Elisabeth Tindeland (perm)
Rådgiver: Arvid Ellingsen (vikar)

Kontorsjef: Aina Nilsen
Sekretær: Lisa Wilhelmsen
Sekretær: Lena Holum
Sekretær: Hans Askildsen
Kasserer: Marit Brendengen
Sekretær: Seija Hjelteig
Sekretær: Linda Pettersson

**FORSKER
FORBUNDET**

NTNU – Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Ved NTNU er den teknologiske kunnskapen i Norge samlet. I tillegg til teknologi og naturvitenskap har vi et rikt fagtilbud i samfunnsvitenskap, humanistiske fag, realfag, medisin, arkitektur og kunstfag. Samarbeid på tvers av faggrensene gjør oss i stand til å tenke tanker ingen har tenkt før, og skape løsninger som forandrer hverdagen.

Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse Psykologisk institutt

Stipendiatstilling innenfor sosial- og samfunnspsykologi

(Kode 1017) - jnr. SVT-628

Ved Psykologisk institutt, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, NTNU, er det ledig en stilling som stipendiat i 4 år (med arbeidsplikt) innenfor sosial- og samfunnspsykologi. Dette er en utdanningsstilling som i hovedsak skal gi en lovende forskerrekrytt anledning til faglig utvikling. Stillingen er knyttet til PhD-programmet i psykologi ved Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse. Stipendiatstillingen er innenfor Enhet for sosial- og samfunnspsykologi. Enheten spenner over vide fagområder, og er i gang med å utvikle felles tilknytningspunkter i forskning og undervisning. Stipendiaten skal utføre arbeidsplikten, vanligvis i form av undervisning ved bachelor- master- og profesjonsstudiet i psykologi.

Det er i denne omgang primært ønskelig med prosjekter innen følgende tema: Kommunikasjon, mellomgruppeprosesser og beslutningstaking eller -prosesser. Søknader innen disse feltene med orientering mot risikoproblematikk, management og «governance» vil gis prioritert og eventuelt kobles opp mot et EU-prosjekt som er under oppstart innen enheten.

Det kreves fullført hovedfag/mastergrad i psykologi eller utdanning på tilsvarende nivå. Søkeren må normalt ha bestått hovedfaget/mastergraden med godt resultat eller kunne dokumentere tilsvarende nivå gjennom senere forskningsarbeider og prosjektbeskrivelsen. Søker må dokumentere relevant undervisningsfaring og legge ved publikasjoner (hovedoppgave, masteroppgave, artikler el.l.) som viser innsikt i de teoretiske områdene nevnt ovenfor. Ved vurdering av søknadene vil det bli lagt vekt på utdanning og søkerens forutsetninger for å gjennomføre prosjektet. Det forventes gode samarbeidsevner.

Den statlige arbeidsstyrken skal i størst mulig grad gjenspeile mangfoldet i befolkningen. Det er derfor et personalpolitiske mål å oppnå en balansert alders- og kjønnssammensetning og rekrytere personer med innvandrerbakgrunn. Personer med innvandrerbakgrunn oppfordres til å søke stillingen.

Den som blir tilsatt må rette seg etter de vilkår som til enhver tid gjelder for offentlige tjenestemenn.

Det er en forutsetning at den som blir tilsatt, bosetter seg slik at han/hun kan være tilstede ved og tilgjengelig for institusjonen.

Stillingen lønnes som stipendiat, kode 1017 lønnes etter lønnstrinn 41 i Statens lønnsregulativ, for tiden brutto kr 25 875 pr mnd. Fra dette trekkes 2 % lovfestet innskudd til Statens Pensjonskasse.

Tilsetting skjer iht. gjeldende regler av 10.06.03 med utfyllende regler av 08.09.04 med retningslinjer for tilsetting som stipendiat ved universitetet og høgskoler. Søkeren vil måtte forplikte seg til å delta i organisert PhD-studium innenfor tilsettingsperioden, og tilsetting vil ikke bli foretatt før søkeren er tatt opp til PhD-programmet. Det vil videre bli inngått kontrakt om tilsettingstid og arbeidsplikt for stipendiaten.

Søknaden må inneholde fullstendige opplysninger om utdanning, eksamener og tidligere praksis. Bekrefte kopier av vitnemål og attestater må legges ved.

Sammen med søknaden skal det følge en beskrivelse av forskningsarbeidet som er planlagt gjennomført i stipendperioden. I prosjektbeskrivelsen skal det:

- redegjøres for problemstillinger og metode
- refereres til relevant teori på området, slik at søkeren dokumenterer god kjennskap til aktuell forskning på feltet
- være en detaljert fremdriftsplan for forskningsarbeidet

Prosjektbeskrivelsen skal kunne danne grunnlag for å vurdere opptak på den organiserte forskeropplæringen ved fakultetet. Dersom søkeren ikke er tatt opp til PhD-programmet i psykologi ved fakultetet eller har søkt om det, må søknad om slikt opptak sendes inn sammen med søknad på stipendiatstillingen.

Søknadsskjema fås ved henvendelse til fakultetet eller på:

<http://www.ntnu.no/studieinformasjon/phd/phdskjemaer.html>

For nærmere opplysninger om PhD-programmet i psykologi ved SVT-fakultetet:
http://www.svt.ntnu.no/adm/forskning/drgradsutdanningen/studieplaner/2005-2006/psykologi_h2005-v2006.htm

Bare opptakssøknader fra søker som er innstilt for tilsetting blir vurdert utenom de ordinære søknadsrundene for opptak til programmet.

Nærmere opplysninger om stillingen kan fås ved henvendelse til professor Britt-Marie Drottz Sjøberg, tlf. 73 59 74 85, e-post: brittds@svt.ntnu.no eller instituttleder Hroar Klempe, tlf. 73 59 09 56, e-post: hroar.klempe@svt.ntnu.no

Publikasjoner og andre vitenskapelige arbeid som søkeren ønsker det skal bli tatt hensyn til ved vurderingen må følge søknaden, helst i 3 eksemplarer. Det vil bli tatt hensyn til fellesarbeider. Dersom det i fellesarbeider er vanskelig å identifisere den enkelte søkerens innsats, må søkeren vedlegge en kort redegjørelse for sin medvirkning.

Søknaden med vedlegg sendes til NTNU, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, 7491 Trondheim **innen 25.10.06**. Merk søknaden med j.nr. SVT-628.

Banktilbud på nett

– Eksklusivt tilbud til medlemmer av Forskerforbundet

Norsk forskerforbund har en egen nettfilial hos oss, hvor du som medlem finner ditt medlemstilbud og dine priser. Klikk på DnB NOR logoen på foreningens hjemmeside www.forskerforbundet.no – og les om de gunstige banktilbudene.

Du kan også ringe oss på telefon 04800 eller komme innom et av våre kontorer. Vis til avtalen med Forskerforbundet.